

Slovenska
knjižnica

Slovenska knjižnica.

Zbirka romanov, povestij, dram itd., izvirnih slovenskih, in iz družih literatur na slovenski jezik preloženih.

Izdaje

J. JURČIČ.

~~1878~~ 63. IV
Sedmi zvezek:

Cvet in Sad.

Izviren roman. Spisal J. Jurčič.

Cena 80 kr.

V Ljubljani.

Natisnila „Národna tiskarna“. — Založil J. Jurčič.

1878.

Slovenska knjižnica.

Zbirka romanov, povestij, dram i. t. d., izvirnih slovenskih, in iz drugih literatur na slovenski jezik preloženih.

Izdaje

J. JURČIČ.

63.) IV

Sedmi zvezek:

Cvet in Sad.

Izviren roman. Spisal J. Jurčič.

V LJUBLJANI.

Natisnila „Národna tiskarna“. — Založil J. Jurčič.

1877.

+ 110474a

P735/1969

Cvet in Sad.

Izviren roman.

Spisal

J. JURČIČ.

V Ljubljani.

1877.

(Mladost.)

Ne zmisli, da dih prve sap'ce bode
Odnesel to, kar misli so stvorile;
Pozabi koj nesreč prestanih škode
In ran, ki so se komaj zacelile,
Dokler da smo brez dna polnili sode,
'Zučé nas v starših letih časov sile.

Preširen.

Prvo poglavje.

Komtesa.

Če se uže prvi oddelek naše povesti začinja z aristokratskim naslovom in se takoj od kraja suče okrog tistih boljših hiš, katerim ljudstvo po krivem pravi gradovi; če se vrti okolo ljudij, ki so bili do zadnjega časa večjidel sovražniki našega narodnega prizadevanja: upamo, da nas ne bode nihče dolžil ni torističnih in fevdalnih mislij, niti da nam manjka poštenega demokratizma in rodoljubja. Upamo to tolikanj trdneje, ker nismo namenjeni blagovoljnega bralca tirati po soparnih visocih sobanah, ni po prešeštih plesih, temuč ga peljemo v prosto, menj spačeno naravo človeškega življenja — ven na kmete. — In če jedni trdijo, da ima vsak pisalec nehvaležno nalogo, kateri le nizko sega in hoče iz dejanja in nehanja prostega naravnega človeka razpletati večno uganko človeškega srca in duševnega bitja, jedni pak zopet menijo, da sta le pri izobražencih um in srce toliko razvita, da se utegne

preiskovalec in pripovedovalec s srečnejšim vspehom dela lotiti, — obetamo precej tu, da bomo izkušali oba ta kroga v malo pohlevno podobo zjediniti, kakor bode bralec videl, če z dobrotno prizanašljivostjo hodi za nami. Sicer pa se moramo očitno izpovedati, da mi zasobno ne verujemo niti prveji niti drugeji omenjenih mislij, temuč smo prepričani, da smo si vsi ljudje v prvotnem vsi jednaki: povsod tisto nepopisano in nepopisljivo, nerazumljeno in nerazumljivo človeško srce s svojo vročo ljubeznijo in neznanskim sovraštvom, burnim veseljem — in težečo žalostjo, tihim mirom in viharno strastjo. Razloček v življenji sega pač v srce, budí dušo, učí človeka misliti, izpreminja ga v obliki, v bistvu — nikdar.

Gospoko selišče Zabrezje stoji na samoti. Proti jugu je nekaj planjave, zabreško polje, po katerem se vije v čudnih kačjih ovinkih bela proga, okrajna cesta, ki drži mimo Zabrezja na jedno stran proti velikej cesti, na drugo v sosednjo vas, uro hodá. Tam konec polja na južnej strani stoji na ravnini gozdič belih redkih brez, ki kakor stare device otožno povešajo svoje šibke veje, kakor bi se skrivaj jokale, da so ostale zapuščene samice sredi polja. Na zahodu, kjer nekoliko svet proti

selišču visi, raste takoj za vrtom gosta praprot mej pritlikavimi brinjevimi grmi tjakaj do porasene smrekove gore, katera, kakor tam brezje, tudi na to stran daljni pogled zapira. Samó na severno stran, kjer po strmem klanci rastó stare bukve notri do zabreškega poslopja, odpira se svet daleč podolini, kjer stojé raztrošene posamezne hiše in vasi z belimi cerkvicami.

Samotna naselba Zabrezje je podolgasta hiša z jednim nadstropjem, zarujavelega ozidja, starega dela. Ogli so po čudnem starodavnem vkusu s plavo barvo prevlečeni, poldrugi črevelj na široko, in na zidu, ki je proti cesti obrnen, naslikal je bog ve kedaj umrli umetnik sè strahovitimi in vsemi barvami, kar jih božja mavrica premore, podobo matere božje sedem žalostij zraven svetega Florijana, ki večjo golido v roci drži, nego je goreča hiša, katero poliva. Razen tega „grada“ vidi popotni človek še celo vrsto manjših in večjih poslopij na zapadni strani, katera so polu zidana, polu lesena, polu nekdanje stvarnostij polu nove poprave.

Težko je nam, baš težko, ogniti se zapeljivej izkušnji, razsnovati tu v daljšem sestavku zgodovino selišča Zabrezja. Zakaj prilika se nam tu

ponuja najlepša in zgodovinskih virov nam ne manjka. Dasi bi pa radi povedali, kako je za cesarja Maksimilijana I. nek pregnan vitez tu v divjini prvi jel zidati dom in zemljo obdelovati, kako je pozneje njegov rod nesrečno poginil, kako je njegovo domovje prišle v tuje roke, najprej menihom, pozneje nekemu grofu in na zadnje denašnjeji posestnici, komtesi Ovsenekovej, — a vse to bi nam čitatelja ostrašilo, kateri zanimivejšega poročila iz sedanjosti od nas pričakuje.

Na kamenitej mizi pod velikanskim košatim orehom, ki je pred vežó zabreške hiše rastel uže čez sto let, stala je majhena skleda zraven svoje večje družabnice. Po mizi je bil razgrnen bel prt iz domačega platna, na prtú lesena žlica, pol hleba črnega kruha in nož na njem, ki nij bil posebno majhene ni priročne postave.

„Gospá, kosilo je napravljeno!“ vpila je precej priletna ženska tjakaj za poslednji ogel hiše, kjer je bilo v malej gredici razno cvetovje zasajeno.

Toda nihče se na prvi poklic nij oglasil izza ogla.

„Gospa komtesa, kosilo bode mrzlo!“ vpije ženska v drugič z neprijetnim glasom in si briše roke ob svoj ne ravno presnažni prt.

„Uže slišim!“ čuje se slaboten žensk glas in takoj za glasom pride iz gredice ženska postava, ki počasi ob palici korači tjakaj do mize in do skled.

Bila je ta ženska nenavadno visoke in tenke rasti. Zgornji del hrbtišča je bil uže zadobil krivino, kakor velik vprašaj, tako da so se bile prsi uže popolnem izgubile. Obraza je bila žena suhega; špičast nos in ravno tak obradek sta veliko pripomogla, da so gube po lici in po čelu še bolj na videz prihajale. Lasjé so bili sivi, kolikor se jih je videlo iz proste rute, v katero je bil zgornji del glave obvezan. Po vsem je bilo soditi, da je komtesa silo stara. —

Séde k mizi, primakne si veliko skledo in žlico, potem pak stori počasen in velik križ božji. Če jed nij bila prej mrzla, morala je ohladiti se mej dolgo dolgo molitvijo, katero je molila s poluglasnim šepetanjem in začasnimi globokimi vzdihljaji, sosebno pri glavnih ali začetnih besedah.

Kosilo — ki nij bilo izvrstno, ne posebno okusno niti samo po sebi, niti po svojej pripravi — bilo je kmalu končano in za njim je prišla zopet dolga molitev, sè sklenenimi rokami in zbranim duhom. „Barba!“ zakliče komtesa in se skrbno ogleda, ali nij kaj

poškodovana mej jedjo obleka — iz navadnega blaga in na videz precej ponošena.

„Kaj ukazujete?“ vpraša Barba, pospravlja je posodo in ostanke.

„Prinesi mi bukve, in potlej bodi tako dobra in pojdi v klet ter mi natoči vina z vodo.“

Barba, hišina, kuharica in prava gospodinja na Zabrezji, bila je uže precej daleč iz tistih let, v katerih človek včasih nima pameti, kakor stari ljudje rekajo. Kar je ona ukazala, to je veljalo, če le stari gluhi hlapec Matijec nij ugovarjal. Dokler njega nij bilo v hišo — in to je bilo pred desetimi leti — bila je Barba vsegamogočna. Kdor je hotel na Zabrezji služiti, ta je moral biti Barbi po godu; kdaj, kaj in kam se ima katero žito sejati, to je ona vedela in samo ona. Ko je pa prišel Matijec, izkusila je, kar je baje uže več žensk pred njo izkušalo, da je moški duh in moška moč na svetu hujša od ženske. Dolgo sta se borila za vrhovno oblast; ta nij bil onemu pokoren: Matijec, ker je bil gluhi in dostikrat nij slišal, kaj se mu veli, ampak delal po svojej modrej glavi — Barba ker nij hotela in je imela historično pravico za svojo stran. Nij dvomiti, da bi bil gotovo Matijec padel v tem boji, ko bi

bila Barba vse svoje orožje upotrebovala. Iz službe bi mu bila rekla komtesa po Barbinem nasvetu, da bi Matijec še ne bil slišal kedaj in zakaj. Ali če je bila Barba neusmiljena proti drugim ljudem, nij bila proti Matijcu. Ljudje so govorili, da zato ne, ker sta si bila v starodavnem času „malo-takó,“ česar Barba tudi na stara leta nij nehvaležno pozabila, bodi Matijec gluh ali ne bodi. Tiho sta si tedaj na zadnje vsak nekaj priznala in Matijec je gospodoval po polji, v hosti in pri živini, Barba pak v hiši, v gospodinjstvu in kar še ostane. Morda nam ta dva oblastnika drugje še na misel prideta, zdaj se vrnemo h komtesi pod oreh.

Barba jej prinese bukve in gre še po vino.

Komtesa odpre knjigo. Bila je: Tomaža Kempčana hoja za Kristom. Z naočniki, kateri so bili veliki kot volovski jarem pred hlevom, kakor je poredni pastir resnemu Matijcu nekdanj trdil, imela je zaznamovano, doklej je čitala včerajšnji dan. Nateknila je le-té na konci nosa in čitala. Pri tem delu pak je migala z ustmi in zdaj pa zdaj povzdignila oči. Barba prinese pijače. Malo je je, toda za, gospó menda dovolj, zakaj po prvem požirku soditi nij posebna pivka.

„Barba!“ — pravi gospa komtesa dekli — „za drevi zakolji dvoje piščet, in še kaj napravi večerje. Prišel bode mlad gospod.“

Barba se prestraši. Dvoje piščet — bog nas varuj! To je nekaj denarja in škoda velika za njeno premoženje, zakaj do denašnjega dné je Barba kuretino večjidel za svoj žep prodajala. To ženica pomisli in vpraša: „Ali ne bi bilo zadosti eno pišče?“

„Naj jih bo dvoje,“ — pravi gospa. — „Moje sestre sin je in želim, da se mu postreže. Če človek s pota pride, mora se okrepčati. Napravi dve.“

„Pa vendar gospod več časa pri nas ne ostane?“ vpraša Barba.

„Ostane pri nas.“

„Joj pomagaj,“ — pravi kuharica, „kaj mu bomo dajali! Z nami ne bode hotel jesti, mesa pa nemamo.“

„Mesa nemamo, da, res je, prav praviš. — Pa čakaj, Barba, ali ne bi bilo dobro koga poslati k fari po meso?“

„In po belega kruha,“ dostavi Barba. — „Denar, denar!“

„Res, tudi po kruh, prav govoriš,“ reče gospa, vstane izza mize in gre v hišo po denar.

Stara komtesa je stanovala in spala v sobi iz veže na levo, družinske izbi nasproti. Ta soba je bila po svojej notranjej opravi celo nasprotna vnanjej obliki sela Zabrezja in njene lastnice same. Bila je lepo pomalana in pohištvo je bilo umetnega in okusnega dela, kakor se nahaja le v bogatejih hišah tako imenovanih višjih stanov. Po stenah je viselo nekaj slik, večjidel reči iz svetih zgodeb predočujočih, katerim bi pač tudi izvedenec ne bil mogel ničesa očitati.

Stara gospa odpre predal svitle omare, našteje Barbi nekaj srebrnine, potem pak se zopet vrne k svojej knjigi. Barbi se je kaj čudno zdelo, kako je to, da komtesa denes rada denarje daje, ker čeravno je vedela, da za kacega ubožnega ali za kako cerkveno potrebo rada mošnjo odpre, bilo jej je vendar tudi znano, da je komtesa, kar se dóma tiče, včasi ne dosti menj, nego skopa.

Drugo poglavje.

Sestrin sin.

Po malej cesti, ki je držala proti Zabrezju, drdral je pred mrakom tistega dne voziček, na katerem je sedel mlad gospod in se skrbno in radovedno,

ogledaval po lepejši okolici — zdaj na to, zdaj na ono stran. Spredaj je sedel starikav voznik z dolgim bičem v roci, kateri je večkrat zavihtel, da bi udaril po lepem rejenem konji. Toda če ga je zdaj in zdaj res udaril, bil je udarec le legak, samo položil je skoro bič nanj, da ga je opomnil, naj dirja še bolj.

„Ali je to Zabrezje?“ vpraša mladenič in se malo upogne naprej.

„Hi!“ rekel je voznik in rahlo udaril — ne po konji, ampak po komatu.

Gospod se domisli, da je voznik gluh, prime ga za ramo in ponavlja glasneje svoje vprašanje.

„Dober konj je dober, jaz ga imam rajši ko sirca. Pa tudi teče kot vrana na nebu,“ odgovarja Matijec misleč, da gospod konja hvali. Še le ko poslednji s prstom pokaže selišče, kateremu sta se bližala, pokima voznik in pravi; „To, to! To je Zabrezje.“

Kmalu potem voz zavije s ceste na stranski pot in nekaj trenutkov potem obstoji pred gradom.

Matijec se spravi z voza, otepe najprvo cestni prah sè svoje zašite pražnje obleke in se obrne, da

bi gospodu na tla pomagal. Pa ta je bil uže pred njim na nogah in je šel proti veži.

Bil je kacih štiri in dvajset let star, visoke postave. Obraza je bil tacega, kakoršnega srečamo večkrat v življenji, in ki nas na prvi pogled ne veže, pa nam tudi zopern nij, ker nemamo ničesa grajati — tacega, ki nam dopada še le potem, če najdemo, da ima lastnik tudi precej razuma in srca

Stara komtesa je stala na pragu. Ko je mladega moža zagledala, razsvetilo se jej je obličje, dopadljivo je gledala čvrsto postavo in zdravo, rudečo barvo njegovega lica ter mu podala roko, katero je poljubil.

„Bog te sprimi na Zabrezji in njegov blagoslov naj pride s tobaj v hišo, Leon!“ — dejala je poljubivši ga na čelo in oba sta šla v njeno sobo.

Sestra komtesina se je bila možila, in pozabivši svoje grofovske rodovine, v zakon vzela nekega višjega uradnika z navadnim neplemenitim imenom: Retelj. S tem važnim korakom, storjenim samo iz vroče ljubezni, zamerila se je bila svojemu očetu tako, da jo je zavrzel in izbrisal iz števila svojih treh hčera in iz zapisnika dedičev svojega, ne ravno velicega premoženja. Iz tega zakona je bil Leon.

Kmalu po smrti svojega deda je izgubil tudi svoje roditelje za vrstjo in eno svojih tet. Edina pomoč in zaslomba mu je bila od tega časa komtesa iz Zabrezja, katera je skrbela zanj, kakor mati, in sicer toliko lažje, ker je sama ostala stara devica in tako nij imela razen njega nobenega sorodnika. Uže za mladega je prišel Leon v neko odgojilnico v deželnem glavnem mestu in potem, ko nij hotel pobožnej teti skrivne želje izpolniti, da bi stopil v duhovenski stan, izšolal se je na višjem učilišči. Do denašnjega dne svoje tete nij videl nikdar. Poznal jo je samo iz pisem in kaj čuda, če je zdaj našel, da si je bil v svojej domišljiji vso drugačo podobo o njej ustvaril, kakor je bila v resnici. Bil je tedaj večkrat v zadregi, ko ga je vpraševala pobožna žena kmalu po prvem seznanji reči, katerih nij pričakoval. Kmalu je pa izpoznal, kaj se sme komtesi na ravnost povedati, kaj ne.

„Pač menda nijsi v mestu veliko po plesih hodil?“ vprašuje teta.

„Prav malo,“ odgovori Leon; pa rudečica, ki ga je lahno oblila, pričala je, da se nij tako zelo sveta ogibal.

„A vendar le?“

„Nekoliko. Rekli so mi, da je dobro, če človek svet pozna . . .“

„Kolikor menj človek sveta pozná, tem lažje umrje,“ reče komtesa. — „Upam, da si tudi sv. izpoved redno opravljal, kakor se dobremu kristijanu spodobi — večkrat v letu.“

Čeravno je bil Leon po vsem svojem prepričanji dober kristijan, vendar tistega „večkrat v letu“ nij izpolnjeval. Nevarno in nepolitično se mu je pa zdelo v tem resnico povedati, in da-si mu je bilo težko lagati se, zdelo se mu je vendar v tem hipu neogibljivo potrebno. Laž je bila kratka, samo besedica: dà, pa bila je vendar laž, mladenič je zarudel. Sreča, da stara nij dobro videla.

„To je prav“ — rekla je. „Kajti nič bi ti ne pomagala vsa tvoja velika učenost, ko bi boga pozabil in svete cerkve. Jaz sem morila za-te in vedela sem, da dober ostaneš in da bodeš svojej materi podoben. Tvoja mati, moja sestra, bila je dobrega srca in če jo je ljubezen do tvojega očeta tako daleč zapeljala, da je bila svojemu očetu nepokorna na njegova stara leta, to jej je bog gotovo odpustil, ker je rada molila. Morda je tudi naš oče bil česa kriv v tem razporu, a mi ne smemo soditi.“

Molimo za-nju oba in upajmo, da sta se spravila gori nad nami, kjer vsak razloček in vsak razpor neha.“

Da se je razgovor tako zavil, to je bilo Leonu všeč, da-si ga je neka otožnost obšla, ko je čul govoriti o svojih roditeljih. Očeta nij poznal skoro nič, le temno se je domišljjal ljubega moža, ki ga je kot poltretje leto staro dete pestoval in ujčkal na kolenih. Šest let pak je bil star, ko so mu zakopali milo mater. Vesel je tedaj bil, da je mogel teto izpraševati natančneje o svojih starših. Komtesa mu je sicer razkladala in popisovala reči precej na drobno, vendar se je videlo, da se ogiblje nekaterih situacij in dogodkov. Tudi o njenej preteklosti bi bil rad kaj zvedel, kakor se je iz nekaterih postranskih vprašanj videlo, a komtesa se je tudi o sebi ogibala govoriti. Mislila je morda, da je Leon še premlad za take reči, ali da je bolje, če domač človek tega ali tacega ne vé, ali pa nij hotela sama sebi spominov buditi, kateri so jej utegnili biti neprijetni in se nijso skladali s sedanjim njenim mišljenjem. Ker znano je, da stari ljudjé, kakor tudi tisti, ki so se prenasitili uživanja na tem svetu, dobodo v poznejših letih neko mrzlejšo kri in ž njo drugo pamet, katera

jim pripoveduje, kako neumno, ničemurno in minljivo je vse, kar mladino giblje, razburjuje in navdušuje.

Vse prvo nadstropje na zabrežjem gradu je bilo prazno. Leon je imel tedaj stanovanj na izbiranje. Izvolil se je sobico na vzhodno-severnem oglu, kjer je bil lep razgled črez gozdati klanec, po dolini in po vinskih gorah, katere so jo v raztegnenem pasu otočale na levej in zadnjaj strani. Soba sama na sebi nij bila prijetna. Štiri gole bele stene in velika peč, precej majhene duri in okorna, nekoliko previsoka okna, to so bile vse le dvomljive lepote. Vendar je Barba, ki je gospodu nasvetovala drugo lepšo in večjo sobo na nasprotnej strani, takoj izpoznala, da je ta gospod svojeglav. Morala je tedaj hlapcu pomagati gospodove reči le-sem znašati, potrebne omare za obleko in knjige itd. preskrbljevati. Sicer pa menda ne smemo zamolčati, da tej ženski nij bilo bog vé kako po volji, da je še en človek prišel pod streho, ki bo hotel zapovedovati, ki ne bode za nobeno ni poljsko ni domače delo, temuč za samo potrato in škodo. Vendar tega nij razodela živej duši, kakor Matijcu, ko sta po večerji tako dolgo obsedela, da je šla vsa druga družina spat.

Predno se je noč naredila, uredil je bil Leon svoje novo stanovanje in razvrstil posebno skrbno knjige svoje male, a izbrane knjižnice, prve tolažnice za bodoče dolgočasne dneve na samotnem Zabrezji.

Pri večerji je imel zopet dolg razgovor s teto komteso. Da-si ravno mu je sem ter tja prav malo ugajal, bil je zato dober, ker je iz njega popolnem izpoznal tetin značaj in njene misli, kar je bilo zanj gotovo potrebno.

Pozno je bilo, ko je šel spat.

Ko je Leon v prvič na novej postelji ležal, zdelo se mu je, kakor da bi se denašnji dan njegovo življenje na drugi pot zavilo, in ta pot se mu nij videl tako lep, kakor prej; domislil se je svojega dozdanjega neskrbnega življenja mej veselimi prijatelji in svojimi knjigami.

Ko je zaspal, prenesle so ga sanje daleč iz Zabrezja v poglavno mesto, v tabakovega dima polno, glasno krčmo, mej tovariše, ki so okrog mize pri pijači sedé zabavali se, smeje se in dražeč se mej soboj.

Tretje poglavje.

Žagar.

Spalo je na Zabrezji vse. Le mlad hlapec je prišel tiho, prav tiho sè svojega ležišča na senu, ogrnil svojo luknjato kamižolo, ki je pred konjskim hlevom na plugu ležala, ter se obrnil proti cesti, tam debel kol iz meje izpulil in ga na rame del kakor za brambovca in zvestega prijatelja proti nasprotnikom, potem pa ubral pot pod noge proti vasi, kjer je njegova ljuba stanovala in mu za nocoj obljubila, da bode skozi omreženo oknice nekaj besedij govorila ž njim.

Temna noč je ležala po bukovem gozdu in po dolini. Le posamezne luči so se videle iz daljave kakor kresnice. In tiho je bilo vse; pač, sova se je včasi oglašala s svojim odurnim in nevabljivim ukanjem po gozdu, in izpod klanca se je čulo šumenje po zadnjem dežji naraslega potoka in klopotanje urnega vretena, ki je gonilo zabreško žago.

Žaga, poslopje leseno, bila je lastnina gospé komtese. V najemu jo je uže več let imel, kacih štiri-deset let star mož, ki so mu kmetje okrog rekali Šepec, ker je imel eno nogo od kolena navzdol

leseno. Sicer pa je bil žagar krepke in velikanske rasti, širok čez pleča in gorjé mu ga je bilo, kogar je sè sovražnim namenom dobil v svoje pesti, močne in trdé ko železne klešče. Široki in rudeči njegov obraz se je lahko imenoval lep in po njem ne bi bil možu nihče štirdeset let zaupal. Le kadar ga je jeza obsula in je sè svojimi belimi zobmi zaškripal in zaškrtal in neznano čudno pogledal, bilo je marsikoga strah tega moža.

Žagar Šepec je ravno poslednjo desko iz naloženega bruna izrezal, vzel brlečo svetilnico v roke in šel zatvornico zapirat. Nocoj je bil menda posebno slabe volje, ker klel je in vedno sam sè soboj govoril, ko je železnega mačka z vretena sprožil in potem uprl se v žagarski leseni žleb ter ga po pravilih in postavah svoje umetnosti na drugi konec porinil.

Veljalo je zdaj drugo gol navaliti pred žago. Prva na vrsti je bila precej debela smreka. Žagar je šepal trikrat okolo nje s svojo svetilnico in jo dobro ogledal. Tri robate kletve so pričale, da se mu pretežka zdi, da bi jo sam zmagal.

Poslopje na žagi je imelo razen potrebne priprave samo streho, tako da je bilo na tri strani

odprto, z jedno na vodo, z drugo v hosto. Na jednem konci pak je bila majhena lesena hišica, njegovo stanovanje. Tjakaj se zdaj obrne in odpre ukajene črne duri in zavpije v temno izbo: „Ven pridite, obé ! Nij, da bi morali spati, jaz bi se pa sam ubijal! Dolg jezik bi marsikdo imel, jaz pa delal.“

„Kaj pa je?“ vpraša ženski glas iz izbe.

„Jaz pravim, da ven pojte, vi in Cilja ; boste uže videli, kaj je. Vrag vzemi take ljudi“, huduje se mož in se zopet vrne k deblu. Potehta ga na vsacem konci, nabere nekaj kolov in jame zopet rentočiti nad babnicami.

Takoj potem pride stara ženica ven in ž njo mlada deklica kacih trinajst let, obé samo na pol oblečeni.

„Kaj je pa treba kleti in greh delati? Ali bi naju ne mogel z lepo besedo poklicati“, reče stara mati, vide, da se sin z deblom upira.

„Nijsem vas klical, da bi jezik brusili. Pomagajte, če hočete; če ne, pa pojte in spite, da boste segnjili, še obe vkup“, odgovori žagar. Stara žena in deklica sta se spravili na drobnejši konec bruna, Šepec pak je s kolom prevagoval debelejši. Bil je močnejši, ko one dve obe vkup, njegov del je šel

dobro naprej, ženski pa niste zmagali dela, da-si ste napenjali vse svoje človeške moči.

„Vrag vas! genite se no, mati, genite! Drvena reč in nerodna.“ Rekši se sam bolj v sredi upre in ropotaje se smreka prevali in dobro pade na žágišče. Kar je bilo še treba, uravná sam.

„Nič več vas nij treba, le izgubite se.“

Hči je šla v izbo nazaj, stara mati pak se je usedla na skládanico desk, uprla komolce v kolena in obraz zakrila v dlani. Tako je sedela precej dolgo. Sin je tačas zopet vodo odprl in žaga je urno tekala gori in doli. Bilo je precej hladno, mrzla sapa e vlekla. Vendar starka nij mislila, da bi šla v gorko izbo, sedela je tiho in se nij genila.

„Zdaj vas nij treba, kaj zmrzujete in bolščite? Svoje roke ste menda uže vendar videli in nij vam jih treba na oči držati,“ zamrmrá sin. Zdaj se starka nij mogla več zdržati, začela je glasno jokati in rekla:

„Le zmerjaj me in reži nad menoj. Dolgo ne boš, kmalu me bo bog rešil in k sebi poklical. Če bi bilo pred, rajša bi videla; samo za Ciljo, tvojo hčer, skrbi me noč in dan. Še drva boš na njej

sekal, kadar mene ne bode. Nobenega človeka ne bode imela, tako boš z njo ravnal, kakor z menoj.“

„To se ve, da se vam prava krivica godi,“ reče sin, toda malo bolj pohlevno, materine solze so imele tudi zanj nekaj moči.

„Godi se mi, godí. Na svetu ga nij človeka, ki bi se mu huje godilo. Bog vé in sveta mati božja, da jaz nijsem tako sè svojimi starši ravnala. In vendar bog obeta v četrtej zapovedi tacim otrokom, da se jim bo dobro godilo. Jaz ne vem, zakaj mene tako kaznjuje, on uže vé. — Nikoli ne govoriš lepe besede z menoj, temuč vselej me le z grdo oblajaš. Molči, bog ti ne bode sreče dal in uže zdaj vidiš, kako ti gre. Zakaj? Zató ker si boga pozabil in z menoj tako ravnaš.“

„Kdo vraga vam kaj hoče? Ali vas ne pustim na miru?“

„O pustiš me pustiš! Nikoli mi ničesa ne poveš, če te vprašam; kar zadereš se nad menoj. Tega nijsem zaslužila, bog vé, da ne. Ko si bil ti še v zibeli in bolán, nijsem spala vse noči, vsake pol ure sem vstajala, luč pihala in za-te skrbela. In potlej, ko si bil nogo zlomil in so ti jo odrezali in si toliko trpel, kdo ti je stregel noč in dan, kdo

je zdravnika plačal, če ne jaz? Ko smo sem prišli in je bila še tvoja ranjca živa, bil si še, in dobro se nam je godilo. Zdaj pa je vse preč in tak si, da te nij prestajati. Koliko sem že jaz prejokala in molitve storila! pa vse zastonj. Bog ti meni pomagaj!“ In zopet jo solze oblijo in glasno ihti.

Žagar ne reče ničesa; a poznalo se je na tem, kako je zagozdo mej zažagano smreko zabijal, da so ga materine besede nekoliko genile. Kako bi bila mater potolažila ena sama prijazna, ljubeznjiva beseda iz sinovih ust! Toda vnanja skorja je bila pretrda, ošabnost prevelika, da bi bil izdal, kar čuti. Mislil je, da bi bilo sramotno materi pokazati, da so mu njene besede globlje segle, mislil je, da bi bila slabost, kar je bila njegova dolžnost. In molčal je.

„Dobro se nam je godilo od kraja. Zdaj pa nij več božjega blagoslova na žagi. Gospé komtesi si pred plačeval vsako leto naprej, zdaj si jej uže za poldrugo leto dolžen najemnino. Žena je dobra, vendar te vselej in zmirom ne bode čakala. Pognala te bode po svetu in potem ne kaže meni ni tebi družega, kakor vreča beraška in hoja od hiše do hiše. O moj bog! kako mi je hudó, če pomislim, da

bi bil vse lahko plačal, ko ne bi pijančeval in za-
pravljjal.“

To je sina speklo. Kesal se je skoraj vselej, kadar je več denarja zapil, jezen je bil vselej, kadar se je tega domislil. Jezen je bil tudi zdaj, ko mu je mati to očitala. Srdito je vrgel svojo leseno kládivo ob tla in rekel: „To vam nič mar. Če zapijam, zapijam svoje. Spat pojte, meni nij nikogar treba, da bi mi gostolél na ušesa.“

„Svoje zapijaš?“ povzame zopet mati. „Ali ne veš, da si dolžan? Ali ne vidiš, da deklè nema skoro kaj obleči v nedeljo, da jej je jope, rute, peče in vsega treba? In da žita kmalu ne bomo imeli za enkrat v malin dati? Pa vsega tega ti nij skrb, kadar pri vinu sediš in tisto babo napajaš — o bog mi grehe — tačas ti nij mar, da imaš hčer in mater doma.“

„Jaz pravim, da se mi poberite,“ kriči sin, kateremu je vest sama očitala in je svojo jezo izpustil nad tega, kogar je ravno pred soboj imel.

„Ne grem ne!“ odgovori ženska. „Od mene bo božji sodnik tudi tvojo dušo terjal. Opominjati te moram, vse ti moram povedati, ker sem uže enkrat začela. V nedeljo popóludne, kadar medvé s Ciljo

pri krščanskem nauku ostajevi, zbirajo se pri tebi igralci za denar in ti tudi igraš na kvarte. Zato te pošteni ljudje čedalje bolj črté in čedalje menj dela imaš. In kaj še, križani Jezus, da bi bila prej umrla, predno sem to slišala! Ne zapravljaj zmirom sam denarja. Kakor bi ga preveč imel! Štirideset let si star, oženjen si uže bil, hčer imaš, premoženja nobenega, pameten bi imel biti, pa — noriš! Noriš za ono grdo babo v vasi, ki se je družih naveličala in se tebi obesila, ki je povsod znana, da jo je bog zapustil. Oče nebeški!“

To je bilo sinu preveč. Skočil je po konci, strahovito mater pogledal in z leseno zagozdo, ki jo je ravno v roci imel zamahnil, morda — po nevedoma.

„Le udari, udari! Ubij me, samo poboljšaj se!“ dejala je žena. Žagar vrže zagozdo od sebe, zapre žago, prekobali naglo nametane žaganice in zgine materi izpred očíj.

Kacih štirideset korakov je Šepec šel po stezi, ki je držala v vas, v krčmo. Mislil nij ničesa, tudi v krčmo iti ne; rojilo mu je po glavi; materine besede so ga bodle v srce kakor trnje, stresoval je z glavo, kviško pogledoval in klel.

Stoj, kaj je to bilo!? Zakaj Šepec na enkrat obstane, zakaj se je ustrašil?

Le-sem od žage se je zaslišal ropot, kakor bi kaka deska padla. Pa ne samo to, tudi človeški krik se je slišal, kratek, obupen, skozi ušesa zvoneč. To jo bil materin krik. Kaj se jej je zgodilo?

Vso svojo jezo pozabivši, tekkel je žagar nazaj, kar je mogla lesena noga meseno dohajati.

Na žagi je bila tema, ob svetilnico se je Šepec izpodteknil, bila je ugasnena. Postane in posluša. Nič se nij genilo.

„Mati!“ zakliče.

Nihče ne odgovori. Odpre duri in stopi naglo v izbo; potiplje na postelj. Njegova hči je ležala tam in spala trdno, matere nij bilo. Strašna misel ga obide, da je morda mati sama v vodo skočila, v jéz, kjer je bila globoka, in to zarad njega. Luč je napravljaj, a delal je prehlavno, večkrat je zastonj kresal in v ogenj pihal, predno je svečavo imel v roci.

Z lučjo iz izbe stopivši je brž izprevidel, kaj je. Tla na žagi so bila narejena iz vegastih desk, izmej katerih je bila ena zlomljena, tako da se nij smelo stopiti na njo, druge so se dale razmikati,

ker so bile le redko razmetane. Stara mati je sve-tilnico ugasnila in v tistem trenutku pozabila, kod se sme hoditi, kod ne. Tako se je pod njo ulomilo in padla je pod žago, več črevljev globoko, kjer so debele skale ležale.

Šepec posveti doli v luknjo, vidi mater ležati, oglasi se mu pa ne. Hitro lestvo spusti doli. Ker sè svojo leseno peto nij mogel po lestvi, pomagal si je s koleni in kmalu prinesel staro mater na rami. Zavedela se nij nič. Tresel se je, ko jo je v izbo nesel in mislil, da je mrtva.

„Cilja, vstani, Cilja!“ kliče Šepec svojo hčer.

Deklica plane po konci in zakriči, ko vidi ljubo staro bábico krvavo in v nesvesti.

„Vode, vode daj, deklè, in moli!“ prosi žagar

Da-si ravno se je deklica vsa tresla in nij vedela, kje je ni kaj je, prinesla je vode, močila staro mater in molila na glas. In tudi oče, katerega uže dolgo nij slišala moliti, molil je zdaj ž njo vred in klical mater.

Stara žena je naposled odprla oči. Videla je, da je sinu v naročji, da jej prijazno piti ponuja in pila je vode. Slišala je, da jo vpraša prijazno, če ne sočutno, kako jej je, kaj jo boli, kam se je

pobila, kaj bi rada in odgovorila je: dobro bode, nič hudega nij. In res je bilo kmalu bolje, tako da se je na postelji vsedla.

Zdaj je šel Šepec ven, odprl zatvornico in zopet začel žagati. Deklica in stara mati sta sami ostali v izbi. Večkrat pak se je starki zdelo, kakor bi se tiho in skrivaj duri majheno odslonile in bi jeden noter gledal, kaj dela. In solza je pritekla starej majki po lici, solza veselja, zakaj mislila je: „Saj ima vendar še dobro srce, moj sin! Kako mi je stregel, kako skrbi za-me! Nij napačen človek, le ljudjé so ga tacega naredili.“

Kako malo je treba marsikateremu, da se mu utolaži britka žalost, ali da se mu izpreobrne v veselje: temu prijazna beseda, onemu nekaj kapljic vina, temu malo puhlega počesččenja, onemu malo iz cunj narejenega papirja, ki se mu denar^opravi. In vendar toliko je žalosti in tuge po tem svetu!

Četrto poglavje.

Dobri nameni.

Lepo je vstajalo drugo jutro solnce v vzhodu. kakor bi srečo obetalo vsem ljudém in stvarém po

daljnjej božjej zemlji, kakor bi se veselilo svojih zemeljskih otrók, od berača, ki je vstal sè svoje postelje na listji, kjer je s psom v továrištvu spal, do bogatega meščana, kateremu je skozi veliko okno na mehke blazine sijalo.

Kako ne bi bilo veselo! Videlo je skesanega človeka, človeka ki je imel dobre namene, lepe sklepe. Žagar Šepec je na vse zgodaj koračil po stezi proti Zabrezju. Šel je gospe komtese prosit, prosit, da bi ga še nekaj časa za dolg čakala; po potu pak je premišljal svoje življenje, rotil se je, da ne bode več pijančeval, da bode pridno delal, da si bode vsako misel na drugo ženitev iz glave izbil, da ne bo sè svojo izvoljeno več govoril, da bode z materjo in hčerjo lepo ravnal. O nameni, koliko je vas mej nami storjenih, koliko pozabljenih!

Komtesa je pod orehom svojo jutranjo dolgo molitev opravljala, ko je stopil Šepec pred-njo, klobuk pod pázduho in potuhneno upognen. „Gospa žlahtna —!“ začne žagar, toda komtesa se v molitvi nij dala motiti. Leon, ki je okolo poslopja ogle doval to in ono svoje nove domačije, prišel je ravno izza opla. Nanj je komtesa pokazala in rekla Šepcu: „Onemu gospodu povej, česa bi rad“.

Leon je to slišal in počakal moža z leseno nogo. Žagarja pak je mrzel pot spreletel po hrbtu. Nikdar še nij šlišal, da je kak gospodar na Zabrezji. Gotovo je hud, gotovo nij tako dober, kot stara komtesa, ta me ne bode čakal, pognal me bode z žage, če mu brž ne plačam. Ta misel ga tako obsede, da nij mogel besedice izpregovoriti, ko je pred Leonom stal. Še le ko ga je ta prijazno vprašal, česa bi rad, reče na pol tiho: „Gospod žlahtni, jaz sam vam dolžen.“

„Meni?“ vpraša gospod.

„Gospá pravijo, da je vse eno, njim ali vam, menda. Jaz imam vašo žago tu doli pod klancem v najem, pa — — plačal še nijsem, in — prosim, da bi — —“

„Še počakali, ne?“

Žagar pokima in v tla pogleda.

„Kako dolgo?“

Šepec malo poguma dobi, pogleda kvišku in reče: „Samo šest tednov še.“

„Ali boste pa mogli plačati v šestih tednih?“

„O, hočem skušati. Ljudjé so mi še nekaj dolžni, poterjal bodem. In pogorelci v Malej vasi mi bodo dali zaslužka.“

„Podaljšajte si obrok. Šest tednov je malo. Recite več, pol leta, samo mož besede ostanite. Eno leto vas bomo čakali, ali je dovolj eno leto?“

Šepec pokima, lice se mu razjasni, pristopi, da bi gospodu roko poljubil. Toda smehljuje se mu ta odmakne in pravi: „Pridem pogledat, kako delate in kakova je žaga.“

V mestu izrejen, Leon nij dobro poznal slovenskega kmeta. Bilo mu je tedaj veselje govoriti z možem, opazovati njegovo boječe obnašanje in izvirno stavljane in izgovarjane besede. Izpraševal ga je marsikaj, kako je to, da ima leseno nogo, če lahko hodi in dela ž njo, če ima kaj družine itd.

Prav zadovoljen sam s soboj je šel torej Šepec z Zabrezja. Eno leto! Za celo leto je bila velika skrb odložena!

Ali podoben je Šepec tistemu hlapcu v sv. evangeliji, kateremu je bil velik dolg odpuščen, on pak je svoje male neusmiljeno poterjeval. Mej potom začne namreč žagar številiti, koliko mu je ta, koliko oni na dolgu za zrezane deske; jeden mu ima dati poldrugi goldinar, jeden dva; jeden petnajst, jeden nekaj menj grošev. „Vsi morajo plačati!“

In ko tako premišlja, zašegetá ga v goltancí

nekaj tacega, kakor žeja, a ne pu vodi, ampak žeja do vina, cekinastega sladkega vina, kakor je vedel zanj doli v vasi v prvej krčmi. Obstane, izvleče mošnjico iz žepa, in prešteje. Še je bilo nekaj okroglega v njej. Samo en maselček bi ga pil. To bi se hitro zgodilo in nihče ne bi vedel. Materi bi dejal, da je bil v gradu tako dolgo. — Pa ne, tega ne! Davi je za trdno sklenil, da ne bode več pil, ni vina ni žganja. Skušnjava se mora premagati, namenov ne prelamljati. Le domov na delo! — Pa — saj je celo noč delal nocoj, voda je z jeza močno potekla, naj se nabere; človek samo enkrat živí, iz mesa je, telesu mora nekaj privoščiti. Samo en maselček denes, potlej ne več. Za denar nij sila, saj je dolg za celo leto odložen, hejo! In poterja lahko v vasi gredoč, ne gre nalašč v krčmo. Popijmo še denes malo vina, naj se pes obesi, naj ves svet vrag pobere!

In Šepec krene proti cesti in po cesti — v krčmo.

Prva hiša v farnej vasi je bila krčma. Mlada žena je na pragu stala in z vablјivim smehljanjem pozdravila Šepca, ker ta je bil jeden najboljših pivcev, in taki so krčmaricam vselej po godu. Šepec

je stopil v izbo, vsedel se za mizo in takoj je bilo po prvem maselci. To nij bilo nič; komaj grlo se je zmočilo. Skušnjava ga je obhajala, da bi še drugega. A domov se mu je mudilo, izvlekel je mošnjo in počasi nekaj denarja naštel, premišljal in — porinil prazno steklenico. Bil je drugi maselc. Ta prazen, napolnil se je tretji, — naj se vrag obesi, kjer so trije, tam je lahko četrti. In prišlo je veselje v glavo, in kdo ne bode pil v veselji? Naj vse vrag vzame! pravi Šepec in pije. Proti mraku je glava postajala težka, jezik se je zavaljeval. Šepec se na mizo nasloni in zaspí v miru in pokoji.

Noč je uže bila, ko se vzbudí. Več gostov je sedelo krog mize. Vsi so ponudili Šepcu piti. Spodobilo se je, da je tudi on dal za poliček, da je vrnil. Tudi je bil malo bolán, glava ga je bolela, treba je bilo ozdraviti se, klin s klinom zbijati.

Pozno je bilo, ko je šel iz krčme, zadnji. Mošnja je bila prazna, a glava polna. Domú nij hotel iti nocoj. Obrnil se je proti drugemu koncu vasi.

Tam je stala mala lesena bajta. Šepec potrka. Oglasí se ženska od znotraj in mala vrata se odpró. Žagar tava po temi in pride v izbo. Luč se je naredila in videla se je precej velika ženska, debe-

luhastega obličja, stara kacih trideset let. Obraz, ki je bil še precej čeden, pričal je po velicih ustnih, po nabranem čelu in nekaj čudnej prikazni v njenih nelepkih očéh, da je uže veliko živela in poznala skrb in strast.

Čarobno je obsevala užgana trska žensko postavo in žagarja, ki se je vsedel na klop in glavo povešal, ter stare stene lesene kočé, v vseh kotih polne cunj in razne šare.

„Kaj si pa prišel?“ — vpraša ženska osorno. — „Kadar si pijan, prideš, drugokrat ne; pojdi še zdaj kimat in dremat, kamor hočeš.“

Žagar vstane, zašepeta, da bi padel, pa se zopet vjame sè svojo leseno nogo. Potem se pa v sredi vstopi in poje:

„Začela se je togotiti;
Tobaka ne boš smel kaditi.“

„Pojdi, spravi se,“ vpije ženska.

„Ali me nemaš nič rada, hudir! Jaz te bodem vzela, Mreta, za ženo vzela, naj pravijo, kar hočejo! Ali me nemaš prav nič rada!“

„Pijanec!“

„Tiho, tiho! — Nič pijan! — Kaj pijan, nič pijan!“

In hotel je žensko objeti. Pehnila ga je od sebe. Ne vemo, ali zató, ker je bil pijan, ali iz vestnosti in bogaboječesti. Ker drugi dve lastnosti nijsta bili znani pri njej, verjemimo, da samo zaradi tega, ker se je napil — brez nje. Ne grem domov ne, tukaj ostanem pri tebi,“ pravi žagar. Toda ženska odpre duri in vrata, vrže gorečo luč na tla in jo pohodi, potem pa prime žagarja pod pázduho in ga vleče ven rekoč: „Da bi te vsi, — bomo videli, če pojdeš ali ne! Pijanca jaz ne maram, kadar boš trezev, pa pridi.“

In predno je žagar vedel, kako in kaj, bil je na hladnem. Mislil je, da je še le prišel in zopet začel na oknice trkati in vpiti: „Mreta, odpri Mreta!“ Pa nihče nij odprl. Šepec se spusti ob vasi proti domu. Po potu pak se nad svojo izvoljeno jezi, ter jej v oblake kričé taka imena daje, kakoršnih pero ne more zapisati na papir bele barve, barve nedolžnosti.

Da-si lesenonog, trd in vina poln, je žagar vendar še dobro hodil, po sredi pota. Kadar se mu je posebno v glavi zavrtilo, postal je malo in potem zopet dalje mahal. Drugače je bilo, ko je v hosto prišel. Tam korenine rastó črez pot. Izpodtakne se

in pade. Vstati ne more, lesena noga je trda. Zadržljive in spi trd, srečen spanec brez divjih sanj, brez zavednosti, kakor ga spé otroci v zibeli, pravični ljudjé in mrtvi.

Peto poglavje.

Pobožne in navadne reči doma in v cerkvi.

Pravijo ljudjé, in verjemimo še mi, da ta svet uže dolgo dolgo let stoji. In veliko ljudstva je bilo pred nami na tem svetu, veliko ga je z nami. Vsi ti prednamci so kolikor toliko premišljali, naši vrstniki mislijo tudi mnogo. Menil bi tedaj človek po vsej pravici, da smo se vsi pobogali in zjediniili v odgovoru na vprašanje, kaj je svet in življenje. Pa žalibog, da nij res! Eni pevajo in pravijo, da je dolina solz, ječa polna gujilobe; drugi zopet nasprotno pričajo, da je človek tú lahko srečen, če le hoče, da se mu vse smeje, da je vse življenje vesela komedija, katere poslednji akt — tega ne morejo tajiti — se končava s tragično — smrtjo. Zaupamo čestitemu bralcu, da je sam uže sodbo storil o tem predmetu, torej mu ne vrvamo svoje.

Leon in komtesa, njegova teta, sta bila, čeravno morda ne v poglavnej reči, različnih mislij o tem, kakor smo uže malo opomnili. In bilo je to naravno. Lehka mladost na pragu tega življenja in resna starost na pragu večnosti, to so razlike same po sebi. Leon je pač to izprevidel takoj; ne brž stara teta. Kajti kakor se človeku na starost vrne neka otročjest, tako mu pride nekaj idealne razglednosti iz mladih let nazaj, sosebno, če ga domišljija popušča in mu ginejo občutki burnih let in spomin posvetnega izpoznanja in uživanja, če se je navadil daleč od hrupa živeč le v sebi iskati sveta in gledati v skrivnostno visočino nad soboj. Kakor mladenič v svojem optimizmu misli, da je vse dobro, vse lepo, kar vidi in kar ga čaka, tako starec včasi ne ume, zakaj drugi ljudje ne mislijo tako, kakor on.

Leon je bil našel v starej gradskej ropotijš puško svojega deda. Da bi si popoludANJI čas kratil, šel je včasi v gozd, da-si je bil s svojim ostarelim orožjem in brez vsake vaje hostnim prebivalcem, štirinogatim in perotničastim, precej malo nevaren. In vendar to gospé teti nij bilo po volji. „Kako moreš kakor krščansk človek veselje imeti, nedolžne živalice po nepotrebem zalázovati?“ očitala mu je-

Ali mladost je nepoboljšljiva — še je hodil na lov.

Dobre četrť ure od Zabrezja je v samoti na hribu stala stara cerkvena iz predturških časov, posvečena svetemu Vidu. Strop je bil lesen, streha iz starih trhlenih desk, stolpec nizek in dva zvana ne veliko večja od obilih loncev. Vsako leto se je tu enkrat maša brala; po letu je o poludne angeljsko češčenje zvonil, kdor je ravno mimo prišel, po zimi v snegu pak je sv. Vid zapuščen od molilcev in ljudij sam pomladi čakal. Tjakaj je hodila komtesa v gorkih popoludanjih poletnih dnevih molit. Tudi Leona je nekoč s seboj vabila. Toda žalostna je bila, ko je videla, da je bila njegova molitev silo kratka in se je potlej bolj za to pečal, starinska zidovja, dvomljive umetnosti v altari in razpokani strop ogledovati. „Premalo moliš, Leon!“ rekla mu je mejpotoma proti domu. Ali mladost je nepoboljšljiva, več nij šel ž njo k sv. Vidu molit.

Drugokrat je hotela vedeti, kaj čita. Leon je bil pustil knjigo pod orehom. Bil je Preširen. Teta vzame knjigo in čita; da je to na svetu, tega nij vedela. Tudi Leon se je bil s tem pesnikom in z natančnejim znanjem domačega jezika in njegovega

malega slovstva seznanil še le na tujem, v družini svojih rojakov in tovarišev.

„Čemu to bereš?“ — dejala mu je teta. — „Ali je to potrebno? Ali se kaj pametnega učiš iz tega? Pusti tako berilo. Tudi jaz sem nekdam brala take reči za kratek čas in veselje. A verjemi mi, da več škodujejo, nego koristne. Človeku nij potem nič mar za to, kar je zveličalno in kar je za to življenje potrebno. Beri rajši podučilne reči.“

„Jaz pa mislim, da je najbolje oboje. Kajti kdor bi hotel samo resnobne in koristne reči brati in učiti se jih, lepoznavske in prijetne umetnosti pa bi zametal in zaničeval, ta ne bi delal po božjej volji, ni po njegovem izgledu. Bog nij samo žita na polji ustvaril in nij samo jedilnim zeliščem rasti dal, ampak tudi vijolici je dal življenje in roži.“

„Tako? Prijetne umetnosti denašnji dan imenujete to, kar je zapeljivo, da mlademu človeku um zmeša in ga ovara? Vijolica je nedolžna in ne smeš je primerjati tacim knjigam. Le eno je potrebno, da dušo bogu ohranimo.“

Teta komtesa je stara, njej gre čast, njena beseda naj velja, naj bo zadnja, mislil si je Leon in kakor bi bil rad ugovarjal, nij si upal. Da bi

pa teti pokazal, da zna za silo še kaj družega čitati, vzela je drugi dan v njenej knjižnici debele bukve v latinskem jeziku: „De civitate Dei“ in je čital, da ga je komtesa videla. Starka sicer nij vedela, kaj je tam notri pisano, kajti latinskega nij znala, pa vedela je, da je te bukve spisal sv. Avguštin. Zató je bila sama sebe in mladeniča vesela.

Prišla je nedelja. Gluhi Matijec je dobil povelje, naj napreže oba konja in naj izvleče kočijo iz lope. Matijec je sicer mrmral in hudo gledal in nij mogel razumeti, zakaj ne bi bil stari kolesej, kakor za vselej, še za to nedeljo dober. Jezilo ga je pak zató, ker je moral v svojej praznjej obleki pajčevine iz kočije, uže dolgo ne rabljene, snažiti in ometati. Barbi je potožil, drugemu si nij upal, ker le ona je imela srce, ki ga je razumelo. „Saj sem povedala, da bode tako!“ — dejala je ta žena Matijcu skrivaj. — „Kar se kaj zmisli gospod in nas nobenega ne vpraša, ali je prav ali nij prav.“ Matijec, ki nij vedel, kaj ona govori, odkima in gre zopet h konjem. Njegovo jezo sta še konja čutila cel pot do farne cerkve, ker večkrat je bič pal po hrbtu in drdral je voz, kakor božja strela. „Treba je, da te z gospodom fajmoštrom seznanim. On je

učen in dober služabnik svete cerkve in vsega spoštovanja vreden“, pravi komtesa, ko sta z voza stopila. Hotel ali ne hotel, Leon je moral k župniku.

Ta gospod je bil majhen mož, post in pomanjkanje vsakdanjega kruha se mu nij poznalo. Na hipohondriji bolan je bil osoren in zadiren proti svojim farmanom, pa dober pridigar in skrben za čast in lepoto hiše božje. Proti komtesi se je obnašal pa posebno prijazno, kajti vedel je bolje ko marsikdo, da je komtesa žena po božjej volji, prava kristijana, da njena desnica rada dáje, za kar levica ne zna, bodi si za farne uboge ali za popravo kacega oltarja pri Mariji devici čistega spočetja.

Ko sta stopila v njegovo sobo, razgladile so se gube po njegovem čelu in odzdravljaje na: „hvaljen bodi“ pokloni se komtesi in kakor vprašaje pogleda Leona. Komtesa pové, da je to njene pokojne sestre sin, ki na Zabrezji ostane, in gospod župnik pravi: „Lepo, lepo, prav, prav! Zeló me veselí.“

Potem pa natekne očala na nos in povzdigne tako preskrbljene oči in premeri svojo novo ovčico. Menda mu je bil Leon po gudu, kajti kar je mož potem rekel, bilo je frazi podobno, ki jo imenujemo poklon, in se je nanašalo na neko enakost v obrazih,

katere v resnici nij bilo mej komteso in mladim njenim sorodnikom.

Mislimo, da nam bode bralec hvaležen, če izpustimo daljni razgovor, ki se je plel o navadnih rečéh. Omenimo le, da je bil gospod župnik tako prijazen, da je po slovesu svoja gosta do cerkve izpremil in jima nekoliko povedal, o čem bode njegov kaplan denes pridigoval in kako zadovoljen je s tem pobožnim in pridnim pomočnikom v vinogradu Gospodovem. Leonu pak je še posebej pokazal, kod se pride na stranski kor, kjer se dobro k oltarju in na prižnico vidi in kamor navadno hodijo civilni ljudjé njegove fare.

Število teh „civilnih“ ljudij v fari nij bilo veliko, kakor je Leon izprevidel, ko je na omenjeno mesto prišel. Peka, štacunarja in vinskega dacarja prištevši, jih nij bilo več ko dvajset moškega in ženskega spola. Večina mej njimi pa je imela precej greha radovednosti nad saboj, kajti ko je Leon po stopnicah gori prišel, obrnilo se je veliko oči nanj, glave so se stikale in izpraševal je pek dacarja, dacar sodnijskega adjunkta debelo ženo, kdo je to, tako, da je bilo mladega tujca skoro malo sram in se je hitro vsedel v zadnjo klop.

Ko so oni njega ogledovati nehali, začel je on povračati in je precej naglo storil svojo sodbo. Ta je bila sicer prav ostra, pa ne rečemo, da bi bila sploh krivična. Tam je davkar široko sedel in prepričan svoje veljave tobačnico odpiral, kakor bi hotel reči: jaz, cesarski uradnik, vas imam vse okolo pod palcem. In za njim jo bila žena, s čudnim neokusnim pokrivalom, glavo pobožno na desno stran držé, da bi se videl po njenej misli lepí vrat in molitvene bukvice, z zlatim obrezkom in jeklom okovane, nemškega jezika, visoko pred soboj, da bi soseda, nevedna pekovka, vedela, da zna nemško čitati. Fili-sterstvo in nič družčine! mislil je Leon.

Pa kmalu je nekoliko svoje ostre obsodbe sam pri sebi oporekel. Zagledal je bil namreč tam prav od spredaj v kotu dve gospójici sedeti. Obrnjeni sta bili sicer obe od njega in se nijsta ozirali ni na stran ni nazaj, tako da obrazov nij mogel videti; a po rasti in vsem soditi ste bili lahko obe mladi in lepi. Rad bi bil zvedel, kdo sta in od kod. A bil je neznan sè svojim sosedom in meni nič tebi nič vprašati ga, nij se spodobilo.

Mej pridigo se je nagnila večja malo na stran in svojej manjšej tovaršici nekaj na uho povedala.

Leon je videl polovico lepega obraza. V tistem hipu je njegov sosed tobačnico odprl in tudi Leonu ponudil svojega duhana. Da-si ravno se mu nij dre-malo in sicer tobaka za nos nij mogel trpeti, vzamé vendar nekaj tega prahú in se staremu gospodu zahvaljuje. Le-temu se je to tako dobro zdelo, da je začel šepetaje poskušati razgovor, najprvo kritikovaje kaplana, kako pridiguje in kako bi moral, potem pripovedovaje, da je vroč dan denes. Tako je Leon dobil priliko vprašati, kdo in čegavi sta one deklici.

„S pošte sta“ — dejal je sosed. — „Ta na levej roki, mlajša, ki ima rumene lase, ta je poštarjeva hči. Ta bo imela dote kacih 30,000, kedar pride njen dan. Ona na desnej s črnimi lasmí, ona bleđa, nij domača. Od žlahte je, nema nič svojih ljudij in je uže več let na pošti.“

„Sirota torej, brez matere in očeta, kakor jaz,“ mislil si je Leon.

„Vi niste v tem kraji doma, ne zamerite, mladi gospod?“ vpraša oni, ki je zdaj, kakor za povračilo tudi hotel zvedeti, kako in kaj. Leon mu ob kratkem pové. „A-há!“ odgovori mož zadovoljen.

A pridiga je bila končana in šepetanje ž njó

Po maši so stali pred cerkvijo možjé kmetje v gruĉah, tobak napravljali in čakali, kaj bo od c. k. gosposke „na znanje dano,“ ker videli so, da se je biriĉ posadil na visok zid in je šop papirja premetaval iz roke v roko. Mlajši moški svet pak se je bil prav spredaj postavil ter smejé se in grohotaje ogledoval mimogredoĉe deklice.

Na strani je postal tudi Leon in si cigaro zažigal. Nij mu bilo mar poslušati, kaj oznanovalec c. k. kantonske gosposke v barbarskem jeziku od ceste, davkov in rubešĉine kriĉí, čakal je le iz radovednosti, kakovšni sta oni dve deklici.

Kmalu sta prišli iz cerkve.

Nobena stvar menda nij bila uže večkrat po dobrih in slabih pisateljih popisana, nego lepo dekle. Vemo, da ima blagovoljni bralec sam kak dober popis ali pa — kar je še bolje — original pred očmi; zato njegovi domišljiji prepušĉamo, da si po naznaĉenih ĉrtah naslika dve lepi podobi in razloĉke mej njima.

Ne more se reĉi, kateri bi bil Páris jabolko večje lepote dal, to je pa gotovo, da ko bi bil Leon tak siten opravek dobil, potegnil bi se bil za večjo. Morda je bil uže po simpatiji podkupljen, ker je

namreč vedel, da je sirota brez staršev in bratov, kakor on, da pri sorodnih ljudéh dobroto uživa, kakor on.

Zdelo se mu je, ko sta mimo njega šli, da je malo z očmi trehila na stran in ga pogledala; tudi se mu je zdelo, da so te oči črne, lepe oči. In nekaj vesel je bil, ko sta se s komteso peljala proti domu.

Mejpotoma je teto spraševal, ali mej letom ona obiskuje katero družino ali narobe. Komtesa je odgovorila, da je na svojo starost opustila vsakoršno svetno navado, da zdaj ona nikamor ne hodi in tudi druga sosednja gospoda malo malo na Zabrezje dohajejo. Leon je zvedel, da s poštarjem in njegovo družino niti natančneje znana nij.

To je pač škoda! rekel je sam pri sebi.

Šesto poglavje.

Kaj se utegne lovcu pripetiti.

Okolo Zabrezja se je marsikaj premenilo prav v kratkem času. Ta in ona nesnaga in nemarljivost se je odpravila, ker je mladi gospod tako

hotel. Matijec je večkrat z glavo majal in Barba je skrivaj roke sklepalala, a nij se bilo pritožiti nikjer.

„Za boga svetega in križanega! Ali je ta natančen! Kaj sem pripovedovala, Matija, še od hiše naja požene!“ pravi ženica.

„Ka-áj?“ vpraša Matijec.

„Beračit pojdeva, beračit! Bog se tí mene usmili, človek je vendar včasi delati znal in kaj poskrbeti. Zdaj pa uže ne storim ničesa, stvarce ne, da bi bila temu gospodu po volji, ki je komaj iz plenic zlezel. Včeraj sem si bila drv pred prag nanesla in brž je rekel, da je naj pospravim, da so na potu, da je grdo! Ti stvar vražja, kje si tí še bil, ko sem jaz drva pred vežjo imela. In stari plot mu nij prav, in trava ne sme rasti po gredi, ampak pesek naj bode po potih! Kakor da bi bil pesek mehkejši od trave!“

„Krava mu nij všeč?“ vpraša Matijec. —

„Krava, ki sem jo jaz izbral in kupil? Naj jo gre pa sam kupovat, sam. Največje vime je imela“ . . .

„Beži, beži! Ti si gluh in neumen. Kdo se od krave meni? Jaz pravim: trava.“

„Nu, trava lepo raste po loki in v senožeti.“

Tako se nijsta mogla razumeti in razšla sta se. Leon je večkrat sam v roko vzel žagico in rezilnik in kaj popravljaj na vrtu ali v lopi. Bilo mu je za kratek čas in veselje. In menimo, da pri lepej čitalki ne bo izgubil veljave, katero bi mu radi ohranili, če je tudi za dela prijemal, katera niso bila ravno zanj. Naj za obrambo omenimo samo to, da je celó ruski cesar Peter véliki, ustanovitelj ruske velikosti, svoje dni ladije tesaril in baje celo — zobé drl, katerih dejanj zgodopisci s pohvalo omenjajo.

Tako je enomerno prehajal teden za tednom prav v samotarskem življenji za živega in družčine potrebnega mladeniča. Veselil se je vselej nedelje. Pa bodi si, da je bil sam kriv, ali je naključje nagajalo, nikdar nij prilike dobil, da bi se z deklicama ali s poštarjem seznanil.

Soparno je bilo neko popoldne, ko je Leon puško vzel, psa poklical in skrivaj, da ne bi ga teta komtesa videla, na drugej strani za poslopji odšel v hosto. Nij vedel, kaj bi počel, tudi zajca se mu nij ljubilo čakati. Šel je naprej in naprej po hosti, tako, da na zadnje nij prav vedel, kje je in v čegavej lastnini.

Pred njim je bila globoka, podolgasta dolina. Onkraj so bila bolj skalnata tla in le redke grmičaste bukvice so rasle mej mladim smrečjem. Solnce se je uže precej na zahod pomeknilo in prijetna sapa je začela sopar razpihavati in šumeti po zelenem perji starih bukev nad njim. Oglašala se je kukavica od daleč in druge ptice so veselo čvrlele okolo in okolo. Onkraj doline se je slišalo žvenkljanje kravjih in kozjih zvoncev in zdaj pa zdaj ukanje neskrbnega pastirja.

Leon se usede na mahovje, položi puško ob sebi in obide ga nek neznan čut sreče in zadovoljnosti. Saj je bilo vse okrog njega polno življenja; vse je dihalo veselje, in tudi njegova duša se je zlagala z naravo, ki ga je obdajala; tudi on se je veselil svojega bitja in nij poznal še grenkih skrbi, ki glojejo človeka, niti strasti, ki mu trgajo srce. Vse, kar ga je dozdej zlega doletelo, bilo je za trenotek hudó, pa premalo, da bi bilo želó zasadilo in strup pustilo v njem; prošlo je lahko, lahko pozabljeno bilo.

Kozji pastir, ki je onkraj doline na robu visoke skale stal, zagledal je lovca in kakor iz nagajivosti začel peti:

Pisana ptica	Jaz sem pa lovec
Lepo mi poje,	Puško zavzdignil,
V vejah skakljá.	Vstrelil jo bom.

Kaj sem storila?
Saj sem ti pela
Pesni lepé.

In ta prosta pesen jasno in glasno sè skale peta in od skal odmevajoča, zdela se je Leonu ena najlepših, kar jih je kedaj slišal. „Lepa je narava, lepša in višja pak je njena krona, človek. In ako jej ostane zvest, ako se more v soglasji ž njo ohraniti, ima vse, ker ima mir.“ Tako je mislil. Videl je lepo gladko površino, na dno nij videl. Čeravno občutljiv za vse, kar povzdiguje in človeka v resnici in jedino srečnega dela, bil je vendar še premlad, premalo sam in večjidel v prelehkej družčini, da bi bil globlje pogledal v rove, po katerih se pretekajo vladajoče reke človeškega dejanja in nehanja. In kdo bi trdil, da nij bil bolj srečen nego marsikdo, ki je v lastnej in tujej nesreči, po svojem in družih premišljevanji zadobil grenek dar izpoznanja, in tega vendar ne toliko, da bi se mu bila duša umirila, misli izčistile in bi prost vseh strastij in krivih raz-

sodkov visoko nad tem mravljiščem stal, ki mu pravimo svet, in se mu — smehljajal.

Mej raznovrstnimi mislimi, katere bode bralec po tej kratkeji karakteristiki njegovega notranjega življenja posnel, prošlo je bilo precej časa, solnce se je bilo precej na zahod preobrnilo in vendar Leona še nij bila misel, da bi šel domov. Njegov pes, ki je prej precej dolgo ležal ne daleč od njega, izgubil se je bil nekam in počakati ga je hotel, da bi kaj izpodil ali nazaj prišel. Kmalu je čul lajanje, znamenje, da je na sledu, in stal je z napetim petelinom.

„He, gospod! ali imate kako pravico tod s puško hoditi?“

Ko se Leon na ta ne posebno prijazen klic obrne, zagleda dva lovca. Prvi je bil v precej čednej lovskeji obleki, z zelenim klobukom in dolgo rudečo brado, drugi pak je bil kmet. Najprvo je menil Leon, da se tujec šali. Takoj pa je videl, da je resen, ko je meni nič tebi nič, posegel po njegoveji puški in dejal: „Prosim, dajte mi svoje orožje. Kogar jaz na zemljišči svojega gospoda dobom, ta mora za kazen iz rok dati, kar ima nevarnega zajce in lisice.“

Nij bolj neslovečega na možu, kakor boječost, mislil si je Leon in ob enem sklenil, da ne dá svojega orožja kar tako brez brambe iz rok. Ker je bil precej trden, potegne za cev in iztrga tujcu puško iz rok tako hitro, kakor jo je bil oni prijel.

„Jaz ne vem, kdo ste in kaj hočete prav za prav od mene. Jaz mislim, da stojim na svojem, ali če na svojem ne, vsaj na lastnji, ki spada pod Zabrezje. Če sem pa čez mejo stopil, stopil sem nevedoma, in puške ne boste imeli, dokler jo bodem mogel jaz v rokah držati. Svetujem vama, da gresta svoj pot, jaz pojdem pa svoj. Pretepa nijsem vesel, pa prej dobosta s kopitom po glavah, predno bosta puško imela.“

Ko je lovec slišal imenovati grad Zabrezje, bil je nekaj bolj prijazen, in rekel je: „Ně zamerite gospod! jaz vam prav nerad jemljem puško. Vem, da ste samo zašli čez mejo. Pa gospod Gorec, poštar, ta mi je zapovedal, da moram vsacega prijeti, kogar dobom na njegovem. Vem, da ko bi bil on tu, ne bi vam rekel nobene besede, ali jaz ne smem drugače. Prosim vas, udajte se z lepo. Saj to nij nič, prav nič, nazaj jo boste dobili, kadar

boste hoteli, samo da po-njo pridete ali pišete. Iz Zabrezja do pošte nij daleč.“

„Tu imate puško,“ pravi Leon, obrne se in otide proti domu.

Da se je tako hitro premislil, nij bilo ravno zaradi logarjeve zgovornosti, temuč preštel je Leon reči drugače in prav vesel je bil, da se je tako naredilo. Saj sta bili na pošti oni dve deklici, kateri je vsako nedeljo videl pri maši, s katerima se pa nikakor nij mogel seznaniti. Zdaj se mu je lepa prilika našla. Lehko je šel na pošto in imel je uzrok. Ta misel mu je bila prijetna in preudarjal je cel pot, kako bi se dalo napraviti, da bi se ta posel na pošti toliko raztegnil, da ne bi bil samo kratek opravek, ampak da bi potem lahko v hišo dohajal, kajti na Zabrezji se mu je jelo uže precej dolg čas zdeti. Stara komtesa je bila zanj kaj slaba družčina, ker o večnej molitvi in pobožnih knjigah ž njo govoriti nij bilo posebno po godu mladeniču, ki je bil preverjen, da je „veselega človeka bog vesel.“

Sedmo poglavje.

Neža Rožmarinka.

Precej drugi dan se Leon nameni na pošto. Teta ga nij pogrešala, če ga vse dopoludne in popoludne nij bilo. Tedaj jo je malokdaj vprašal in jej malokdaj povedal, kam gre.

Bližnji pot je bil črez hribec mimo samotnega, zapuščenega sv. Vida.

Pri tej cerkvici so v nekdanjih časih pokopavali. Bil je nizek zid okrog in okrog, zdaj pa se je večjidel sesul, in le s travo porasena gomila je pričala, kod je držalo obzidje. Le na južnej strani, kjer je bil zidič samo iz kamena, nij mogel ni dež ni veter razmetati skladov, tako, da je bil za dva seznja na dolgo in dva komolca visoko ohranjen.

Tik tega zida je na tleh sedela naslonjena ženska čudne podobe. Bila je silo velika, stara črez petdeset let in čudno pisano oblečena. Zraven nje je stala košarna s polomljenim locajem in v košarni je bilo raznih cunj veliko, vrhu njih pak šop kvart, kakor ciganke prorokujejo na-nje. Ruto je bila z

glave potegnila, tako da so jej črni kratki lasjé mršavo viseli nekoliko po plečih in nekateri kodri po suhem, začrnelem licu. Oko je bilo svitlo in bodeče, usta je vedno nekako na levo stran zategovala; le kadar se je nasmijala, zrasla so jej tako, da so poredni ljudjé dejali, da se hoče v ušesa ugrizniti. Tačas pak se je tudi pokazala vrsta velicih, belih zob.

Da-si je solnce bilo prav vroče, sedela je ženska vendar uže dolgo na mestu in vedno govorila sama sè soboj zdaj tiho, zdaj kričé. Polovica tega samogovora so bile kletve.

Ko je zagledala od daleč Leona, stresla je svojo grivo, kvarte v roke vzela, široko noge od sebe pomolila ter začela kvarte prebiraje peti z visocim, precej lepim glasom:

Garváj durdáj dideldáj!

Na čelu je lišáj, lišáj!

Na belem lici

Sediti bradovici,

Oj dve bradovici!

„Vrag, to je lep človek“ — govori ženska.
— „Neža Rožmarinka, ta bi bil za-te, primi ga, ta

ne sme uiti. Garvaj-durdaj! Lep človek, kakor hudič!
Moj košek, kje je moj košek?"

Rekši popade košarno, postavi svojo velikansko postavo po konci in se nastavi na pot.

„Kam greste, moj lepi mladi?“ vpraša Leona in ga nekako prežeče pogleda, da se nij vedelo, ali je pogled bolj poželjiv, hudoben, ali dobrovoljen.

Leon nij bil boječ in vendar mu je bilo čudno, ko je stal tej norej ženski nasproti. Videl jo je uže prej, vselej je bila pijana in posebno njemu zoperna.

Ogne se jej s pota in pravi: „Kaj ti mar, copernica, spravi se mi izpod nog.“

„Jaz copernica? Neža Rožmarinka je poštena žena, lepa žena, prava žena. Vrag vé, da nijsem copernica. Moj oče je bil lep mož, Rožmarin je bil mož, pa ti si še lepši, na mojo dušo, da si lepši.“

Leon je hotel dalje iti, ali Neža Rožmarinka se vstopi pred-enj in mu ne dá naprej.

„Daj roko, lepi moj mladi! jaz ti bom povedala, kaj te čaka. Daj roko, Neža je prava žena, ona veliko vé.“

Mladenič jej da nekaj drobiža, katerega Rožmarinka brez vse zahvale v košarno vrže.

„Ne pojdeš ne, lepi moj“ — pravi potem in se zopet vstopi pred-enj, obe roki raztegnivši. — „Čakaj, da ti iz kvart srečo povem. Ravno tebi hočem povedati in denes. Če ne bodeš poslušal, čuvaj se me, — —“

Konec stavka je bilo več kletev.

Leon je bil radoveden, kaj mu bode divja žena povedala; zató je postal. Rožmarinka se vsede na tla, vzeme kvarte in je jame razmépati po traví v tri vrste. Potem je nekaj časa ogleduje, ogleduje mladeniča in začne praviti: „Kvarta kaže in praví, da ste bili v smrtnej nevarnosti, nij dolgo tega . .“

„Človek je vsak dan v smrtnej nevarnosti, to nij nič, če boljšega ne veš.“

„Tiho! — Vi imate enega človeka, ki mislite, da je prijatelj. Ta vam je zavidljiv in bí vas v žlici vode vtopil. — Bolni ste bili na smrt in kmalu boste zopet, pa bo vse dobro izteklo. Duhoven je tukaj na kvarti, vi bi bili kmalu duhoven, pa precej tukaj je deklica. Zavoljo deklic nijste duhoven — —“

Rožmarinka se začne smijati, da nij bilo konca ni kraja.

„Smrt, denar — ta dva sta vkup, to pomeni, da boste kmalu mnogo podedovali. Otrok je tu zraven; to pomenja ljubezen, zakon in dolgo življenje.“

„Vse to lahko vsacemu poveš. Jaz bi bolje govoril iz kvart, ko ti. Ti ne veš ničesa,“ pravi Leon in otide.

„Jaz sem Neža Rožmarínka,“ vpije baba za njim, pobere kvarte po tleh, spravi je v košek mej cunje in gre zopet ob zidu sest, kjer je prej bila. Z glavo na rob zida naslonena, tako, da so črni kodri viseli črez vrhni kamen, gleda za Leonom in poje svoj: „Garvaj durdaj!“ Ko je bil mladenič uže precej daleč od nje, jame zopet sama sè soboj govoriti.

„Kako je lep ta fant. Ko bi hotel umreti, ali ko bi ga kdo ubil, lepo bi bilo to kot vrag. Rada bi ga videla mrtvega. Škoda bi ga bilo pokopati, na mojo dušo, to bi bil lep mrtvec.“

V tem hipu jej od zad nekdo v lase poseže in kakor za zvonec trikrat udari z Nežino glavo ob kamenit rob. Da-si ravno jo je moralo tako trkanje boleti, vendar nij dala ni najmanjšega glasú od sebe

temuč za trenotek je oči zatisnila, čudno usta zvila in takoj potem skočila na noge.

„Jaz ti bom uže pokazal, kaj se pravi dobremu človeku smrti želeti. Prej tebe vrag vzame, nego onega gospoda.“

Te besede je govoril žagar Šepec na onej strani nizkega zida.

Rožmarinka ga srdito pogleda, ne reče pa nobene besede. Še le ko Šepec otide po stezi za Leonom, vzdigne baba svojo veliko pest, trese grivato glavo in kriči: „Le počakaj, čakaj, ti krevlja! Snideva se, gorjé ti ga bode. Uže prav!“

„Ko bi prav ne bilo, pa te ne bi bil lasal.“ oglasi se Šepec nazaj.

„Uže prav, krevlja, rogovila! Gorjé ti ga bodi!“ vpije Neža in izgine sè svojim koškom za cerkvijo.

„Kaj bode neki sveti Vid rekel tej babi, kí ravno pred njegovo cerkvijo kolne,“ mislil je Šepec po potu.

Da-siravno je imela Rožmarinka vse ciganske lastnosti nad soboj, vendar nij bila ciganka. Vsak je vedel, da je doma iz samotne kočé v sosednjej vinskih gori, kjer je njena sestra popolnem pametna

in navadna žena še ob tem času gospodinjala, čeravno svoje blazne sestre nij hotela poznati, kadar sta se srečali. Mej ljudmi nij bilo dognano, zakaj Rožmarinka — to ime si je sama dala — tako živí. Eni so trdili, da je blazna, drugi, manjši in pametnejši del, so pa dejali, da je le spridena in malovredna.

Rožmarinka je strašno veliko pila, naj bode vina ali žganja, dobrega ali slabega. Ne samo, da so jej dajali ljudjé, ki so se je bali kot vedežne in uročne ženske, zaslužila je veliko sè svojim prorokovanjem na kvarte. Tako je bila skoro dan na dan pijana, in to jej je moralo možjane nekoliko zmešati in njeno govorjenje nenavadno predrugačiti.

Vsak, kdor pozna prosto ljudstvo, vé, kako vkoreninjena je vera in vraža; le škoda, da prva poslednje popolnem iztrebiti ne more; včasí jo celó pospešuje pri tacih, ki so slabo podučeni ali ki poduka ne umejo prav. Neža Rožmarinka je bila strah materam, ki so imele male otroke v zibeli ali — male prasce v hlevu. Prve in druge so matere skrile, kadar je šla uročnica Neža mimo hiše. In ko so otroci malo odrasli, strašili so je, da je bo Rožmarinka vzela v „košek“.

Tako je bila ta ženska povsod za strašilo tistim, ki se strašiti dadó.

Vse to pak je bilo dobro za bábnico. Mnogo lažje je dobila, kar jej je bilo treba, nego vsak drugi postopač. Delala se je, kakor da ne bi nobenega človeka poznala, zraven tega pa si je dobro pomnila, kaj se o tem in o tej govori, kakšen je, itd. To jej je pomoglo, da je lahko prorokovala, da je marsikomu včasih iz kvart povedala, kar je mislil, da sam vé; da je večkrat kaj uganila, kar se je potem res zgodilo. Tako je bila posebno mladeničem in deklicam po godi, ki so jo, kakor v šali, radi vpraševali za „srečo“, na videz smijali se temu, kar jim je pravila za denar ali pijačo, v srci pa dostikrat trdno verovali, da se bode tako zgodilo.

Mej tistimi, ki so bili neverni, bil je tudi žagar Šepec. Tega moža je pa tudi sovražila Neža uže od nekdanj, kar jej je bil dokazal, da ona ne vé ničesar. Bila je ta stvar taka:

Šepec, ki je bil za silo tudi tesar in sodar, nabijal je v jeseni premožnemu kmetu sode pred hramom v vinogradu. Več mladih ljudij je bilo okrog njega in tudi Neža Rožmarinka je prorokovala za vrstjó vsem. Do Šepca prišedši je hotela še njemu,

on pa je trdil, da ne vé nič več o bodočnosti, nego sam. „Jaz celò vem, kaj ti zdaj misliš,“ pravi Rožmarinka. Šepec je ravno imel obroč napet, takó da je en konec v roci držal, drugi mu je pa bil v prsi vprt. „Ali res veš, kaj mislim?“ vpraša Šepec. „Res,“ pravi Rožmarinka. V tistem hipu spustí on en konec napetega obroča, tako da babnico ravno po zobéh udari. Kri jej je udarila, jela je grozovito kleti in tožiti; Šepec je pa mirno obroč zavezoval in smehljaje se dejal: „Saj si vedela, kaj mislim storiti, zakaj se niji umeknila.“

Da si je hromi mož s tem nevarno sovražnico naredil, to mu nij bilo mar.

Osmo poglavje.

Prvo znanje.

Ne prav poldrugo uro od Zabrezja je pri velikej cesti pošta. Samotna, precej velika in obširna hiša je sicer dobro četrť ure od bližnjega trga, vendar bi bil lastnik njen, gospod Gorec, rajši izgubo imel, nego da bi bil dal častno cesarsko službo iz rok. Ljudjé v okolici se nijo pečali mnogo s tujim sve-

tom, zató je Gorčeva pošta le posamezna pisma sprejemala in oddajala, postavim če je kak vojak svojim ljudém na vsake kvatre pisal, kako se mu hudo godi, ali pa je župnik dobil vsako soboto kak cerkven časopis. Še menjkrat se je naključilo, da bi bil kak popoten človek tod hodil in pošti dajal za vožnjo zaslužka.

Pa za vse to se gospodu poštarju nij bilo treba veliko meniti in se tudi v resnici nij menil. Imel je največjo kmetijo v okolici in dovolj veselja do nje. Pošta je bila za nameček, za čast in ime, kmetija pak je polnila mošnjo.

Žena mu je bila umrla, otrok nij imel več, ko eno hčer. Tako je bilo razen družinčetov na pošti samo čvetero glav: poštar, dve deklici, kateri iz cerkve poznamo, in mlad, boječ gospodek, nesrečen ženij, ki je v kanceliji sedeval in čakal, če se pri-meri, da kdo kaj prinese, ter užival lepo ime „eks-peditor.“

Ko je Leon prišel omenjenega popóludne do pošte, nij bilo nobene žive duše nikjer videti, razen yelicega psa, ki je pred vežjó na solnci ležal in zagledavši tujca počasno vstal, trikrat debelo zalajal in se mrmraje zopet vlegel. Tudi v veži nij bilo

nikogar, da-si je bilo več vrat odprtih. Nij se znal kam obrniti. Naposled vendar pride dekla, mršavih las, in mu razloži, da nij gospoda doma, ni gospice Matilde, niti gospoda ekspeditorja.

„Samo Pavlina so gori,“ reče ženska kazaje po stopnicah. — „Če hočete počakati, gospod bodo kmalu prišli, jaz menim, da nijso daleč šli. Gospica Pavlina so sami, le pojte gori.“

Ko je Leon vrhu stopnic prišel, slišal je iz poslednje sobe brenkanje na klavir. Igralka je morala izurjena biti. Njene fantazije na instrumentu so mu bile tako všeč, da je nekaj časa poslušal.

Dvakrat je moral potrkati, da ga je slišala.

V sobo stopivši je stal pred deklico, katero je iz cerkve uže poznal. Oblečena je bila prosto, črni, gosti lasjé so bili okusno brez umetnega lišpä nazaj razčesani, okolo belega vratú je sedel nábor črnih korald in iz širocih rokacjev so se videle lepe okrogle lektí.

Malo je osupnila, ko je nenadoma stopil v sobo nenavaden gost. Prvi hip je malo zarudela, v lepih, črnih očéh je bilo brati začudenje, takoj pak se je povrnil ženskam v enacih situvacijah navadni takt in z neko ljubeznjivo, naravno sigurnostjo je

Leona, katerega je v tem trenutku po obrazu izpoznala, pozdravila, ponudila mu sedež in vprašala ga, s čim mu more postreči in kateri srečni uzroki so poštnej hiši naklonili čast, da jo obišče. Ob enem mu je povedala, da gospoda strijca, kakor je poštarja imenovala, v tem hipu nij pri domu, da pa ima vsak čas priti.

„A, uže vem, vi ste tedaj tisti lovski tat?“ — pravi deklica, smejé se črez nekaj časa, ko jej Leon pové, zakaj je prišel prav za prav na pošto. — „Slišala sem sinoči o tem pregrešku; da pa ste ravno vi tak hudodejec, tega nijsem vedela. Mislila sem si tacega moža drugačnega, kakor ste vi. Gotovo nijste zastaran grešnik; tedaj je upanje, da se boste poboljšali.“

„Če človek po nevedoma pregreší, nij nevaren. Jaz bi bil še štel, da mi boste vi pomogli opravičiti se pri gospodu poštarju, a vidim, da me ostreje sodite, nego je sploh mehkim ženskim srcem navada.“

Ona se zopet zasmeye. „No, da se ne uštejete, in da vam vaša dobra vera o našem spolu ne upade, bodem na vašo stran stopila, samo poboljšanje morate obljubiti. Obljuba je prva stopinja do storitve.“

„To pa iz srca rad obljubim.“

„Vi ste še le malo časa v našem kraju. Še le nekaj nedelj smo vas videli v cerkvi. Kako vam je tukaj po volji, če se sme vprašati?“ reče deklica po nekaterih drugih vprašanjih.

„Sploh prav dobro,“ odgovori Leon.

„Samo sploh? Tukaj ostane še en posebej ali sicer. Kaj imate ugovarjati proti posameznim rečem?“

„Jaz sem bil do poslednjega časa vaje mestnega življenja. Na deželi mi je zdaj vse novo. Ta izprememba ima pač tudi svoje prijetnosti, svoje veselje, vendar se je včasih človek prenasiti. Vsaj meni se včasih zdí prejednomerna, in prav rad se domišljam prešlosti. Tako mi je, zdaj pa zdaj, res malo dolg čas.“

„Tako pa uže ne smete govoriti, če nečete, da bi vas napačno ne sodila. Mlad človek, in dolg čas! To ne gre, to se ne veže. Meni nij nikdar dolg čas, če sem tudi ves dan sama; in jaz sem tudi nekdam stanovala v mestu.“

„Tedaj ste tako srečni, da imate boljšo naturo, nego drugi ljudjé.“

„Ali si ne delamo nature in značaja najbolj sami?“

„Ne ugovarjam, gospodičina; čutim, da bi resnehvaležen nálog in izpodkopano stalo imel, ko bi hotel dolg čas zagovarjati.“

„Uže prav“ — reče ona. — „Zdaj pa jaz jabolko poberem, ki ste ga strani vrgli, in ne strahim se celó, če potem mislite, da je v meni duh vednega nasprotovanja. Vi morda to besedo, o katerej govoriva, drugače umete. Po tem takem bi bili hvale vredni. Lehko je, da kako določeno osobo pogrešamo blizu sebe in neko hrepenenje dolg čas imenujemo. Vidi se mi, da je pri vas tako.“

Leon sicer nij opazil šegavo-porednega njenega pogleda pri teh besedah, a umel je, kaj meni, in hitel je z večjo določnostjo, nego je bilo morda primerno, zatrditi, da nij tako. Ali mu je bilo kaj ležeče na tem, da ne bi deklica kaj tacega mislila, ali se je bil samo v razgovoru tako oživil, tega ne vem. Dejal je, da ne pogreša posebne družčine, ampak družčine sploh, da nij izbiričen itd. Komaj pak je to izustil, čutil je rudečico na lici, rekel je preveč, a beseda je ušla, in čeravno napačna, nazaj se nij dala več poklicati. Pavlina ga je rešila iz te zadrege.

„Pridite večkrat k nam. To se vé, da dobre zabave vam ne moremo napravljati, a veselje boste nam storili gotovo. In kar mi zamoremo, da vam ugodimo, to vam smem obljubiti v imenu vseh.“

Leen je ravno hotel nekaj odgovoriti, ko se vrata odpró in poštarjeva hči Matilda v sobo prihrumí. „Pavla, ne veš kaj — —“ Stavka nij končala, zagledavši Leona. Pavlina jej soseda predstavi. Domača hči je le boječe nekaj besedij s tujim sosedom govorila, potem pa šla iz sobe z izgovorom, da očeta pokliče. Res pride stari poštar, gospod Gorec, takoj po tem gori in razgovor se je začel o lovu, o kmetiji in vremenu in enacih dolgočasnostih. Sicer pák je opravičil poštar ravnanje svojega lovca proti Leonu in temu ob jednem zagotavljal, da sme loviti in hoditi posehdob po vsem njegovem zemljišči.

Ker so zaporedoma vsi trije, gospodar in deklici mladega soseda ustavljali in silili, naj ostane črez poludne, imel je vzlasti pri kosilu priliko razbrati vnanjo obliko in notranje lastnosti poštnih prebivalcev.

Gospod Gorec je bil črezpetdesetleten mož, majhen, debel. Rudeč, poln obraz, okroglo, golo obradje z mesenim podvržkom je pričalo, da si pri-

vošči vživanja božjih darov, katerih mu je bog obilo podelil, naj se jim pravi jelo ali pilo. Črne, goste obrvi nad malimi skritimi očmi so kazale jezonaoglega gospoda, nasproti pak je zopet jamica pod ustmi manjšala osornost in strogost, razlito po vsej fizijonomiji. To se vé, da je Leon denes samo njegovo lepšo prijazno stran videl, o drugej strani so sami služabniki in sovražniki njegovi vedeli pripovedovati.

Njegova hči Matilda, kacih sedemnajst let stara, ima obraz podoben glavam, kakoršne je malal rad Rubens, rumene lasé, ki se vrhu lepega čela prijetno krivé, kakor majheni valovi na stoječej vodi, pravilen nosek, mala usta in rudeče-belo lice; celo obličje pa okroglo, zrcalo nedolžne, vesele duše. Česar pa iz omenjenih Rubensovih slikarij nij bilo najti na njenem obrazu tako popolnem vpisanega, kar je umetnik sè stvarno roko svojim podobam vdihnil, namreč tistih, rekel bi nevidljivih potez, ki bolj mislim, kakor istinitim črtam podobne, značijo neko vso podobo presjajočo duhovitost. Tega deklica nij imela.

Lažlje pak je opazovalec njenej tovarišici Pavlini to sicer vnanjo in vendar nematerijalno prednost prisodil, čeravno bi bil ta in oni dejal, da je menj lepa. Leonu, to se vé, da se nij zdelo poslednje.

Zvedel je mej razgovorom od nje same, da je za osem let starejša od Matilde. Na prvi pogled ne bi bil tega nihče verjel; kdor pak ju je primerjal, kdor je mej pomenki pazil na besede, ki je je ta in ona govorila, videl je, koliko razlike je mej mišljenjem obéh in verjel je, da je ena starejša.

Gospod ekspeditor pak, ki sedi na spodnjem oglu pri mizi, on je malo starejši od Leona, pa ne mnogo. Suh mož je, srednje postave, čisto obrit, ima vedno naóčnike na nosu, pridno jé in pije, pridno posluša, kaj se govori in, kadar ga kdo kaj vpraša, kratko odgovarja z nerodnim, jecljavim glasom. Sicer pak Leona včasi po strani pogleda, kakor da ga ne bi bil vesel na pošti. Ima zanošeno črno suktnjo na sebi, za vratom rutico žive barve, lasjé pak mu uporno in ošabno stojé "nakvišku. Gospod Komplez — tako se ekspeditorju pravi iz rojstvenega lista — študiral je pet dolzih klasov na latinskej šoli osem dolzih let. In ko poslednjega nij mogel premagati ni drugo leto ne, storil je skazo svojim starim in ker je bil preboječ za vojaški stan, podal se je najprvo k nekemu notarju, potem k poštarju za pisača, in dobro se mu je godilo denašnji dan, da nikdar pred ne tako. Komplez je bil

sicer molčeč, neroden — ali kakor hudobno pravijo eni: neumen — v družbi, počasen pri delu, neveden, kadar je bilo treba kaj znati, a imel je tudi lep košek dobrih lastnostij. Tako na primer je bil priden in potrpežljiv, s hudim in dobrim zadovoljen, rad se je dal zmerjati, in bil dober domoljub. Večkrat je pokazal, da ima dobro srce v sebi.

Pa da nam kdo ne očita, da smo Kompleza v posebno varstvo vzeli, vračamo se k svojemu junaku. Ta je zraven gospodarja sedel in imel veliko odgovarjati. Kajti gospod Gorec je bil, čeravno c. k. poštni lastnik, sila malo izobražen, kar se tiče sveta, njegovih razmer itd. Radovedno je tedaj izpraševal, kakšno je véliko cesarsko mesto, kakovšni so ljudje tam, vélika poslopja, možje pri vladi in enake druge reči. Hudoval se je na ljudi, ki so visoko postavljeni in dolgove delajo cesarstvu, da davek raste od leta do leta itd.

Tako se je bil Leon takoj gospodarju tolikanj prikupil, da mu je večkrat vabilo ponavljal, naj se prav dostikrat glasi na pošto, kar je mladenič rad obljubil.

„Vidim, da ste redke vrste lovski tat,“ — pravi poštar, — „zató smete še dalje hoditi, koder

hočete po mojem. Kadar bom jaz utegnil, pridružil se vam bom prav rad, kajti še na stare dni se bom kaj učil od vas, kakor vidim. Sicer sta moji dekleti obé učeni, sosebno Pavlina, moje pokojne žene sestrina hči, pa vi ju boste prekosili, kakor se mi vidi. Samo kar pravite o gospodarstvu, to ne vem, če bode vam veljalo. Jaz ne verujem, da bi se kmetija dala v bukve spraviti. Tukaj veljá le izkušnja, dve njivi nijste enaki, človek mora vsakej zemlji posebej navado in lastnost vedeti. Le tiho bodite, nič vam ne verujem. Kmetujem svojo zemljo uže dober kos svojega življenja in če mi ne zamerite, več si upam pridelati po svoje na ravno tolikšnem prostoru, ko vi, ki se boste ravnali po uku taci h kmetovalcev, ki po papirji brazde režejo.“

Na tem svojem stalu vseh starokonservativnih kmetov je ostal gospod Gorec trdovratno vrhu vsem ugovorom.

Deklicama je bil tak razgovor málo po godu, molčali sta obé; celo Komplez se naveliča poslušati, vstane in otide v svojo kancelijo. Tudi poštar je imel nekaj opravka zunaj doma, pustil je gosta pri deklicah in šel.

Leon je moral pred odhodom še vrt ogledati. Obé deklici sta ga izpremljali.

Mlajša, domača hči, ki se je za prva nekako ogibala govoriti ž njim, bolj iz boječe sramežljivosti in nenavajenosti s tujim človekom občevati, nego iz družih uzrokov, bila je zdaj živejša izmej obeh, razkazovala je pridno svoje cvetlice in sadike in več govorila, kakor ona dva oba.

Pavlina pak je bila ravno nasprotno zdaj bolj utihnila in če je govorila, nij bil več tisti zabavni veseli glas, s katerim je davi začela z Leonom razgovor, kakor bi bila uže davna znanca. Le zdaj pa zdaj je katero vmes rekla, marsikatera je imela nekaj žela, in na marsikaj je odgovarjala samo s pomenljivim smehljanjem.

V majhenej gredici konec vrta so rasle majhene, plave cvetke. Bile so Pavlinine odreje. Leon jej željo izreče, da bi rad eno imel.

„Le posezite, dovoljenje se daje z veseljem,“ pravi ona.

„Sam se ne predrznem. Mislím, da bode dalje zelenela, če jo bolj po pravici dobom.“

„Tudi tako bode ovenela“ — pravi Pavlina, utrga in mu jo da. Leon nekako radostno poseže po njej.

„Za-me bo vedno lepa, če tudi vela,“ — pravi. — „Sicer pa mislim, da lepota vedno ostane, če ne v materijalnem bitji, pa vsaj v misli. Spomin lepe reči je tudi lep, morda lepši od reči same.“

„Pa tudi lep spomin človeku ogreni, verjemite!“ reče Pavlina.

Po tem se Leon poslovil. Mejpotoma je malo evetico v roci ogledoval, dekličina zadnja beseda pak mu je vedno na uho bila. Zdelo se mu je, da je prav veliko v njej. Kaj? Kako bi to vedel! Vesel je bil pa denašnjega dne sploh, poštar in deklici so mu bili po godu. Da ena bolj ko ena, to je bilo menda naravno, saj je človek uže tak, da povsod tehta in primerja.

Deveto poglavje.

Križi in težave mladih ljudij.

Na večer tistega dne se je nebo pooblačilo in predno je solnce utegnilo skriti se za gorami, naredil se je mrak; zdaj pa zdaj se je zaslišalo tam daleč zamolklo grmenje.

Leon je doma pri odprtem oknu slonel in razgledoval sive oblake, kako se zbirajo in raztezajo. Da-si ravno je ob tacem trenutku, ko se natura pripravlja svoje grozovite moči razkazavati, človeku, ki v tem hipu bolj, kakor kedaj čuti svojo slabost, navadno nekaj tesno pri srci: bil je mladenič vendar veselega in lehkega srca. Oblaki se mu nijso še nikdar lepši in veličastnejši zdeli; sapa, ki je šumela po gozdu in visoke vrhove zibala, zdela se mu je, kakor prijetno hladeči piš, grom nij še nikdar mogočnejše bobnel.

„Kaj neki ona dela zdaj? Če tudi oblake opazuje? Če sem jej jaz v mislih?“

Kaj bi bil dal, ko bi bil to poslednje vedel!

Pavlina je mej tem sama sedela v kolibíci sredi vrta. Imela je knjigo pred soboj, toda čitála nij, zaprta je ležala jej na mizi. Neko šivanje je imela v naročaji, pa tudi šivala nij; samo sedela je. Da bi jej bil mladenič v mislih, katerega je denes na prvo izpoznala? Težko da! Iz obrazov iz očij se da človeškemu rodu velikokrat čitati, kakošne reči premišlja ta in ta. Na tem obličji pa so bile v tem hipu vse črte tako izražene, da nij bilo nij sledú

tistega pomladanskega, deviško-srečnega in osrečevalnega čuta, ki bi deklico v enacih mislih obseval.

Od hiše sem po pesku prikorači počasna, precej plašljiva stopinja gospoda Kompleza. Pride do deset korakov blizu kolibe. Deklica ga ne opazi. Nekaj časa postoji gospod Komplez, popravi si očale, potem pa še bolj tiho malo v stran zavije. Motiti neče deklice, naj premišlja, kar hoče. Pa tudi daleč od nje neče iti, sede na klopico za grmičem, podpre glavo in vzdihne, to se vé da, tiho, da nihče ne sliši, kakor on sam in bog. O bog! saj tudi ti sam veš, zakaj se je ta vzdih, kakor skriven tat, utrgal iz globelij njegovega srca in ukradel se na svitlo.

Kako rad bi vstal sè svoje klopi in šel tja v kolibico, da bi Pavlini nasproti sedel. Pa čemu bi hodil? Morda je rajša sama, morda se sama s soboj boljše razgovarja, ko ž njim. Pa saj jo od tukaj tudi vidi, glej zdaj je šivanje v roko vzela, zdaj nit v šivanko vdeva, zdaj se je upognila!

Zdaj-le bi lahko šel k njej! Idi! Pa ne; morda ne bi jej bilo ljubo. O, ko bi jej vsaj povedati mogel, kak kamen, težak kamen mu na srci leži! Nij mogoče tega povedati. Beseda bi v grlu zastala. In ko bi si toliko poguma vzela, da bi jej povedal,

kaj bi bilo? Nič, nič! Da nij lep, tolikokrat se je uže v zrcalu skrivaj tega prepričal. In govoriti ne more, jezik ne da, ž njo še posebno ne, nje se še raji ogiblje, ko družih ljudij. Čudno je to. Kolikrat si je uže namenil, da bode vesel, kakor so drugi ljudjé, da bode mnogo govoril, kakor drugi ljudjé, da ne bode samo mislil! Ali dolg most je mej sklepom in dejanjem.

Ti bog! Ali si res svoje darove dobro razdelil? Zakaj si mu srce ustvaril, neznano hrepenje po sreči položil v to srce, pomočkov pak, da bi do te dosegljive sreče prišel, nijsi mu dal! Marsikdo je dobil bogatstva, rabi ga, da svoje bližnje tare; marsikoga si visoko povzdignil, da drzno zaničuje boljše, ki so pod njim; marsikomu si dal telesno lepoto in gladek jezik, oboje mu rabi, da svet zapeljuje, srečo nekaterega nedolžnega bitja izpodkopava. Vsega tega pa poštenemu Komplezu nijsi dal. Pa, ti uže veš, zakaj je tako.

Če ravno ne tako, vendar vsaj enako je gospod Komplez mislil. Morda bi se mu bila ta preiskava še dalje razpletala, kajti ravno so mu na um prišli stih iz pesnika, katerega je na tanko čital, ker mu ga je Pavlina dala:

In ne česti se človek zaradi tega
 Ker človek je, časti le čast dadó,
 Ki so le zunaj njega in slučajne.

Po sreči ga v tem žalostnem opravilu premoti jasen glas Matildin, ki je od hiše po stezi proti kolibi tekla in klicala Pavlini, da pojde dež, naj se tedaj ob pravem času umakne z vrta.

„Še ti pojdi sem, ne bode dežja tako brž. Prijazneje je tukaj, nego gori v sobi,“ pravi Pavlina.

Takoj potem sta deklici skupaj sedeli v lopici in jeli razgovarjati se. Komplez do svoje klopi nij mogel slišati, kaj se méniti, ali rad bi bil slišal. Bilo je uže malo mračno, dež je začel kapati. Toda Komplez se ne zmeni zató, temveč varno se približa do kolibe in tam na zadnji strani se vstopi za steno, z bršlinom preraseno ter poslušá.

Od kraja sta se le navadne reči menili in ker je Kompleza dež močil, hotel je tiho oditi. V tistem hipu vpraša mlajša Pavlino: „Kako ti je pa ta z Zabrezja všeč?“

Zaslišavši to, Komplez obstane, nastavi uho, da bi čul Pavlinin odgovor in kdor bi ga bil v tem trenutku videl, priznal bi bil, da mu mora, kakor

se kaže, veliko ležeče biti na tem Pavlininem odgovoru.

„Všeč? Kdo bode brž o tem govoril? Saj ga komaj po vrhu poznam,“ odgovori Pavlina.

Matilda udari v smeh, obrne se plesaje enkrat okrog nje in pravi s prstom žugaje: „Uže vem, kaj se to pravi, če prav nečeš povedati. Kaj meniš, da nijsem zapazila, kako bi bil vedno le s toboj rad govoril, s toboj hodil. Zató sem mu pa nagajala in sem ga večkrat nalašč od tebe spravila. Pa ne smeš huda biti zató.“

„Ne govori tega, to niti šala nij. Ko bi vselej imela, lahko jaz tebe tako primem.“

„Pa zakaj li šala? Ali ne more biti resnica? O, jaz sem dobro videla in, če prav tajiš, vem, da si tudi ti izpoznala. Saj te je uže poprej, ko ga nij bilo še k nam, vselej pred cerkvijo čakal in pozdravljal.“

„Pozdrav je tako tebi veljal, kakor meni.“

„O ne! To pa jaz uže bolje vem,“ pravi Matilda in smeje se ploska z rokami. — „Dve nedelji tebe nij bilo pri maši, in tačas tudi spodaj nij čakal. Vidiš? Kaj je to?“

„Prav nič, ljuba moja!“

„Res nič, samo nekaj, — nekaj se tako začinja, kakor si jaz mislim.“

„Kaj?“

Matilda se smehljaje vsede prav tik svoje tovarišice, oklene se je okolo vratu in zarudela zašepče: „Ljubezen, ali ne?“

Pavlina ne reče ničesa za prvega, pogleda sestričini naravnost v oči, in ta zarudi še bolj ter skrije svoj obraz na njeno ramo in se smeje.

„Tebi sem povedala vse, povedala sem ti, kako ravno o tej reči mislim,“ pravi Pavlina tako resnobno, da sestrični smeh preide. — „Prosim te torej, nikar se ne šali z menoj. Saj veš, zakaj jaz ob enakej dobrovoljnosti ne morem vesela biti.“

Sestričina se sklone po koncu. „Beži mi! Še zmirom si nespametna. Uže tačas, ko si mi povedala, rekla sem ti tako in denes še posebno pravim. Jaz bi tacega človeka, ki je mene pozabil, desetkrat pozabila, in še prav lahko. Bog vé, kje je in kakovšen. Tebe pa gotovo nij vreden. Nikdar te nij v resnici rad imel, samo hinavčevati se ti je znal in dobrikati se, da si nij imel nič dobrega na sebi. Saj uže to ime: France, to je navadno, vsacemu hlapcu je tako ime. Vendar se človeku lepše kliče: Leon, ali ne?“

„Na imenu nij ničesa; vprašanje je, kakšem je človek, ki ga ima.“

„Saj pravim, da tudi človek nij bil nič vreden.“
Pavlini se solza utrne iz očesa.

To je sestričina opazila, takoj jej je bilo žal svojih besedij. Oklene se je v drugič in s tresočim glasom pravi: „Pavlina! — ti! — nikar mi ne zameri, nijsem te hotela žaliti.“

„Saj me ti ne moreš žaliti,“ pravi ona, ter obriše po sili prihajajoče priče srčne žalosti.

„Pa sem te, vem, da sem te. Kaj ne, da mi ne zameriš, nečem tako govoriti?“

Sestrinski poljub od Pavlinine strani in potem povrnen od Matilde je zatrdil popolno spravo mej njima.

Zdaj nekaj za njima zašumi! Gospodu Komplezu, ki je tam stal, padel je bil klobuk na tla, in ko ga je pobiral, prasnil je po nerodnosti s črevljem po pesku.

„Kdo je?“ vpraša Matilda malo ustrašena, kajti precej temno je uže bilo.

„Jaz,“ oglasi se Komplez.

„Kaj pa hočete?“

Kompleza vroč pot oblije, ne vé, kaj bi rekel.

na zadnje pa se zmisli in pravi: „Vprašat sem prišel, če hočem dežnike prinesiti, dež gre.“

„Le prinesite,“ pravi deklica. V diru Komplex otide in kmalu prinese dežnike.

Čudno se je pač deklicama zdelo, kako da je tako moker, ker pot od vrtno lopice do veže nij bila dolga in deževalo nij tako posebno. Kako bi pa bili utegnili misliti, da je ves čas njenega pogovora na dežji stal in posluške vtepal.

Pri večerji se je gospodarju poštarju malo čudno zdelo, da je vse tiho, če on ne govori. Komplex, ki navadno uže nij bil za daljši pogovor, nocoj še odgovarjal nij rad in, kar je bilo najbolj čudovito in nepravilno, še večerjal nij tako po redu, kakor drugekrati.

„Ali sta bolni morda?“ vpraša gospodar.

„E ne, malo,“ odgovori.

„Le vlezite se in jutri ostanite v sobi, če vam ne odleže. To je slabo. Vreme se je izprevrгло, lahko bolezen doboste. Od kraja se mora človek čuvati.“

Tako je bil Komplex odpravljen in je kmalu vstal in šel v svojo izbo spat, toda spal nij skoro vso noč nič.

„Kaj je pa vama, ali sta tudi bolni?“ vpraša črez nekaj časa oče hčer in Pavlino.

„Me dvé pa ne,“ odgovori ena, in zopet je bil molk.

Stari ja ogleduje, zdi se mu, da je Pavlina bolj bleda in otožna videti, ko druge čase in si brž misli: uže vem kaj, imati uže kakov prepir mej soboj, kako otročarijo; to se mora odpraviti. — Potem tudi od mize vstane, prej ko navadno, in odhajaje pravi hčeri: „Predno greš spat, pridi v mojo sobo.“

In ko deklica radovedna, kaj jej ima oče važnega razodeti, takoj za njim gre, naredi jej ta ostro pridigo in si ne dá dopovedati, da nij mej njo in Pavlino nikacega prepira. „Jaz sem iz vsega vajinega obnašanja poznal, da je nekaj mej vama. Molči! Ti jo moraš imeti, kakor svojo sestro, dà, še lepše. Kar bi sestri lahko rekla, njej ne smeš. Ona ne sme v našej hiši čutiti, da nij domá, ne sme čutiti, da nema očeta ne matere. To ti enkrat povem, vedi za zmirom. Razumela si me! Pojdi!“

Da-si ravno je bila ta očetova pridiga nepotrebna, vendar nij bila brez učinka. Deklici se je zdelo, ko je v spalnico prišla in tam uže svojo sestričino našla, da je res še premalo prijazna proti

njej, da jej manj ljubezni izkazuje, nego bi morala in kakor ona zasluži. Nij si mogla kaj, da ne bi bila Pavlini nekoliko tega povedala, kar oče misli in kar je dejal, in to jo je prav genilo, ko je slišala ta nov dokaz poštenosti svojega váruha in družega očeta.

Dolgo še, do pozne noči, sta deklici šepetali v postelji, potem je spanec objel najprvo mlajšo in kmalu potem še starejšo, zalotivši jo v molitvi.

Deseto poglavje.

Kaj si nekdo prizadeva, da bi se ženil.

S težkim srcem se Šepec bliža Zabrezju. Kamen mu na srci leží, debel kamen in čuden, odvalil bi ga rad. Ženil bi se rad, za ves svet bi se rad ženil, naj ljudjé govore, kakor hoté, naj mati, ~~č~~ara sitnost, mrmrá in ropoče, naj hči joče in kar hoče; žena je le žena; če jo človek ima, lepo je to. Če se ž njo življenja veselí, lepo je to. Sicer ljudjé pravijo, da kdor se ženi, ima križ na glavi, križ, ki nij bogá na njem, pa Šepec tega ne veruje po vsem. Nadloga je res žena pri hiši, ali žena je tudi dar božji.

Tako Šepec misli. Jezi ga pa, da se ubožen človek ne more ženiti tako lahko, kakor bogatin; da mora od Petra do Pavla hoditi in za dovoljenje prositi in moledovati. Človek je človek. Vsak si rad kaj dobrega privošči. Kaj more Šepec zató, da je ubog, zakaj se ne bi smel ženiti? Pred bogom nij razložka mej ljudmi. On skrbi bajè za cvetlice na polji, zakaj ne bi tudi zató skrbel, kar bi utegnilo iz Šepčevega zakona priti na širni božji svet?

Denes je namenjen v grad Zabrezje. Tam se daje prvo dovoljenje. Drugo daje župan, tretje župnik. Vrag vzemi vsa ta dovoljenja, ves svet! Adam nij šel nikamer dovoljenja prosit, ko je v raji Evo jemal. Pa tudi nij imel lastne hiše, niti žage v najemu ne. In župniku nij poroke plačeval, vsaj Šepec nij nikdar slišal ni v pridigi ni v pogovorih ne, da bi jo bil.

Stara komtesa pred vežo sedi za kamenito mizo. Stara je, življenje jo je minilo. Če bode dovolila, ali ne bode. Huda bode, Šepec se boji, počasi, prav počasi se približa, klobuk uže od daleč z glave sname in pravi tiho v srci: sveti križ božji, naj bode, kar hoče.

„Kaj bi rad?“ vpraša komtesa, naočnike sname, bukve zapre in žagarja gleda.

Žagar klobuk v roci vije, odkašlja se, glavo pobožno na levo ramo pobesi, milo pogleda in pravi: „Gospa milostljiva, vaše-gnade! nekaj bi prav lepo prosil.“

„Kaj tacega?“

Žagar postavi leseno nogo malo bolj nazaj, v tla pogleda in reče: „Prosim ponižno, da mi dovolite na pisanje, da bi se na vašej žagi — oženil. Le-óno Mreto, ki v vasi osobenjkuje, bi rad vzela.“

Komtesa se začudi, roke sklene, kakor bi hotela moliti; kvišku pogleda in vzdihne: „Moj bog!“

Žagar se ustraši, rudečica ga oblije in jezen si misli: „Otèp stari, gosposki, da bi te pretrl in bi te!“

„Ljubi moj človek!“ pravi stara gospa in stegne roko proti njemu, „poslušaj me in ubogaj. Pameten bodi in pusti to misel, angelj varuh tvoj bode vesel. Glej, ti si hrom, staro mater imaš in hčer imaš. Za le-té skrbi, to je božja volja. Čemu ti bode žena? Prileten si uže, pokoro delaj. Glej, koliko lažje boš služil boga, če sam ostaneš. Sveto pismo tudi pravi, da kdor se ženi, skrbi za ženo in otroke; kdor tako

ostane, ta lahko skrbi samo za izveličanje svoje neumrljive duše.“

Pridiga je bila še dolga, morda je bila tudi lepa, ali Šepcu nij do srca segla. Potuhnil se je, v tla gledal in klobuk vrtil, tiho klel in na zadnje dejal: „Vendar bi prosil, če je mogoče. Vse eno, boga bodem tudi tako služil, saj je on sv. zakon v sedmih zakramentih postavil, pravijo. Molil bodem za vas včasih, kadar ne bodem imel kaj delati. Uže v grobu boste gnjili, jaz bodem pa molil za vas na čast materi božje in bodem rekel, bog jej daj dobro, starej gospé, dobra je bila.“

Pravo plat je bil zadel. Starki so skoraj solze v oči prišle. Misel, da bode kdo po smrti za-njo molil, je bila zapeljiva.

„Ljubi moj, ali se ne bodeš kesal?“

„O, nikoli ne,“ pravi žagar.

„Ali si dobro premislil? Ali si kaj molil, da bi ti sv. duh pravo pamet dal, da bi po božje volji svoj sklep storil?“

„To je, da sem molil, pa še kako!“ reče Šepce in misli: lagaj se, kolikor moreš, da le doboš, česar bi rad. — „Molil sem do sv. Vida, sv. Antona in ne

vem, kam še. Dosti sem molitve storil in še je bodem, samo prosim, da — —“

„Pojdi tedaj k gospodu župniku. Če ti dovoli duhovni gospod, jaz ti ne bodem branila.“

Šepec kislo pogleda.

„Gospod duhovni bode uže dovolil, menim, če vi dovolite in župan. Ta bode pa najbolj siten. Zató sem rekel sam pri sebi, ko bi, od vas pisano imel, da se smem ženiti, ne bi si upal župan ugovarjati kar naravnost. Lepa pomoč bi bila.“

Vendar pobožna žena nij vedela, kaj bi storila. Bala se je, da jej ne bi kedaj vest očitala, na drugo stran pak bi bila po svoje dobrosrčnosti rada ustregla prosečemu možu.

V tej zadregi jej pride po sreči Leon na pomoč. Njega vpraša, kaj misli, ali se sme dovoliti, ali bi bilo bolje, da se ne. Tudi ko ne bi bil Leon pred soboj videl ponižno prosečega moža, stopil bi bil na njegovo stran uže po svojem mišljenji o zasobnej prostosti, po katerej naj vsak človek ima pravico sam s soboj storiti, vse, kar za dobro spozna in se zлага z načeli boljše nature njegove. Stara komtesa se je rada dala pregovoriti, odslonila pa je odgovornost od svoje tenke vesti rekoč: Stori, kar

hočeš, Leon, saj si tako za menoj gospodar na Zabrezji.“

Šepec je vesel odšel s prvim dovoljenjem za zakon v žepu.

„Ali pa res nij nič nápačnega, Leon, kar sva storila, ali kar si ti storil?“ — pravi črez nekaj časa stara gospá. — „Glej, kako bode hrom človek otroke preskrboval, če mu jih bog dá!“

„Za to bode sam skrbel, menda je uže premislil. Bog mu je prosto voljo dal, krivica bi bila od nas, ko bi mu jo kratili, dokler je v načelih napak ne rabi. Zakon pa sam na sebi gotovo nij nič napačnega. Morda bode v njem boljši in nra-
nejši človek.“

„Naj se zgodi božja volja, da bi nesreče ne bilo iz tega!“ pravi žena.

Šepec pak je mej tem z dobrim upanjem in napisanim listom mahal proti županstvu. Oče župan mu je sicer uže prej grozil se, da mu ženitve ne dovoli; a zdaj je bil žagar preverjen, da se ne bode ustavljal, če mu pisano pokaže, da gospodski gospodarji žage, na katerej živi, ne ugovarjajo.

Vaški župan Stremenček je bil mož dolge rasti in suh. Sosedje ga niso izbrali za ta častni stan,

ni zaradi njegove veljave v kmetem svetu, niti zaradi večje premožnosti, temveč samo za tega del, ker je, kot nekdanji vojak pri kanonirjih, malo pisati znal, nekoliko tujega, uradnega jezika znal in sploh rad okrog gospode hodil, česar so se drugi radi ogibali. Sicer pak je bil Stremenček precej slab gospodar in njegovo imetje, mej srednjimi v soseski, šlo je bolj nazaj, kakor naprej. Svojih sosesčanov in njihovih pravic nij posebno zagovarjal in branil, bal se je ostrim birokratom zameriti se in bil je pokoren služabnik. Njegova služba, katere je v svojem srci ponosen bil, obsezala je po tacem samo to, da je od hiše do hiše mali davek za vaški spašnik pobiral, ukazoval, kedaj naj se okrajna cesta posuje s peskom ali kamenjem, ali pa včasih v kancelijah zglasil se na poklic c. k. okrajnega poglavarja in kako stvar podpisal, o katerej še nij vedel niti vprašal, kaj ukazuje ali prepoveduje kmetom. Zraven teh očito slabih lastnostij pak je imel župan Stremenček če nekaj tacih, katere ne vemo, če se dobre, ali se tudi naštetim prištevajo. Ena teh dvomnih lastnostij je bila ta, da je rajši s starimi ženicami govoril, nego z možmi. Uzrok temu nikakor nij iskati v tem, kakor bi kak porednež mislil, da je očanec

župan kako posebno staro žensko rad imel, postavim, kakor drugi ljudje mlade ženske radi imajo, ne, on je imel doma svojo in še ta mu je preglavico delala in presédala; temveč govoril je rad ž njimi iz čistega namena, ker je rad govoril, ženice ga pa niso pikale niti šalile se ne iz njegove osobnosti, kakor možjé, ampak pravile mu vse lepe reči iz vasi. Druga dvomna lastnost je bila njegova gostoljubnost. Pri njem so imeli gotovo prenočišče in vernega poslušalca vsi mnogovedoči berači, pohajkovalci, popotni krojači in enake vrste modri ljudjé. Rožmarinova Neža, na priliko, je bila tam pri njem kakor doma.

K temu važnemu možu pride Šepec. Oče župan je ravno v egiptovske sanjske bukve gledal in ugi-bal, katere številke bi stavil po svojih čudnih sanjah v loterijo, da bi terno ali vsaj ambo zadel, ko Šepec vrata odpre.

„Vi berete, Stremenček?“ vpraša žagar.

„Gledam tukaj v bukve,“ odgovori župan in vtakne črno, zaprašeno knjigo v póko lesenega trama nad mizo.

„Kaj se bere v takistih bukvah?“

„E nič tacega, sanje so razložene,“ pravi Stremenček.

„Sanje? Kako se po njih v loterijo stavi, kaj ne? E, kaj menite, lepo je, če človek zna brati, kakor vi. Marsikaj vidi in vé, česar mi se ne umemo.“

„To je res,“ pravi Stremenček in dobro mu je delo, da ga jeden tako hvali.

Šepec je to dobro čutil in da bi ga še bolj omečil, predno sè svojo prošnjo na dan stopi, privošči mu še več prikupljivih besedij in ná zadnje mu celó čudne sanje pripoveduje iz poslednje noči, iz katerih učeni župan, posvetovavši se iz egiptovskih sanjskih bukev, posname, da bi bilo prav dobro, staviti trojko, šestico in petinštiridesetinko, katerih sanj pa Šepec, to se vé, v resnici niti nikdar imel nij.

Na zadnje žagar meni, da je župan dovolj prijazen in pridobljen; zató počasi napelje voz na svoje kolesnice, pokaže v gradu dobljeni list in prosi dovoljenja za ženitev.

Župan Stremenček obmolkne. Težko mu je bilo odreči, pa moralo se je.

„Jaz bi uže dovolil,“ pravi — „ali ne smem.“

„Kdo vam brani. Vi ste župan, še gospod župan se vam lahko reče in bi se vam moralo reči.“

Vi imate oblast, soseska vam jo je izročila zató, ker ste mož, pravi mož.“

Župan odkima. „Ne morem, ne morem. Iz srca rad bi, pa pomisli, da sem jaz le nekaj časa še župan. Potlej bodo drugega volili in — —“

„Koga bodo volili? Vas bodo zopet volili, vas! Kdo je pa drugi za to, kakor vi? Kaj je mar Pikec, ki še ne vé, koliko je številka pri njegovej hiši? Ali pa Trenté, ki ne zna družega, kot kašo pihati doma pri babi? Nihče nij za to, ko vi sami, ki veste, kako se mora človek z gospodsko nositi, in ko vemo, da vsako pismo poznate, če tudi od cesarja pride ali pa od papeža.“

Res je bilo Stremenčku težko, tacega čestilca razžaliti, ali vendar je stal neomahljiv in trden, kakor sv. Petra skala. Tudi njegova žena, ki je ravno s perila prišla in mokre srajce z družimi neimenljivimi rečmi obešaje na peč, slišala, kako je Šepec moža hvalil in prosil, pomagala je žagarju in rekla: „Napiši, napiši, kaj se boš!“ Ali čudno, denes je bil mož tudi njej nasproti trdovraten in kar naglo se jej je odrezal: „Tega ti ne veš, molči, baba!“ Ko Šepec le nij jenjal prositi, rekel je župan: „Kar rečem, rečem! Govori, ali tiho bodi, vse je zastonj-

Jaz ne dovolim; če so ti na Zabrezji dovolili, naj ti; jaz ne bodem. Tlaka je proč in desetina. V gradu nam kmetom nemajo več zapovedovati. To je enkrat amen. Jaz nečem, ko bi ti umrl, ali brez zaslužka bil in bi naša soseska tvoje otroke rediti morala, da bi sosedje mene kleli in dejali: ta je to naredil.“

Še malo Šepec prosi, videč pa, da ne opravi ničesa, zgrabi ga jeza, ob mizo udari in pravi sè svojim najmočnejšim glasom: „Ženil se bodem, če se pes obesi in vi zraven njega! Kdo ste pa vi? Vi še župan niste! Prokleta mevža, baba, kavsa, ropotulja ste. Kamor pridete, imajo vas za osla in ste res osel. Če vi ne dovolite, grem pa h komesarju in k župniku in, če vsi ne dovolite, nič zató. Ženil se bom, če imam za grmom poroko, cigansko. Vi vražja sapa! Čegav in kakošen župan ste vi, ki sanje razkladate, kakor stare krmežljave babure in copernice!“

Župan Stremenček se, kakor kak Dijogen, nij zmenil za ta Šepčev od prejšnjih različni govor. Več častí pak je imela njegova žena v sebi, zakaj jela je strašno ropotati nad Šepcem, zamahovala nad njim z metlo in ga zmerjaje iz hiše podila,

Šepec jej ustreže in otide iz županove hiše ter hudo kolne po potu do krčme, kjer svojo jezo potem do večera z vinom splahuje iz grla doli va-se nazaj.

„Zakaj mu pa ne dovoliš. Glej, kako bode zdaj obiral tebe in nas vse; saj pravim, ti imaš toliko pameti, kakor bet na tnalu, prav nič več ne,“ mrmra mati župánja svojemu možu.

„Ti ne veš, kaj bi bilo, ko bi dovolil,“ odgovori župan.

„Kaj bi bilo?“

„Rožmarinova Neža naj ti pove,“ pravi župan šepetaje. — „Saj veš, da ta copernica veliko vé in ugane, kaj se bode še godilo. In ona mi je uže večkrat prorokovala, da bode slabo za sosesko in posebno za mene, če dovolim, da bi se Šepec ženil. Zató ne privolim. Pa tiho bodi o tem, nij treba da bi ljudje vedeli.“

To je bil tudi za mater župánjo določen dokaz in umolknila je.

„Če je pa tako, potlej si pa prav storil, da nijsi privolil“ pravi črez nekaj časa in ničesa več nijsta govorila.

Enajsto poglavje.

Kosilo velicih gospodov in drugo seznanje.

Jesen se je bližala, bilo je sredi meseca septembra.

Vesel čas je prišel farnim šolskim otrokom, čas prostosti mladim lehkim glavicam nevšečnega učenja in sedenja v trdih klopéh šolskih za cerkvijo. Bila je po starej šegi poskušnja in šolska veselica, vesela za tiste, ki so se pridno učili, neprijetna za nemarljive.

Gospod župnik je na ta dan povabil vse „više glave“ iz okolice, da bi bili na pričo, kako mlajši del njegovih ovčic napreduje v znanji krščanskega nauka, čitanja in pisanja in kar se še da naučiti v malej šoli na deželi; ob jednom pa je vabilo tudi še dalje raztezalo se, da bi namreč gospoda in veljaštvo iz okraja po otročjej šolskej skušnji še poskusili, kako zna župnikova kuharica kosilo napraviti in kako vino se hrani v župnikovih kletih.

Tako najdemo v malemu prostor farne šole precej številno skupščino. Po klopéh so natlačeni otroci večjidel bosonogi in ubožno, pa vendar praz-

nično opravljeni, na enej strani dečki, na enej deklice. Tiho sedé vsi in strahom in plašljivo ogledujejo resne duhovne gospode in druge, kar jih na stoléh spredaj sedi. Stari učitelj pak, ki denes z bukvami v roci in v svojej najlepšej suknji hodi mej klopni in zdaj tega, zdaj onega kliče, zastonj opominja vprašance, naj glasneje odgovarjajo, da bodo tudi gospod nadzornik slišali, onaj veliki debeli gospod, ki na vzvišenem stolu, sredi gospode, pri zeleno pregrnenej mizici sedé in vsacemu, kdor odgovarja, kimajo ali odkimavajo. Da-si ravno vsak in vsaka izmej učencev in učenk zná, katera vprašanja bo kdo dobil, ker učitelj jim je to uže en teden poprej v glavo vtepel, moti se vendar kateri, da na drugo vprašanje odgovarja in tako dobiva od učitelja strašen kaznovalen pogled, da se mu solze uderó po debelem, od solnca zarujavelim lici.

Mej poslušalci je tudi Leon.

Župnik je bil še prav posebno povabil komteso in njega. Kajti stara gospa nij gledala na mošnjo — kakor je uže enkrat povedano — kadar jej je gospod župnik naznanjal, da je česa posebno potreba za povzdigo krščanskega duha sploh; in tudi zadnjo spomlad, ko je bilo treba šolo na novo pre-

kriti, dala je vsega, česar soseska nij mogla ali nij hotela dati.

Ker jo je po tem takem kakor za majheno povračilo povabil, da bi ona in njen mladi nečak videla, koliko sadú prinaša dobro in po božjej volji obrnjeni krajcar, in ker je stara gospá župnika, kot služabnika in namestnika božjega, in tudi njegova vabila v velicih čislih imela, nij si upala reči, da ne pride. Ali po nesreči je prav zadnje dni malo zbolela. Tedaj je moral po njenej volji Leon nadomestovati sebe in njo, kar je ta tem rajši storil, ker je — da po pravici povemo — upal, da bodo tudi njegovi znanci s pošte tjakaj prišli, s katerimi je bil od poslednjega časa uže kakor domač.

Ali zmotil se je bil. Pač je mej drugo gospodo sedel tudi gospod Gorec, ali deklic njegovih nij bilo, niti Pavline, ni ne Matilde. Poštni gospodar je na glas Leonu povedal, da nijsta utegnili priti v čestito družčino, na tihoma pak mu je zašepnil, da nijsta hoteli, pa ne zarad njega, temveč zarad družih. To se vé, da nij bilo mladeniču prav po godu, a kar je, to je, človek se mora v vse udati, kadar se mora.

Na enej strani Leonu je sedel star župnik iz soseske hribske fare. Suh možiček je bil, živih očij in špičastega obradka. Tobačnico in ruto je vedno v roci držal. Tudi njemu je ponujal tobaka za nos vsake četrte ure. Šepetaje mu je zdaj pa zdaj na uho kako prav dovtipno besedo povedal.

Na drugej strani je bil domač kaplan, mlad človek, po vsem soditi, prav dobra duša. Tako se je Leon še precej dobro počutil tukaj, da-si ravno nij bilo izpraševanja ni konca ni kraja.

Kar je bilo „civilnih“ ljudij tu zbranih, poznal je Leon skoro vsa, več ali manj, vsaj po imenih, — samo jednega nij poznal.

Prav tam v kotu pri vratih si je bil ta jedini neznanec stol malo nazaj pomaknil in bolj sam sedel, ne pečaje se z nikomer. Utegnil je nekaj več kot trideset let star biti. Bil je srednje rasti, obleka mu je bila, da-si nij imela nič gizdalinskega na sebi, izvoljena. Če tudi obraz njegov nij imel ničesa, kar bi človeku, posebno ženskam, na prvi pogled v spomin vtisnilo podobo lepega moža, imel je vendar ta obraz s črno, pristriženo brado, gostimi lasmi enake barve, živim in duhovitim očesom in visokim čelom nekaj posebno pridobljivega in zanimljivega. To

zanimljivost sta nek ironičen, skoro bi dejal, zaničljiv posmehljaj, ki mu je včasi okrog usten zaigral, in sploh njegova malopaznost za vso okolico prej pospeševala, kakor kratila. Ne mené se za svoje sosedé ni na levej ni na desnej je pa skrbno, in kakor se mu je videlo, z veseljem, katero mora le pravi prijatelj mladine imeti, poslušal otroke, sosebno če je izmej njih kateri odgovarjal, da sta mu se poznala talent in dobra glava.

„Kdo je onaj gospod tam v kotu?“ vpraša Leon zraven sedečega kaplana.

„Po imenu ga ne poznam,“ odgovori le-ta šepetaje. — „Profesor je, ne vem uže v katerem mestu. V vinogradih ima bajè majheno hišico. Sicer ga pa menda nihče na tanko ne pozna, živí prav sam za-se. Nikogar ne obiskuje; kakor za gotovom, tudi pri našem gospodu župniku nij bil. Pred enim tednom je prišel, menda na jesenske praznike in govoré, da se nikoli dolgo ne mudi.“

„Škoda, da ga ne moremo pridobiti za družbo,“ pravi Leon.

„Čakajte, to je prav lahko. Jaz bodem samogospodu župniku rekel, naj ga povabi k nam na kosilo in tukaj se lahko seznanite ž njim, če želite.“

In takoj mali kaplanček vstane in po prstih gre tja do fajmoštra ter mu na uho pové, kaj „se spodobi“ in kaj posebno mladi gospod z Zabrezja želí. Župnik najprvo ogleda osobo profesorjevo, potem pa prikima: „Kadar končamo.“

Toda oni, o komer se je ves ta zmenek plel, nij hotel čakati, da bi končali. Bodi-si, da se mu je prevroče zdelo v natlačenej izbi, ali da se je hotel ravno čemu tacemu ogniti, kar ga je zdaj v resnici čakalo, vzel je črez nekaj časa klobuk in palico, lahko poklonil se in šel ven.

Gospod župnik, malo nevoljen, vstane sè svojega sedeža in rogačká za njim. Njegov duhovni pomočnik mu gre na pomoč.

Profesor se je precej dolgo zahvaljeval in odbijal sprejetje župnikovega vabila, dejal, da ima gotov opravek in več družega, ali naposled, ko je videl, da župnik trmoglavo hoče, da ostane, ko je še kaplan svojemu predniku pritrkoval, moral je obljubiti, da sprejme.

Bilo je uže precej črez poludne, ko se zberó vsi višji in nižji povabljeni od čestitega dekana do ubozega župana Stremenčka in cerkvenega ključarja v velikej farovski sobi okolo dolge mize, na katerej

se je vablivo juha kadila in še vabljiveje gostom nasproti sijali gosto nastavljeni poliči in bokali z rudečim vinom.

Kdo pameten bi bil temu ali cnemu izmej njih zameril, vidé, kako zadovoljen, vesel se je po molitvici na odločen sedež ukíril in udomačil, željno pričakovaje, da bi skoraj kaj prišlo na okrožnik in potem, ko se mu je želja izpolnila, slastno, pa počasi jél krotiti slabejši — ali kakor je morda skrivaj mislil, boljši del svojega bitja.

Leon je bil na sedež zraven profesorja postavljen in ker je bila cela družčina prevelika, da bi bili vsi ene govorice udeleževali se, izkušal je sè svojim sosedom v razgovor priti, da bi ga natančneje poznal in pa, za kar se večjidel razgovor napeleta, da bi se sam zabaval.

Tudi drugod okolo s časom jeziki živejši postanejo, vzlasti, ko več bolj ali menj praznih posod odroma in ko so se morali tu pa tam vinski poliči v drugič napolniti.

Dobro vemo sicer, da je pisateljeva dolžnost, ljudi, ktere se čitalcem pred oči privede, določneje obrisati po njihovem individualnem značaji. Ali pri-tegnil nam bo morda marsikdo, da smo ravno tu v

zadregi, če hočemo vestno delati. Ne samo, da bi se naša povest črez mero in prvotni namen raztegnila, ko bi za vrstjó kacih dvajset osebnosti hoteli po značaji opisovati, moramo še povedati, da se nam o marsikaterem ne bi dalo mnogo povedati. Preverjeni čitalčeve prizanesljivosti v tej zadevi in zadregi, prepuščamo mu, kakor uže večkrat drugod, da si sam izslika, kako vesel sedi in pije gospod učitelj, pohvaljen zarad pridnosti in vidnega napredka v šoli, kako prepričan je oče župan Stremenček svoje veljavnosti, ker v takej visoki družbi jé in pije, kako si cerkveni ključar privošči božjih darov itd. Naj se samo tjakaj gori ozremo, kjer gospod dekan na prvem mestu sredi dveh starih dušnih pastirjev sedé.

Dà, velik gospod je to, gospod dekan, šolski nadzornik. To prizná menda vsak, tudi mi moramo priznati. Nateknil je naočnike na nos in visoko gleda in mnogo vé povedati poslušalcem, ki zvesto in verno vanj gledajo. Sklenil je mož roke pod prsi in lepo naslonil se na stolu naslonjači nazaj. „No, to me pa veselé, da si tudi ti prišel, Janez,“ pravi jednemu svojih sosedov. — „Dolgo se uže nijsva videla, dolgo.“

„Res je dolgo tega; kar smo Ljubnika pokopali. Koliko je tega, sedem, osem let! In tudi deneš

sem težko prišel. Daleč je od moje fare do sem, daleč, jaz sem se pa postaral," odgovori oni.

„Uže res, kar smo Ljubnika pokopali. E, ta je umrl, mi smo pa še tukaj. Še veš, kako smo bili v semenišči v enej sobi — Bolha, on, ti in jaz. On je tako rad spal, midva sva mu toliko prizadela. Tačas smo bili mladi, zdaj smo stari, prav govoriš. Kmalu bode tudi nas gospod poklical. Kdo ima pa zdaj faro na Vrbnji?“

„Glej, ki res ne vem," pravi oni in začne nižje sedeče mlajše duhovnike povpraševati po imenu, katero tudi naposled izvé.

„Dobra fara je menda na Vrbnji?“ pravi dalje dekan.

„Majhena kravica, pa dobro molze. Enajst sto v obligacijah in precej zemlje.“

„Kaj pa, Jože, tvoj brat, ali je še živ?“

„Ne veš še? Predlanskim ga je zima vzela. Čisto sam sem zdaj.“

„O, glejte no! Kako zdrav, rudeč je bil videti pred tremi leti, ko si ga bil k meni poslal po tiste bukve! Zdaj pa je umrl, praviš. Jé! Janez, tudi mi pojdemo kmalu. — Ali si dobil to pomlad bukvice, katere sem ti bil po potovki poslal?“

„Dobil, dobil. Zahvaljujem se ti. Čisto sem pozabil nazaj poslati jih. Še ta teden je pošljem.“

„Nij treba. Tedaj Jože je umrl? Hm! Kaj pa politika? Pridno bereš vse, kar ti pride, to se vé da. Hudo je v denašnjih časih! Sovražniki svete cerkve so nesramni postali. Povsod mekástijo in tresejo stare stebre. Sv. Petra stol je v nevarnosti, kaj bode iz tega? Tako beremo zmirom.“

Tako je govor prišel na važneje reči, rešetalí so možjé sovražnike Petrovske skale, liberalne pisúne in žurnaliste, demokrate in rovarje in kar je enacega blaga še hudobni duh zatrosil mej pšenico denašnjega sveta.

Od vseh teh pogovorov nijsta slišala Leon in njegov сосед ne veliko več, kakor posamezne reči. Profesor, ki je bil precej dolgo nekaj malobeseden, podal se je s časom, bodi-si, da mu je bil Leon čedalje bolj po godi, ali pa da je tisto malo dobrega župnikovega vina, kar ga je pil, toliko močij imelo, da je postal boljše volje. Zabava se je od kraja plela o tem, kar je bilo najbliže in o čemer je Leon prav presodil, da bode učitelj odrasle mladine gotovo rad govoril: o šoli. Začetek razgovora je bil pri farnej šoli, razsnoval se je potem na pedagogiko

sploh, prišel naposled do velicih mož in mislecev, do filozofije in poezije. Leon je kmalu izprevidel, da ima učenega, pametnega moža pred soboj, ki z natančnim znanjem mislij in trditev literarnih veljakov raznih vélicih narodov, strinja lastno razsojo in tej zna prosto, lahko ločljivo, a primerno vnanjo podobo dajati. In če je ta mož Leonu uže takoj na prvi pogled dopadal, če se mu je dozdevalo, da nij tak človek, kakor so „da jih je več,“ rekel si je vendar za prvega s Preširnom sam pri sebi:

Da je lepo, bi sodil, visoko čelo, vsak,
 Ak' bil bi le nekakšen zapustil ga o b l a k;
 Lepá bi usta bila, lep bil obraz bi bled,
 Ak' bil bi le nekakšen proč n e j e v o l j e sled.

Zdaj pa je z veseljem videl, da je novemu znancu mej govorjenjem čisto prešel tisti „mrak“ s čela in „nejevolja“ z obraza, da sta se umeknila nekemu znamenju zadovoljnosti in mirú, ki na obá kraja dobro deje, pripovedovalcu in njegovemu poslušalcu, tiste zadovoljnosti, ki jo le utegne imeti mož višje stoječega, več obsezajočega duha, ako dobó koga, ki ga posluša in o katerem je preverjen, da ima zdrave pameti, dobrega srca in omike dovolj, da ga umeje. Marsikaj, kar je profesor iz-

rekel, zdelo se je Leonu preostro, marsičesa drugemu ne bi pritrdil; kakor je pa on te reči povedal, videlo se je, da se ne dadó oporekati, ni ometati. In če se je Leonu to in ono zdelo drugače, če je svojo bolj ali menj nasprotno misel izrekel, izgubil je vero na njeno istinitost uže, predno je izgovoril, kajti neka dobrovoljnost, nek dobrohoten in prijazen smehljaj njegovega nasprotnika bilo jo uže precej pol dokaza, tako, da je moral, hotel ali nehotel, obmolkniti.

Francoska revolucija, pravijo, da je podrla marsikatero misel, katero je evropski svet pred imel. Kakor je potrla plemstvo ali aristokracijo po rojstvu, tako je, vsaj v načelu, ob veljavo dela tudi aristokracijo človeškega duha. Denašnji dan se uže malo-kdo rad uklanja avtoriteti tega ali onega tako imenovanega genijalnega človeka, skoro vsak hoče naposled imeti svojo lastno poslednjo sodbo.

Zdelo bi se tedaj čudno, da v denašnjih časih, ko smo po velicih učiteljih tako nekako preverjeni svoje osobne veljave, vendar ne moreme te v vseh stvaréh tako ohraniti, da ne bi zdaj pa zdaj povrek Horacijevej prepovedi „prisegali na besede učiteljeve,“ in s tem izpoznavali, da so mej nami ljudjé, katerim

dobrovoljno pritrjujemo, ali moramo pritrjevati večjo veljavo, nego si jo sami prisojamo. Nečem tu preiskavati, je-li to prav ali ne, to naj bode zatrjeno, da je tako, vzlasti da je naš gospodič Leon svojemu novemu znanцу nasproti to stvar čutil.

Ravno zarad tega si je želel, da ne bi bilo znanstvo s tem novim prijateljem, — če se sme to imenovanje tako zgodaj brez pregrehe rabiti, — takoj iz začetka tudi končano. Razen tega, da se je hotel od njega učiti, kar se tiče znanstva, misli o človeškem življenji in sploh česar se še more učiti mlajši od staršega, menj izveden od izkušenejšega, mislil, ali morda bolje, slutil je, da je našel človeka, kateri se mu je vsega zaupanja, spoštovanja in ljubezni vreden zdel. Znano je pa, da iz teh treh izvira prijateljstvo v najlepšem pomenu.

V vinu je veselje doma. Vesel je uže bil farni učitelj, ki nij bil vajen vina piti, glasni so postajali manjši in srednji prvaki in celo visocim gospodom na konci omizja se je jelo srce tajati. Še gospod poštar Gorec, od kraja precej ponižen in tih v sredi družčine, začel se je smijati in ves živi svet grajati, tega ali onega pikati, zdaj pa zdaj poredno črez

mizo pogledovaje do Leona in nekaterih družih, kakor da bi hotel reči: Kaj ne mislite vi ravno tako?

Precej pozno popoldne je uže bilo. Profesor se poslovi pri gostilniku gospodu fajmoštru, kateri pravi, naj bi še „črne kave“ čakal, sicer ga pa ne zadržuje posebno, niti za drugokrat ne vabi, potem pri drugi družini in otide.

Tudi Leon se odpravlja za njim, toda veliko težje se odpravi, poslávljanje je od župnikove strani in od dekana veliko prijaznejše, ker sorodnik komtesin je vendar nekaj več, kakor pol neznan profesor iz mestne gimnazije. Mnogo priporočil in spoštljivih pozdravov do gospé tete se mu naročuje.

Pred farno hišo uže nij bilo profesorja nikjer videti. Leon, katerega je voz čakal, ukaže hlapcu, naj brž napreže in pride z vozom za njim. Hitro stopaje doide profesora, ki je polagoma in počasi peš koračil.

„Ali ste tudi vi domov namenjeni?“ vpraša profesor.

„Tudi,“ odgovori Leon. „Tiho mej temi možmi sedeti je pusto, govoriti pa za istino nemam kaj ž njimi. Duhovni gospodje imajo svoje reči in svoje pomenke, svoja stališča, kakor ste sami videli.“

„Prav govorite. Človek se najlažje peča in družiti se svojo priliko. Tu mu nij treba ni fraz ni poklonov.“

„Ali vi daleč od tukaj stanujete, če smem vprašati?“

„Dve uri je daleč. Ko bi hitro hodil, pride se poldrugo uro,“ odgovori profesor.

Mej tem razgovorom ja hlapec z vozom doide. Leon povabi svojega sopotnika, naj prisede k njemu; toda ta se mu zahvaljuje rekši, da na kmetih nij nikdar prijatelj vožnji, ker njegovemu bolehnemu životu bolje pristuje počasen peš-pot. Preprostiti in z lepo posiliti se nij dalo in poskušati nij bilo. Tedaj hlapec prazen vozi naprej, Leon pak, ki je mislil videti, da profesorju nij neljuba njegova družčina, ostane pri njem.

Mej potem ga Leon vabi, naj bi kedaj v Zabrezje prišel.

„Da vam kar naravnost povem, obljubim ne. S tem pa ne odbijam vaše prijazne ponudbe, temveč mogoče je, da vas prav kmalu enkrat obiščem na vašem domu. Jaz sem malo čuden človek, storim to, ono opustim, kakor sem ravno pri volji. Zató, prosim, ne zamerite! — Da sem denes semkaj šel,

skoraj sam ne vem, kako je to. Nekdaj sem tudi jaz tukaj kacega pol leta v šolo hodil. Spomin teh mladih srečnih let me je tudi danes sem vodil.“

„Tedaj ste tukaj rojeni?“

„V rojstveni hiši stanujem.“

„Ne zamerite mi, to se mi čudno zdi, da nisem do danes ničesa slišal o vas niti o vaših stariših, da-si ravno poznam uže precej ljudi tod okrog ali vsaj praviti čujem o njih.“

„To je prav lahko tako, mladi moj prijatelj! Mojih roditeljev ne morete poznati, ker — žalibog — ne živita več. In njijnega jedinega sina, mene, tudi niste mogli poznati, ker me veliko let nij bilo v tem kraji, vi ste pa tudi, kakor pravite, še le v poslednjem času sem prišli. Da pa niste čuli o meni — reče profesor sè smehljanjem — tega uzrok je nekoliko, ker so me ljudjé uže izgrešili, nekoliko, ker v tem kratkem času, kar sem tú, samotno in za-se živim, tako, da malokdo vé, ali sem doma, ali ne.“

Iz tega, kar sta se na dalje menila, povzel je Leon, da je profesor neoženjen in da o tem ne govori rad. Zató zavrne govorico na prejšnjo reč, nazaj vprašaje: „Kje prav za prav stoji vaša hiša?“

„Hišica je samo. Ali ste uže obhodili vinograde tukajšnje gorice?“

„Močno vse.“

„Tedaj ste morda videli samotno nizko hišico sredi sadnega vrta ravno vrh vinogradov. Tam stanujem in tam sem se rodil. In če se vam bode prav morda čudno zdelo, verjemite mi, da te borne koče ne bi zamenil z nobeno palačo v glavnem mestu, kajti nobena hiša mi ne more tistih spominov vzbujati in tiste zadovoljnosti dati, kakor ta skromni kraj, kjer je ljuba mati za-me skrbela in oče sè svojo pošteno priprostostjo gospodaril.“

„Ali vas smem jaz obiskati, gospod profesor?“ vpraša Leon in pristavi: „A bojim se, da se bodem vam zdel s svojim vprašanjem, po tem, kar vas zdaj poznam, da ste namreč radi sami, — precej vsiljiv in siten, ali kako bi rekel. Zato vas naravnost prosim, da brez vsacih obzirov tudi tako odgovorite in čeravno bi mi bilo srčno žal, ko bi se moje znanje z vami precej z začetkom končalo, spoštoval bodem vendar vašo odločbo in nij se, vam bati, da bi me razžalili, če rečete, da vam bi bilo neljubo.“

„O, prosim vas, ne sodite me prehudo. Tako se zopet ne zapiram pred svetom. Čeravno sem vam

slab izgled dal, mislil sem ravno vabiti vas. Besedo ste mi z jezika vzeli. Odkritosrčno vam povem, da bom vesel, če pridete. Posedela bova malo pri bučelah mojega najemnika, — hišo z zemljo vred sem namreč takoj po očetovej smrti nekemu možu v najem dal, samo majheno izbico v en konec sem za-se pridržal, da imam stanovanje, kadar utegnem domov priti. V posebnej sobani vas tedaj ne bodem mogel sprejeti in tudi na mehkejši zofi ne boste sedeli.“

„Kar se mene tiče, vsega tega ne bodem težko pogrešal, ker . . .“

„No bode uže kako, malo potrpežljivosti prinesite soboj in naredilo se bode samo ob sebi, da vam ne bode ravno posebno dolg čas. Zdaj pa gre moj pot v stran, lahko noč! Kmalu pridite. Nij hlinavščina niti ne gola etiketa, če vam rečem, da me veseli seznanje z vami. Zdravi!“ Rekši seže Leonu v roko in oba gresta vsaksebi.

Dvanajsto poglavje.

Pred uljakom.

Lep in prijeten jesenski dan je; solnce, čegar žarki uže nekaj dni slabévajo, nagnilo se je proti zapadnim sivim goram.

V vinogradih je živo gibanje, — trgatev.

Trta, sè skrbjó, strahom in veselim upanjem pomladi obrezana, okoljena, prignojena in okopana, nij prevarila knetiča, obrodila je obilo. Brdke, polnolične deklice nabirajo lepó, dozorelo grozdje v svoje posode, šegavo zdaj in z glasnim smehom odbijajo nagajivosti in strižejo nepremišljene besede mladeničev sobiračev; zdaj zopet s tiho besedo ukrepajo mej soboj skrivnostne reči o tem in tem ne baš pregrdem fantinu, o onej prijateljici. Zadovoljen stari možek tira in nosi z grozdem nadeto Brento; upogren pod težkim bremenom leze mej obranimi brajdami navkreber proti vinskemu hramu. Poje in uka vesela mladost, on starec pak se veselí zimske nedelje, ko bode s ključem in malo lodrico v roci gazil po snegu iz vasi semkaj gori v hram zlato kapljo pokušat.

Vrh vinogradov stoji majhena kmetska hiša, ne daleč od nje na vrtu ulnjak, skoro poln bučelnih panjev. Na sprednji strani ulnjaka je kakor podaljšek na oglu prosta klop iz hrastove klade narejena. Moža, ki na tej klopi sedí, izpoznal bi čitalec takoj, tist je, ki smo ga v prejšnjem poglavji ž njim se-

znanili, ki ga je Leon po njegovem vnanjem značajji poznal kot mladega profesorja.

Knjigo, v katerej je menda prej čital, odložil je na stran in zdaj počasno in polagoma vleče dim iz dolgocevne pipe. Zamišljeno opazuje zdaj bučele, ki so uže dokončale svojo jesensko biro in le še poredkoma letajo iz panjev in v panje; zdaj ogleduje hrumeče čivkajoče vrabce, ki se podé in vrvrajo v bližnjem živej meji od veje do veje, od grma do grma in se brez dela in skrbi za zimo, življenja veselé; zdaj zopet poslušá petje, ki se čuje iz vinogradov pod njim.

Po stezi za mejo vidi človeka bližati se. Takoj izpozna Leona. V tem času, kar sta se bila v prvič sešla, obiskal ga je bil Leon uže večkrat, in naredila se je bila mej njima neka ožja vez prijateljskega seznanja. S premislekom pravim: prijateljskega seznanja. Zakaj prijateljstvo v idealnejšem, drugačnem pomenu, kakor to imenovanje svet sploh rabi, mej njima nij bilo brzo mogoče. Prijateljstvo je le ondukaj naglo skleneno, kjer je v dušnem življenji, vsaj v skrajnej podlogi vzajemnega mišljenja, jedinstvo in harmonija. Da pa teh dveh nij mej mladeničem, kē neskušén, z dobro vero svet in človeštvo tu stojí,

in mej dozorelejšim možem, ki je morda uže izgubil osrečevalen vid v srečo in čuda obetajočo prihodnost, ki se je navadil ločiti človeštvo od človeka, da jedno sovraži in le družega ljubi, to se mi zdi prav naravno, sosebno pa, če jima je natura različne talente in izreja različne značaje podelila.

To je Leon tudi čutil, da-si ravno je uzrokov iskal v nejednakej starosti. Nekaj posebnega ga je vleklo do tega moža; mislil je, da bi zanj vse storil, lahko bi mu vse zaupal, kar je kedaj želel in pre-mišljal. In vendar nij mogel ž njim biti tako, kakor z družimi vsakdanjimi ljudmi; marsikaj bi ga bil rad včasi povprašal, pa se nij upal, dà, celo njegovega imena nij vedel.

„Bučclam ste poseben prijatelj! Skoro vselej vas pri njih najdem. Od vas sem se jih uže tudi jaz navadil ljubiti in precej spomladi napravim doma ulnjak in nekaj te pridne živalice,“ pravi Leon potem, ko se po navadnem pozdravu vsede zraven profesorja.

„To je prav pametno,“ pravi ta. — „Mravlje in bučele so človeku, ki se v svojem egojizmu imenuje gospodarja vsega stvarjenja, najbližje. Ptica pod nebom, podlasica v meji in večina družega, kar živi,

brezskrbno zaupa materi naturi. In res se mi zdi, da jim je ta bolja mati, ko nam in bučelam. Človek in bučelica morata trdó delati za zimo, in če se slaba letina primeri, hudó je obema. Jaz bi mislil, da imamo to živalico ravno zarad tega radi, ker smo tako nekako po osodi v rodu ž njo.

„Ta sorodbina se da še dalje razpeljati, gospod profesor; celó v politiko pridemo od bučel.“

„To pa raje pustiva, o tem jaz ne govorim rad. Človeka denašnji dan mora srce boleti, če misli na politiko,“ pravi profesor.

„Jaz ne mislim tako. Morda nijsem prav povedal, namesti na politiko bi bolje dejal na zgodovino, na ustavo človeške družbe.“

„A, tako mislite? Monarhija pri bučelah, kaj ne?“

„Da, to sem mislil.“

„Res je, temu se moramo čuditi. Tudi jaz sem uže to premišljaj, kako je to, da tako pridna živalica ne more brez matice ali kraljice živeti. Prav mislite, tudi v tej reči ima panj bučel s človeško družbo nekaj enacega.“

„Še ena misel mi pride, gospod profesor! Videl bom, kaj boste na to rekli . . .“

„Tako je prav! Začeta reč se mora do konca dognati,“ pravi profesor smehljaje se in v drugič tlači pipo.

„Jeden mojih učiteljev je trdil, da se vsa zgodovina suče okrog vprašanja: kaj je ideja države, in je pristavil, da se še denašnji dan vsa filozofična politika peča samo s tem: katera oblika države je najbolja: ali monarhična, republikanska, ustavna itd. Če je to res, in pa če je tudi res, kar se dostikrat izgovarja, da je človek najbolj srečen, če se naturi ne odtuji, tedaj bi tisti, ki bi hotel monarhijo zagovarjati, prav dobro zadel, ko bi dejal: po analogiji z naturo se dá samo monarhija opravičiti, kajti kjer je natura vlado postavila, to je pri bučelah, tù je monarhična.“

Mladenič, tacih pogovorov ne veliko vaju, bil je te svoje izpeljave vesel, kakor se mu je na obrazu videlo.

„Profesor kake tri pote iz pipe potegne in reče smeje se: „Pravi svobodnjak ste, če tako mislite!“

„Ne pravim, da jaz tako mislim; ali logično se bi mi zdelo, ko bi kdo tako sklepal,“ odgovori Leon.

„To je le navidezna logika,“ pravi profesor. „Predolgo bi o tej reči govorila, ko bi hotela preiskavati vso podlogo, na katero ste vi svoj sklep oprli in sestavili. Pustiva tudi to z némar, ali vas je vaš učitelj, katerega izrek ste omenili, prav učil ali ne. samo tistej vašej analogiji z naturo, katera vam je rabila za kol, da ste ž njim svoj sklep spesnili, morava malo v oči pogledati, ker se mi zdi, da je slepa vsaj na eno okó. Zdi se mi — ne zamerite, da vam naravnost povem, — da vam razmera mej naravo in človeštvom nij popolnem jasen pojem. V naravi vidimo vedno enake večne zakone, po njej se enomerno, pravilno vse rodi, razvija in umira. V naravi nij nobenega napredka, bučele med beró, kot pred tisoč leti, jablana leto za letom enako cvete; v naravi je mir. Človeštvo pa rije vedno naprej; tukaj je hrepenenje po določnem namenu, in v središči tega namena odpre se še dalji obzor, zopet nov cilj si postavljamo. Tukaj nij mirú, tukaj je napredek. Morda bodeva kedaj to misel dalje razpletala. Za zdaj naj bodo te črte dovolj. Nekdaj, ko je človeški rod stal še na najnižjej stopinji omike, ko je bil naravi bližji, ali celo tako rekoč zraseden ž njo, naložil si je jarem, ki mu pravimo država, po na-

ravnej potrebi. Država je tedaj, ker je iz potrebe nastala, le pripomoček, da se dosega namen. Ta namen je razvoj posameznega in tako tudi skupine posameznih, človeške družbe. Država ima nalogo svobodo posameznega le ondukaj omejevati ali ustavljati, kjer je svobodi, splošnosti na potu. Če vi grenka zdravila pijete, pijete je samo zató, da bi od boleznih ozdraveli in, kadar ste zdravi, ne pijete jih več. Ravno tako tudi človeški družbi enkrat, kadar bo pravo izobraženje splošno, kar moramo upati, kadar bo ta namen dosežen, tudi pripomočka, države, ali vsaj take države, kakor jih imamo denes, ne bode treba. Zato mislim, da ne bi prav sklepal, kdor bi monarhijo za vselej po vaše z bučelami branil.“

„Kako je pa to, da naši pradedje, stari Slovenci, ki so bili gotovo na nižji stopinji izobraženja, kakor smo mi, niso imeli za prvega nobene države, temveč so kar tako živeli po rodovinah in majhenih zadrugah. Ali ne govori to zoper vas?“ pravi Leon.

„Prav veseli me, da to opomnite“ — odgovori profesor. — „Da naši nekdanji očetje niso po izgledu družih narodov v državo zjedini se, to se meni zdi najlepša in največja pohvala njihovega človečanstva. To kaže, da niso čutili potrebe, kaže,

da je njim bilo zakonstvo prirojeno, da so glas lastnega srcá poslušali, da so bili sami svobodni in drugim nijso svobode kratili.“

„Če je bilo to za-nje in njihov značaj lepo, kar vam tudi jaz pritrdim, bilo je pa gotovo slabo za njihove naslednike. Od tod, da nijso v veliko državo stopili in združeno branili se, izvira, da se ne moremo Sloveni z veliko proteklostjo ponašati, da nemamo zgodovine.“

„To pa prav govorite. Od velicega razširjenega naroda smo samo ostanek. To je res žalostno, naša preteklost in sedanjost. Ne ostane nam družega, kakor da se tolažimo z upanjem v prihodnost. Pa govoriva o čem drugem. Predaleč sva prišla od bučel. Slišal sem, da se boste oženili?“

„Jaz?“ čudi se Leon.

„Dà, tako mi je bilo povedano, in čudil sem se, da me nijste na svatovščino vabili. Morda za to ne, ker sem tako neuljuden, da vas na domu do danes še nijsem obiskal. Jaz sem poln dobrih namenov, storil bodem kmalu enkrat svojo dolžnost.“

„Pa kdo vam je to izpovedal? Jaz o nobenej ženitvi ne vem ničesa,“ pravi Leon.

„No, vi sami ste gotovo bolj verjeten vir, negotisti, iz katerega sem jaz izvedel. Mož, ki v tej moji hišici stanuje, pravil mi je, da ste nekje na pošti, ali kako — jaz imam nezanesljiv spomin za take reči — ubrali svojo nevesto.“

Leon zarudí in na smeh držé se pravi: „To nij družega, kakor prezgodnja zveza vsakdanjih razmer, vse brez uzrokov.“

„Še bolj prav, da je tako. Vsaj mi nij treba čestitati vam, kar bi bil prav posiljeno storil. To izvira iz jedne mojih slabosti. Nijsem namreč posebno dober pravovernik, kar so tiče ženskih krepostij.“

„Kakó da ne? Življenje bi bilo nesrečno, ko bi ljubezni ne bilo. In ljubezni beseda in skrivno razodenje je ženska.“

„Poznam to pesen! stara je, tudi lepa in resnična za tiste, ki jo z vernim srcem poslušati morejo. Dokler jej boste verjeli, boste srečni in za tega del vam iz srca želim, da bi vedno tako mislili. Jaz sem nekdaj ravno tako pel, kakor vi.“

„In zakaj ste pustili misel, ki je po lastnej vašej besedi osrečevalnejša od nasprotne?“ vpraša Leon radovedno.

Profesor, ki se je morda nalašč ognil njegovemu vprašanju, pravi šaljivo: „Glejte, prej sva govorila o bučelah in sva jih primerjala človeški družbi. Ako čem jaz hudoben biti in opirati se vaše idealnej misli o ženstvu, menim, da lahko orožje pobrem, katero ste morali vi pred strani vreči, namreč analogijo, in se ž njim morda z večjo srečo borim z vami, kakor ste se vi prej.“

„Jaz bodem jedno zagovarjal, kakor Don Kižot.“

„Vi se prezgodaj umičete.“

„No, naj veljá, splošnost!“

„To je uže bolj moško. — Ali nij pri bučelah čudna prikazen, da imajo ženske, in samo ženske bučele strupeno želo? Trote, svoje možé, imajo rade nekaj časa, ali ta ljubezen ne traje dolgo, ženice se jih kmalu naveličajo, postanejo jim nezveste in jih celo zavratno pokoljejo. Kaj pravite vi na-to, če nijste pozabili, da sva prej oba potrdila neko enakost v dejanji in nehanji bučelic in ljudij?“

„Če mi daste malo premisleka, vem, da se bodem izkopal . . .“

„Nič pomisleka. Le priznajte, da ste tepení, potlej sva pa spet prijatelja,“ pravi profesor smeje

se. Takoj pa dostavi: „Bojim se, da vas pohujšujem in po svetem pismu bi bilo bolje, da bi si málinski kamen na vrat obesil in se potopil v globočino morjá. Torej me ne poslušajte več. — Glejte, ravno mi moja gospodinja nekaj nese.“

Starikava ženica je prihajala po vrtu od hiše sem in nesla na belem ploščeku nekaj grozdov in v drugej roki velikanskega pol hleba. Zagledavši Leona se nekako preplaši, skrije kruh za hrbet in obstoji za ulnjakom.

„Gospod Franc! ko bi hoteli malo sem stopiti,“ pravi proseča profesorju.

„Kaj imate skrivnega?“ vpraša le-tá, stopivši k njej.

„O jej, tako me je sram, da bo gospod iz Zabrezja videl, da črn kruh jeste. Mislil bo, da vam belega ne znam ali pa nečem speči,“ pravi šepetaje ženica.

Profesor jo utolaži in, ko je ženica malo mizico iz ulnjaka pred klopico postavila, kruh in grozdje tjakaj položila, še vina in dva kozarca prinesla in odšla, rekel je; „Zdaj bodem pa sam nekoliko oporekel svojo prejšnjo trditev. Ta starka, postavim, je prav poštena in dobrosrčna ženica. Da-si ravno mi

še v rodu nij in me le malo iz mojih študentovskih let pozná, ima me vendar tako rada, da se sramuje namesto mene, in še jedla bi namesto mene, ko bi se dalo. Kar si more misliti, da bi mi ustrezalo, znese mi skupaj, in skoraj se mi smili, kako je včasih v skrbéh, če mi jed ne diši. To je res žensko v vsacem stanu in človeka gane.“

Leon zapazi knjigo, katero je profesor prebral, predno je on prišel in tako se jima navede razgovor na berilo in splošno literarno umetnost.

„Meni se je včasi čudno zdelo,“ — pravi Leon — „in še zdaj si ne morem razlagati, od kod izvira in kako je to, da nas poezija in umetnost veselí.“

To kaže, da vi uživáte brez preudarjanja, brez refleksije, in to je po enej strani prav dobro“ odgovori profesor. „Kadar boste svet bolje poznali, boste si tudi to razlagali, boste vedeli, kar zdaj samo čutíte. Svet in resničnost na tem svetu sta tako ubožna, da nam ne moreta dati, kar si poželi naš duh, ki se ne čuti domačega. Zató si naš duh svoj svet ustvari, to je umetnost. Ta nas iz blatnega povzdiguje v jasne višine lepšega, navideznega sveta. Nad tem videzom se veselimo, ker se na bistvenosti

ne moremo. Tako, dejal bi, postanemo otroci. In kdo se ne veseli svojih nedolžnih otročjih let, ko je tudi lep videz imel za resnico! Kakor vsak dober človek ljubi umetnost in poezijo.“

Te in enake predmete sta razpletala še dalje v pogovoru. Leona je naposled mrak jel opominjati, da je čas posloviti se.

Trinajsto poglavje.

Na potu iz vinogradov.

Solnce je zašlo. Zrak je bil hladnejši in hladnejši. Ognji, katere so po vinogradih tu in tam otroci kurili, dobivali so počasi rudeča in čedalje bolj svitla plamena. Delavci so popuščali vinograde in odhajali v tropah v dolino domov, ali pa so posedali v travo okrog hramov in majoliko z lanskim vinom vrstili iz rok v roke.

Kake četrte ure od kraja, kjer smo pustili naša dva znanca, bil je vinograd poštarja gospoda Gorcaravno pod potom. Trgalci so bili uže odšli in le trije bosonogi majheni dečki so bili ostali pri ognji, ki je pri potu gorel, in kostanj pekli. Kaka dva

koraka proč sta stali dve deklici, in sicer nam znani: — Pavlina in Matilda. Ekspeditor gospod Kompez je jima bil veren molčeč tovariš.

„Midva z gospodom ekspeditorom ideva domov, tí pa tukaj ostani, če se ne daš preprositi. Noč se dela,“ pravi Pavlina.

„Oh, počakaj še malo. Zdaj je ravno najlepše in najprijetnejše. Glej, kako se ognji lepo vidijo po vsej rebri in doli v dolini lučice migljajo iz vsake hiše. Jaz ne vem, da denes nimaš oči za vso to lepoto. Ne, gospod ekspeditor, vi morate z menoj potegniti. Še pol četrť ure, ali vsaj nekaj minut ostanimo tu, da bodedo videli, kako bodo ti fantički kostanj spekli.“

Tako pravi mlajša sestričina in poredno Kompeza od Pavline potegne. Ta je bil v velikej zadregi, ker nij vedel, na katero stran bi potegnil, da bi se drugej ne zameril.

„Ali daleč imamo domov in kaj bode pameten človek mislil, če naju vidi po noči tod hoditi!“ ugovarja starejša.

„Saj nam pride hlapec z vozom naproti.“

Zdaj se jim nasproti zasliši prav blizu petje:

Garváj, dihur, dihur
 Pod streho je smrdél,
 Pa Neži Rožmarin
 Vse jajca je pojel.

„Rožmarinova Neža gre, bežimo!“ pravijo dečki, popusté ogenj in kostanj, kape v roke pri-mejo in zbežé.

Tudi deklice se napotijo. Nij bilo moči ogniti se Neži. Kompez, ki je videl, da se deklici malo bojiti, stopa hrabro naprej, sestričini tik za njim.

Po hoji se je poznalo, da je babnica pijana. Izpod rute, ki je imela glavo zvezano ž njo, viselo je nekoliko las črez nos, suh rujav vrat je bil razgaljen in v pregibu na komolecu jej je visel košek s polomljenim locanjem.

„Glej, glej! gospodske prepelice, hinder-hander!“ dejala je babura zagledavši deklici.

Vstopi se sredi ozkega pota. Ko pridejo do nje, pravi: „Dve sraki pa en srakoper! Daste kaj piti?“ —

„Umakni se, copernica! da gremo naprej,“ reče Kompez pogumno.

„Kaj!“ vpije Rožmarinka razkačena. „Kdo je copernica?!“ Položi svoj košek naglo na tla, razpne

roke, rudečica jo oblije, svitlo gleda in kaže velikanske svoje pesti.

„Ti grivna ti! Jaz copernica, lepega očeta hči! jaz? Da te ne pograbim in zatočim po dolini, gumpec! Še enkrat reci pravim.“

Komplezu upade pogum, Neža z zobmi škriplje, deklici se od straha treseti.

„Neža! pridi jutri k nam, dali ti bomo žganja in belega kruha. Zdaj se nam pa umakni, da gremo domov,“ pravi Matilda.

„Žganje? kje ga imaš? Pokaži!“

„Tukaj ga nemam. Na pošto pridi, pa ga bodeš dobila.“

„Ali ga bodeš res dala? Veliko?“ vpraša Neža na enkrat potolažena.

„Res, res!“

„O ti ljuba véverica ti, mala! Daj se pobožati. Tako-le. Glej, nemara da si še lepša ko jaz sama. — Kaj se pa ti tako držiš, kakor bi jesih prodajala,“ pravi Pavlini, ki je bila boječe oklenila se sestričini pod pazduho. „Dà, hudiči in hudičevke, odrla te bodem in požrla. Dosti kož imam uže doma, ha-ha!“

„Dober večer!“ pravi deklicama znan glas za hrbtom. Bil je Leon, ki je šel od profesorja domov. Še bolj kakor se je on čudil, da ju v mraku tukaj najde, bili sta ga oné dve veseli v tem trenutji.

„A, ljubček moj je prišel, lepi moj mladi!“ zavpije Rožmarinka, izpoznavši Leona.

„Kaj je tukaj? Ciganka vas ne pusti naprej? Spravi se s poti!“

„Precej, precej, vse kar ti hočeš, tebi pa tebi,“ reče Neža, kar more urno pobere košek in se vsede tik k meji.

Oni štirje otidejo.

Rožmarinka maje z glavo, poluglasno govori s soboj, kolne in gleda v tla. Vino, ki se ga je denes po vinogradskih hramih napila, razvema in meša jej menda čedalje bolj možgane. Na enkrat glavo povzdigne, ozre se okrog in ker orih štirih uže nij bilo več videti, zavpije: „Kam je pa šel! Vzela mi ga je ena. Čakaj, čakaj, ubila jo bodem, ubila!“

Rekši pobere kamen, zamolklo zatuli in leti po potu. V desetih korakih se izpodtakne in pade. Nekaj časa leži, potem godrnjaje vstane s krvavim

nosom mirno, tiho in počasi otide proti onej strani, kamor je bila od kraja namenjena.

Mej tem časom so bili oni štirje prišli iz vinogradov in so se obrnili navzdol proti cesti.

Ta pot navzdol je bil prav slab za vožnjo in hojo. Večkratni dež je bil splavil prst in pesek in naredil velike kotánje in kupe rujavega kamenja, takó da je moral človek pazno stopati in vedno predse gledati, da se nij izpodtikal.

Naravno je bilo tedaj, da je Pavlina takoj na vrhu prijela Leona za pod pazduho. Saj veste, da slabotna ženska potrebuje večkrat v življenji podpore moške, da se rada naslanja na-nj, kakor se šibka vinska trta oklepa trdnega, dobro v tleh stoječega kola. In če še pomislimo, da se vsak dober človek iz hvaležnosti nekako približanega čuti tistemu, ki mu je ravno iz kake neprijetne situacije pomagal, ne moremo se ni en trenotek čuditi, da je bila tako nekako bolj domača ž njim. Utegnil bi še jeden izmed nas pristaviti, da bi jej bil moral ta Leon, če kaj umé, kaj se spodobi in kako svet peljá, sam svojo roko in pomoč ponuditi, toliko bolj, ker bi ga bil imel tega uže gospod ekspeditor Komplez, ki je

z Matildo kaka dva koraka pred njim stopal, se svojim dobrim izgledom opomniti.

„Bali ste se tedaj te babe? No jaz menim, da nikomur nič žalega ne stori,“ dejal je Leon, da-si bi bil raje kaj bolj zanimljivega govoril ž njo.

„Jaz imam uže s prvega, ko sem to žensko videla, neko studenje pred njo. Kadar sem jej kaj dala, ko je k nam prišla, dala sem jej najbolj zato, da je odšla. Vem, da je to prav nelepo in kaj malo ljubeznjivo na meni; kajti človek je človek, ljubiti bi morali vse, kakor izveličar od nas terja in nam naše lastno srce velewa. Pa neke zopernosti, ki mi jo ta divja žena navdaja, res ne morem premagati.“

„Jaz jo pa prav lahko vidim; meni je en ne-navaden predmet, originalna podoba. Bog je tudi tacim ljudém življenje dal, da je svet bolj pisan in mnogovrsten. Menda morajo uže tudi take ženske biti. Dolgočasno bi bilo na tem svetu, ko bi bili vsi jednaki.“

„Jaz sem nevedna, morda je prav, kakor vi mislite. Ko bi ta Neža ženska ne bila, morda bi bila tudi meni samo predmet — kakor vi pravite —; ali tako pa vidim v njej nekaj zopernaravnega, nečloveškega, ali če je to prehudo reči, —

neženskega. Vsaj po tem, kar si jaz mislim o ženstvu.“

„Ali mi ne boste zamerili, če povem, da sem jako radoveden, kako vi mislite o tistej polovici človeštva, katera vas mora s ponosom v svojo sredo šteti?“ vpraša Leon.

„Ker začenjate tako govoriti, kakor da ne bi hodili po tem izpodtikljivem potu, temveč v visokej družini po mestnih drevoredih, kaznovala bi vas pač lahko, da vam ne bi odgovorila. Ali vas čem?“

„Tega ne storite, ker pomisliti morate, da so ljudjé, ki tudi v srcu mislijo to, kar govoré.“

„Nehvaležno bi bilo tudi od mene, kaj ne? ko bi vam odgovarjati ne hotela ravno nocoj, ko ste mi dobroto storili. Zato vam povem, da če kako posebno misel od mene pričakujete, motite se prav zelo. Terjatve, ki bi je jaz sebi in vsem svojega spola stavila, izrečene so gotovo uže tisočkrat. Ženska ima svoj krog v tihej domačnosti; tam naj dela in pomaga po svojej moči. Mé moramo bolj s srcem misliti, kakor z glavo. Zató se ne smemo v javnost riniti. Marsikatero napačnost bi jaz raje moškemu odpustila, kakor svojej vrstnici.“

„Zakaj? To se meni prevelika odpoved zdi. Ta misel gotovo nij navadna. V marsikterem krogu mej prijateljicami bi sami ostali. Človek rad za-se tisto svobodo terja, ki jo drugi imajo. Vidite, zdaj sva uloge menjala. Jaz bodem tiste zagovarjal, ki ste se jim vi izneverili,“ pravi Leon smeje se.

„Svoboda je zares lepa beseda, ali tukaj jo le pustiva. Ločiti se mora od razuzdanosti. Človek naj premisli in pregleda svoje moči in po njih naj se ravna, pravijo. In mé ženske smo slabe; če izgubimo višek ne moremo se nikdar zopet tako povzdigniti. — Pa z vami bi skoraj ne smela tega prevdarjati.“

„Zakaj ne? Večjega veselja — —“

„Tiho, vi ste me zapeljali, da sem storila, kar na svojem spolu sploh grajam: mešanje v reči, ki so zunaj našega okrožja. Čudno sva začela.“ Kakor se govori da prava ljubezen ne premišlja od kod in zakaj, tako bi morala tudi ženska svojo nalogo bolj čutiti in dopolnjevati, bolj v srcu nositi, ko na jeziku. — Hitreje morava hoditi, Matilda in gospod ekspeditor bosta mislila, da pešava; glejte, kje sta uže.“

Leon je do zdaj nalašč počasneje hodil. Mogoče je, da je tudi Matilda to opazila takoj od kraja in je zato ekspeditorja soboj vzela, da sta šla naprej.

Gospod Komplez, ki je večkrat skrivaj nazaj pogledoval, moral je, hotel ali nehotel, govoriti in braniti se svojeji tovarišici, ki ga je neusmiljeno dražila, kako bi bil tepen, ko ne bi bila ona in prišli Leon utolažila razkačene Neže. Da-si ravno je zvestó branil svoje moštvo in se je na zadnje videlo, da mu je tega draženja uže preveč, razmalala mu je poredna deklica vse nastopke tega posreči odvrnenega tepeža, kako bi bil bolán ležal in milo ječal in morda še jokal se, kako bi mu bila morala ona streči.

Pridejo tako do ceste. Tam je čakal voz.

„Ali hočemo še do vrhu klanca peš hoditi? Za štiri nij prostora na vozu, tedaj dajmo gospoda Retlja še nekaj časa spremiti, če nijsi trudna Pavlina!“ pravi Matilda.

„O jaz ne. Meni je ljubo, čemu bi konje mučili navkreber, ker lahko hodimo,“ odgovori ona. Hlapec otide z vozom naprej do vrhu klanca. „Jaz imam pa z gospodom ekspeditorjem še eno dokončati. On se mi neče udati, da je tisto lepo pesem

naredil, ki sem jo včeraj našla. Pa ne mirujem pred, da se mi bo izpovedal in še ime tiste srečne mi bo razodel, na katero je ta oda narejena," reče Matilda.

„Sonet je, nij oda," pravi pozabivši se Komplex.

„O vas uže imam; če veste, da je sonet, po tem ste se udali. Zdaj boste pa še drugo povedali. Pojte, ta dva ne smeta slišati. Sama jaz znam skrivnosti hraniti.“

Rekši ga potegne soboj. Moral je ž njo. Kakor sem zvedel, držal se je hrabro proti ostremu izpraševanju.

Leon morda sam nij vedel, da je levico svoje tovarišice malo živeje pod pazduho stisnil, kakor je bilo na gladkejši cesti treba, kjer njena nožica nij bila v nevarnosti izpodtekniti se. Ubogi mož! Tako nekaj tesnečega se mu je bilo vleglo okrog srca, da nekaj časa ni govoriti nij mogel. In v hudobnem grlu je bilo tudi nekaj nepravilnega, tako, da niti sapa nij hotela lepo po starej navadi v pljuča in iz pljuč, niti odgovori, ki jih je na navadna njena vprašanja odgovarjal, nijso bili zadosti dolgi, niti poljni. In vendar je bil dovolj star in ne baš da

bi dejal neumen. Sicer je vendar še vedel včasih kako pravo besedo na pravo mesto postaviti. Čudno!

„Glejte, kako lepo se vaš dom od tukaj vidi,“ reče Pavlina med drugim.

„Res lepo,“ odgovori on.

„Veselje mora biti za delavnega moža, ko tako stoji in okolo in okolo sebe vidi lepo rodovitno zemljo in lahko reče: to je moje. Vse, kar tod rodi mati narava, daruje meni. Tako se človek čuti gospodarja na tem svetu; to ga mora povzdigniti. In vi boste lahko tako rekli. Ali niste srečni in veseli?“

„Ali bodem srečen in vesel, to mora nekdo drug določiti,“ reče Leon z mehkejšim glasom in jej pogleda v obraz.

„Določba je uže gotova,“ pravi Pavlina.

„Res?!“ vpraša Leon z nekakim hlastnim veseljem.

„Vaša teta komtesa gotovo ne bode drugemu svojega imetja pustila kot vam. Vsaj ljudje ne dvomijo.“

„Ne, ne. Vi me niste razumeli. Jaz sem mislil, da bi bilo to vse tako lepo in še neizrečeno lepše nego ste vi dejali, ko bi vlastnik ne bil sam pr,

razgledovanji, ko bi imel ljubljeno družico zraven sebe in — —“

To je križ z ženskim svetom. Nekaj človeka nečejo umeti, nekaj mu pa še izgovoriti ne dadó. Bog vé, kako lépo, navdušeno-poetično podobo srečena kmetih bi bil Leon razvil, ko mu ne bi bila Pavlina govora prestrigla z mrzlo besedo: „To je gotovo, kar pravite in kdo bi dvomil, da si boste lahko tako srečo napravili. Povsod okolo cvetó lepe in bogate deklice. Celó visoki aristokratični svet se je dandenes spametoval, da zabi svoje boljše krvi; také volite lahko okolo po gradéh, koder hočete, če tudi nemate kacega: baron, grof, ali kar si bodi kot nepotreben privisek in podaljšek k svojemu imenu. Za izgled boste kmalu slišali nekaj iz okolice. Nek baron snubi ravno te dni hčerko čisto neplemenitaškega očeta.“

Da je bila Pavlina pričenshi ta govor naglo majheno zarudela, tega Leon nij bil opazil. Navadnost pa, s katero mu je govorila, težila ga je prav zeló. Ko pa je poslednji stavek čul, obide ga neka misel in z drugačnim glasom, kakor je govoril do zdaj vpraša: „Ali bi se smelo vedeti ime tiste ne-

plemenitaške hčerke, katero baron snubi? Meni se zdi, da nij daleč od tukaj — od mene.“

„Morda res ne.“

Ta odgovor je Leona več kot neprijetno zadel. Tedaj tako je! Nek baron jo snubi in on je zastonj gojil upanje. Ah kako neusmiljeno človeka osoda meče z lestve, po katerej bi rad plezal v nebesa svoje sreče.

Naj je vedé ali nehoté spustil Leon njeno roko izpod pázduhe, gotovo bode nam vsaka čitalka potrдила, da je bilo to negalantno kakor tudi to, da je do vrha ž njo šel, ne da bi bil črhnil jedne besede.

Tam je stal voz. Deklici so posedle, gospod Komplex si je zraven kočijaža sedež ubral.

„Lehko noč!“ To poslovilo je bilo od Leona denes tako kratko, suho in poluglasno, in poklon tako površen in odhod po stranskemu potu tako nagel, da je Matilda ko je voz po cesti zdrdral, vprašala Pavlino:

„Kaj mu pa je?“

„Jaz ne vem,“ odgovori Pavlina.

Pač praviš brez premisleka tako, deklica, sicer bi vedela da ne govoriš resnice in zarudela bi, ker bi te bilo sram laži, ki ti je sicer tuja.

„Morda si ga ti razjezila?“ vpraša Matilda.

„Mislim da ne,“ odgovori sestričina.

„Kaj sta pa govorila zdaj na zadnje?“ vpraša Matilda.

„No, najnazadnje sem mu zatožila tebe, da se možiš, ali bolj prav, da te baron Bremern snubi. Saj menda ne bodeš huda zato, tem menj, ker ravno tvojega imena nissem imenovala, temuč je sam uganil, da bi mogla biti ti.“

„Da ne moreš ti molčati!?“

„Napak je bilo, da sem govorila, to izpoznam; zatorej ne zameri. Saj bi bil tako v teh dneh barona pri nas dobil in bi bil zvedel.“

„Pa to se meni vendar čudno zdi,“ — pravi Matilda. — „Nekaj nevoljen je šel od nas. Ko bi bil slišal, da se bodeš ti možila, potlej bi si jaz to lahko razlagala.“

„Prosim te, bodi tiho.“

Deklici nekaj časa molčiti.

„Kaj ne, Pavlina, da se bodeš potlej k meni preselila, če jaz barona vzamem — kar nij še tako gotovo. Brez tebe bi mojej sreči nekaj manjkalo. Najlepšo sobo v gradu boš imela in vsak teden dva-

krat bovi obiskali očeta, včasih se bodemo na Zarezje peljali, po zimi pojdemo skupaj v mesto —“

„Ne, ne, to ne more tako biti. Kadar ti zapustiš hišo svojega očeta, vrnem se jaz v mesto in poiščem svojo staro teto. Kadar boš srečna, domisli so včasih mene, ki nisem in ne upam, da bi še kdaj bila.“

„Tako ne bode, potem se rajše jaz ne možim,“ pravi Matilda ter stisne svoji sestričini roko.

„Če me imaš rada, ne govorivi zdaj več o tem,“ reče Pavlina.

Štirinajsto poglavje.

Pred spanjem.

Človek brez srcá malokdaj pozna svojega bližnjega in njegovo notranjo vrednost. Vajen je soditi po sebi, in blažih čutov nesebične ljubezni, prizanašljive potrpljivosti, dobrotnosti itd., ki so njemu samemu tuji, tudi pri drugih ne išče in ne nahaja, ali, če se mu jasno pokažejo, ne priznava. Kar je večno lepo na človeku, ima svoj izvor in začetek v srcu, v domu ljubezni. Ljubezen mu manjka, ki

ne pogublja vsacega, ki ne misli, kakor on misli, ne govori, kakor on govori, ne dela, kakor on dela, in vsacemu nepovoljnemu dejanju podtika najhudobneje, premišljeno v pogubljenje vodeče namene.

Sploh smo jedini menda v tem, da ženstvu prisojamo mečje srce ko sami sebi. Mnogo je morda, kar s tem odstopimo. Vendar bi svoje samoljubje utegnili utešiti s premislekom, da, kar one z notranjim bogastvom pridobodo, odvaga mož z razširnostjo. Skrivne žile, po katerih se ženski pretaka kri notranjega dušnega življenja, držé od srca proti razumu, pri možu pak narobe.

Zatorej vidimo, da mož prej velike, človeštvo zadevajoče in obsegajoče ideje goji, da se lažje postavi na vrhunec človeškega izpoznanja in z bistrim vidom predre meglo, ki se razteza po daljnjej širjavi pod njim, — lažje kakor ženska, ki zopet prej razvidi notranjost posameznega človeka.

Pavlina je videla po tem naravnem nagonu svojega spola, in morda tudi, ker je človeka bolj poznala, ko marsikatera deklica na njenej stopinji, Leonovo vedno večje približevanje. Splošno deklinško lastnost bi bila morala zatajiti, da ne bi bila videla užé takoj od kraja, ko jej je bil Leon še na pol

neznan, da njegovi pozdravi najprvo njej veljajo in ne sestričini. In ko bi tega ne bila videla, morala se je s časom, ko je Leon vedno bolj po gosto zahajal na pošto, popolnoma preveriti.

Pa slepila je sama sebe. Kar jej je bilo popolnoma videzno, zdelo se jej je neverjetno. Človek se kaj lahko moti. Podoba, ki mu je pred očmi, je — bog vé — le prikazen, dozdevnost, dete prežive domišljije; in naše oči, ki to in to vidijo, naša ušesa, v katera to in to zvení, morda so v nepravilnem stanji, — v spanji in sanjah. Kdo vé!

Ali denes! Denes je izpoznala. Več nij bilo dvomljivo. Iz njegovih besedij, po glasu, po vedenji, po marsikaterej malosti jej je bilo popolnem jasno, da mladenič, kateremu je odkritosrčno prijateljstvo mogla ponuditi, čuti za-njo več, neizmerno več.

In ona?

Ko je na pošti uže vse potihnilo in pospalo, podpira ona v postelji na zglavji sloné glavo in pre-mišlja: „Moj bog! ali sem morda jaz s svojim obnašanjem proti njemu sama vzbujala to čut? Morda je iz mojega vedenja več posnel, kakor mu morem in — smem jaz vrniti? Kako zdaj, posehdob? Ali bi ne bilo bolje, da bi ga bila nocoj poslušala in

mu naposled kakor prijatelju odkrito povedala, da ga spoštujem, a ljubiti ne morem ni njega, ni nobenega več.“

Priznati je morala, da je Leon veliko boljši ko marsikateri, kar jih pozna. Nij jeden tistih, ki brez vse misli tja v en dan živé, gotovo je, da ima precej veliko čuta, pošteno srce. Osrečil bode jedno deklico, in sam je vreden sreče in ljubezni.

Ali nje — ne more osrečiti. Take ljubezni, ki bi mu jo bila dolžna, ne bi mu mogla dati, oddana je bila davno uže drugemu in sicer — zastonj. Idealu vroče ljubezni vrednega moštva, kateri je nekdej imela, ljubila, temu se jej Leon nij enak zdel.

Prihodnost se je razprostirala pred njo samotna, žalostna. Brez matere in očeta, celó brez večjega premoženja, navezana je bila le na sorodnike. Neveselo stanje! In Leon, bogat dedič, dober človek, mogel jej je pokloniti brezskrbno, morda celó lepo prihodnjost. Nekatera deklica bi bila prišla lepo priliko z obema rokama. Kaj je lažje od hinavščine! Ali ona take sebičnosti nij poznala, kaj tacega je bilo zoper njeno vest.

In vendar je bila njena ljubezen skoro uže brez upanja. Možá, kateremu je bila posvečena, nij

videla uže leta in leta, nij slišala o njem, nij vedela, kje je. Gotovo jo je uže pozabil, ne domišlja se je več — sirote. Če je on mogel tak biti, če je on mogel pozabiti, more vsak, tudi Leon bode z nimar spustil to morda — preneglo nagnjenje.

Solzé se jej uderó po lici. — Tecite iz očij, solzice, ve grenke bridke tolažnice skrivnega gorjé! Noč je, nobeno neprijazno oko vas ne vidi, tecite po belem lici in tolažite!

V zgodnej pomladi se obleče bela breza z omladnim, srcé razveseljujočim zelenjem in ponosno stoji, kakor prvi kras novo vzbujene narave, sredi družih še golih dreves. Pa od severja dahne hladna sapa, mrzla burja potegne, kakor tat pride ledena slana prenočit v log, — in žalostno pozebejo zgodnje mladike z lepim zelenjem. Pač da solnce poznejše pomladi in vročega poletja brezi drugo opravo podari, a posušene mladike ostanejo žalosten sled nesreče do pozne jeseni.

Tako človeku. Kolikor veselje se razvija prvi cvet v mladostnem srcu, toliko raje toliko ostreje stegne osoda svojo okorno roko in razdene prijetno soglasje. Davno je, kar je njena roka zadela, pa

vedno še lahko zvenčé glasovi bolečine po vsem organizmu.

Če Dante pravi, da nij večé bolečine, ko spominjati se srečnih dnij v nesreči, izgovarja, kar čutimo vsi.

Bolj kakor kedaj se je Pavlina nocoj nesrečno čutila.

Komtesa je nekaj bolna ležala. Leon jej je moral, kakor večkrat, tudi nocoj nekaj poglavij iz ne vem katere svete knjige čitati, predno je šel spat.

Zdaj v jesenskem času, ko je imel zunaj na polji, v travnikih in vinogradih gospodariti in razgledovati, nij bil mnogo s teto skupaj. Ker se je komtesina pobožnost tako daleč raztezala, da je hrepené po popolnosti, najnavadniša jedila uživala, tudi kosila in večerjala nijsta skupaj, ko je bila še zdrava.

„Amen. Hvala ti, naj bode dovolj za zdaj,“ reče komtesa in Leon je prav rad nehal čitati. Da za to delo nocoj nij bil, umé se lahko. Stara žena je tudi poznala, da je nekako žalosten.

„Kaj ti je, ljubi moj? Bled se mi vidiš in glas nij navaden. Ali si bolán?“ vpraša ga skrbljivo.

„Nič mi nij,“ odgovori Leon.

„Morda se motiš sam. Čuvaj zdravja! Ne hodi zdaj v jesen preleško oblečen v večernem hladu okrog. Kdor zdravja ne varuje, greši zoper peto zapoved božjo. Prosi Barbo, da ti skuha čaja. To ti bode dobro storilo. Reci jej, naj k meni pride prej, da jej povem, kako naj ti ga napravi.“

„Jaz sem popolnem zdrav, teta, mislim da nij potreba.“

„Človek sam sebe ne pozna. Le slušaj, dobro ti želim. Kaj bi bilo, ko bi zbolel. Le pojdi v posteljo.“

Kmalu potem je Leon po svojej sobi hodil gori in doli in na mizi se je kadil čaj, ki ga je bila stara Barba v hipu napravila.

Ubogo vsiljeno zdravilo! Ne zaupamo, da bi pomagalo temu bolniku! On sam menda ne zaupa, ker se ga ne pritakne. In da bi se dvema starkama ne zameril: teti in Barbi, prime čašo in izlije dar božji skozi okno na vrt, ker ga piti na more.

Po svojej naturi je bil precej mirne krvi. Zatorej se je njegova notranja razburjenost denes, ko je na prvi pogled menil, da mu je najslajše upanje, splavalo po vodi, kazala bolj kot neka pobita otož-

nost, nego kot strastna razjarjenost. Lažje bi se bil natihoma zjokal, kakor mlad deček osmih let, katerega je v šoli tovariš prekosil, kakor strastno pri-segal maščevanje in jezo tistemu, ki je bil uzrok, ali ki je mislil, da je uzrok njegovej nesreči.

Iz poslednjih besedij Pavlininih je posnemal, da njo snubi nek baron, — menda baron Bremern, o katerem je slišal govoriti, da-si ga osobno nij poznal. Tedaj za to njega nij hotela razumeti!

Vsede se h knjigi. Ali kadar je duh lastnih mislij poln, ne more se udati drugim, ne more privojiti in spremljati tujih. Odloži bukve. Ko bi se vsaj razmisliti mogel!

Dolgo hodi po sobi.

Tedaj barona bode rajša poslušala. Zakaj? Ker je baron. Ne, to ne more biti. Ona misli o plemstvu kakor vsi pametni ljudjé. Snubi jo še le. Morda ga bode odbila. In morda njega res še razumela nij? Kako okorno in samo na pol jej je ljubezen razodel! Beseda, katero je drugod za šalo, za kratek čas tolikokrat izrekel, bila je tukaj tako težka. Ljubim te: to ste le dve besedici. Gotovo, verjetno, najbrž tako, da ga nij umela.

Kdor se hoče tolažiti, kmalu najde tolažbe. Nij še vse izgubljeno, mislil je Leon in če je hitreje hodil gori in doli, to je gotovo nekaj pomenilo.

Ponavljaje si vse njene besede, domisli se še nekaj tolažljivega. Morda pa nij sebe mislila, temveč Matildo. Tudi ona je bila „ne daleč“ od njega. O da bi bilo to! Pozvedeti se mora takoj jutri.

Vleže se precej upokojen spat. Kaj se mu je sanjalo, tega ne vem.

Petnajsto poglavje.

Baron.

Za dne je bila stara Barba po konci. Zmirjaje je sklicala nemarljive dekline in tekla potem v hlev gledat, če Matijec, kralj hlapcem, še smrčči, da bi ga vzbudila in bi on po tem svoje podložne v konjskem in kravjem hlevu na noge in na delo spravil.

Ali Matijec jo je bil prekosil. Kislo drže se, kakor zmirom, v petek in svetek, imel je z enim blapcem uže konje naprežene in je ravno plug nekaj popravljjal.

„Ali te nij sram, grajski hlapec si, pa pojdeš k cesti orat v tistem luknjastem klobuku, da te bodo ljudjé gledali!“ jezi se Barba.

„Za praho grem orat na Krivo njivo,“ odgovori gluhi Matijec.

„Ti moj bog! Ali si nocoj pamet zapil? Kriva njiva je skoraj najbolj gnojna. Za praho na Krivi njivi!“

„Gospod so včeraj ukazali,“ pravi mlajši hlapec.

„Kaj kriči baba?“ vpraša Matijec.

„Gospod ne vedó nič, vidva tudi nič, pa je,“ pravi Barba in se obrne proti svinjskemu hlevu pogledat, če je vse črez noč pridno pojedeno.

Prašiči jo uže po hoji poznajo in jej jedno-glasno, ne da bi dejal posebno harmonično, krulijo jutranje pozdravljenje. Barba pak za vrstjó odpira vrata pri plemenjakih: dalje predel naprej, takoj zraven pri prasici z mladimi, potem na zadnje pri rejenih, ki bodo to jesen za kolino in za prodaj. Povsod se kaj pomeni s prašiči in sicer veliko prijazneje kakor z Matijcem. Tega malo po ščetinah počehljá in pravi: „Pujsek, pujsek, zakaj se ne re-diš?“ Druzega lahko udari po uhlji in reče: „Čájne, ti grdi čájne, zakaj prepasanca od korita odrivaš?“

Ti požrešneš ti!“ In prašiči dvigajo rilce in Barbo ogledujejo. Ona pak misli, da so ravno tako pametni, kakor smo mi ljudje in vedó, kaj se jim reče, samo govoriti ne morejo. „Kmalu boste dobili jesti, le potrpite,“ pravi in zapre vrata hlevna.

Kokoši so jo začutile. Cela tropa, z ošabnim petelinom v sredi, prileti jej nasproti. Bolj počasno za njimi pridejo težkonoge race in gosi. Golobje prifrčé s streh in izza ogla pripelje koklja svojo neskušeno mlado rodovino.

Ko Barba črez dvorišče korači, spremlja jo vsa ta drhal. „Óminej, óminej! ka je taka lákota?“ pravi Barba, stopi v vežo in, ko perotnina hoče za njo, zastonj podi: všš! — in maha s svojim prtom. Vežna vrata mora zapreti pred „spakom“. Kuretina uže vé, kaj bode in se ne premakne izpred veže. Vrata se namreč takoj spet odpró in Barba prinese velik pehar zmesnega žita, grabi s pestjó in suje mej kure, ki grozovito hité kavšati in pobirati vse ena pred drugo.

Ko se Barbi zadosti zdi, odloži pehar na lino, povzdigne svoj suhi prst kazalec in majaje ž njim po taktu jame šteti svoje drage, da bi vedela, ali nij katere kokoši lisica vzela, ali kragulj pišče od-

nesel. Večkrat se zmoti in mora še enkrat od kraja začeti.

Zdaj se tudi beli maček z visoko zasukanim repom in navzgor ukrivljenim hrbtiščem priplazi ob zidu semkaj. Rad bi se Barbi malo pridobrikel in podrgnil ob njeno obleko. Ali kure se potuhnenca strašé, zato je Barba huda in ga kar zapodí: „Greš v kraj, spak ti, mačji!“ Da bi tepen ne bil, mora muc nanagloma pete pobrati.

Z dvorišča se Barba vrne v kuhinjo. Tam uže velikanski ogenj gori, dekla kuha jutranje kosilo za družino, in v velicem kotlu za svinje napolnenim ravno voda vreti začenja. Barba pograja, kar se jej ne zdi prav storjeno in potem z lastno umeteljno roko pripravi zajutrek za gospo komteso in mladega gospoda.

„Kako je to, da gospod ne vstanejo denes! Sicer so ob tem času uže vselej na nogah,“ pravi Barba, ko je bil zajutrek uže davno napravljen za Leona, in domišlivši se, da je bil sinoči nekaj bolehen, tiho stopa po stopnicah gori in pokuka v njegovo sobo. Vidé, da še spi, misli si starka, ki ga je vendar-le rada imela, da-si je včasi skrivaj malo poropotala črez njegovo gospodarstvo: „Menda je

sinoči pozno zaspal. To so čudni ljudjé, ti gospodski: po dnevi okrog hodi, po noči v pismo gleda, zjutraj se pa ne vzbudi! Bog vé, kaj zmirom in zmirom beró! Saj morajo uže vse iz glave znati.“

Stalo je tega jutra solnce uže precej visoko, ko je Leon od zajutreka vstal. Stara komtesa je bila prav vesela, ko ga je pred soboj videla zdravje oznanjuočega lica, bolj vesela, nego da bi bila ona sama ozdravela.

Proti desetej uri je bil Leon ravno namenjen v vinograd k delavcem pogledat, ko zagleda, da je majhen koleselj z dvema konjičema po cesti pridrčal in zavil proti Zabrezju.

To je bilo nekaj nenavadnega. Leon nij mogel uganiti, kdo bi bil. Celó ko je voz v dvorišči postal in je mlad gospod vajeti enemu zabreških hlapcev v roke dal, Leon nij vedel, koga pozdravlja.

Tujec se mu predstavi. Baron Bremern!

Blizu tridesetih, bil je ta mož mlajši videti. Pripomoglo je k temu videzu čisto obrito, rudeče polno obličje in pokončna ponosna hoja, ki je ravno iz službe izstopivšega lajtnanta izkazovala. Obleka, najokusneje po najnovejšej šegi ukrojena, oprijemala se je kaj lepo gibčnih, nekaj nagona do debelosti

naznanjujočih udov, tako, da bi bil primerjevalec vnanjih postav mej njim in Leonom, ki je bil po vsakdanje priprosto opravljen, precej velik razloček našel. Dvojno okolo vrata segajoča zlata verižica, na kateri je bila menda žepna ura privezana, več dragocenih prstanov na rokah, in še marsikaj je bilo na tem baronu, kar se je vse rado videti dajalo, in kar bi bil kak prekupčevalni žid s srečno poželjivostjo ogledoval. Najhudobnejša kritikarica ne bi bila imela kaj reči drzno na skrbljivo razčesane rumene lase nasajenemu klobučku; in kar se lepih očij in čednih brkic tiče, moralo bi se pritrđiti, da nij vsak lajtnant tako srečen, da bi podobne imel.

Če je bilo Leonu posebno prijetno ali ne, da ga ta novi sosed ravno to jutro na prvo obišče, naj čitalec sam sodi. Sreča je na zadnje vendar še, da si je véliki svet zmislil šege, katere izvedenemu človeku ponuja toliko navadnih lepih oblik in fraz, ki mu pomagajo, da „z veseljem“ sprejme tudi koga, ki mu je na sumu, da je njegov tekmeč in napatje njegovej sreči.

Baron Bremern je precej mnogo govoril in komplimentoval: kako si je za dolžnost štel obiskati jednega izmej najljubeznjiviših sosedov; kako neiz-

rekljivo veselje mu je, da mu je čast seznaniti se z mladim možem, katerega izvrstne lastnosti je v tem kratkem času, kar je vojaštvo pustil in doma naselil se, povsod in večkrat slaviti slišal; da mu bude svoboda, ki si jo je vzel, da ga je nepovabljen obiskal in ga morda tako v važnih opravilih motil, gotovo odpustil itd. itd.

Kônj nij pustil izpreči rekši, da se mu mudi, da mora o poludne na pošti biti, ker je za trdno obljubil.

V daljnem pogovoru, ki se je čisto o navadnih rečéh vrtel, pride baron tudi na svojo ženitev. V veliko veselje je Leon zvedel, da snubi Matildo, ne Pavline.

„Jaz sem vojak skozi in skozi. Naglost, to jaz ljubim. Prišel, videl, zmagal kakor Julij Cezar. Dolgo okolo žensk hoditi, poskušati in vzdihovati kakor dolgočasni poetje delajo, to nij bilo nikoli moje veselje. Naravnost v sredo trdnjave, in zmaga je vselej gotova. Ženstvo se mora le poznati. Vse so take, kakor jedna. Tukaj mi je deklica dopadla, ženiti se mi kaže, stari njeni ne ugovarja in tako mislim, da je bolje, če je reč hitro pri kraji.“

Tako je baron o tej zadevi govoril.

„Pa jaz menim, da se iz vaše posebne sreče ne bi dalo neovrgljivo pravilo za druge postaviti, gospod baron!“ reče Leon.

„Dovolite mi, gospod Retelj, morda se zoper skromnost pregrešim, če opomnim, da imam precej izkušnje v teh rečéh. Veste, da človek v tem stanu, katerega ud sem jaz imel čast biti, mnogo svetá izpoznavá. In jaz brez prevzetnosti smem reči, da sem to lepo priliko dobro porabil. Iz ljubezni za kratek čas se mož naučí, kako mora postopati, kadar reč v resnici poprime.“

„V tej zadevi moram reči, da sem še malo storil,“ reče Leon smehljaje se.

„Da ne pozabim,“ pravi baron, „na pošti sem obljubil, da vas bodem sè soboj pripeljal. Gospod Gorec vas pozdravlja in pričakuje, da mu boste danes opoludne čast izkazali in udeležili se naše družbe. Tudi meni bi bilo prav zeló prijetno, če izvolite kar k meni na voz prisesti, in peljeva se tja.“

„Prav žal mi je, toda mislim, da danes tega prijaznega povabila ne morem sprejeti, ker je moja teta nekaj bolna in se ne bi spodobilo, da bi jaz — — —“

„Gospá komtesa? Res! Mislil sem, da je nij domá. Ali me ne morete predstaviti jej?“

„Težko, ne verjamem da bi mogla govoriti z vami. Vsakakor pa jej naznanim, da ste nas počastili.“

„Prosim, prosim. Veselilo bi me, ko bi mogel izvrstno žene poznati, ki je bila, kakor vem, prijateljica mojej materi. Bodite tako dobri in naznanite me. Mej tem dovolite, da to vašo knjigo malo pogledam.“

Leon pride kmalu nazaj in mu pové, da bi ga komtesa drugokrat rada sprejela, da jej pa zdaj nij mogoče. Ob enem pak Leon naznani, da je dovoljenje dobil in da gre ž njim na pošto.

Takoj potem se odpeljeta.

Mej potom je bivši cesarski lajtnant baron Bremern čedalje bolj zgovoren postajal in pravil Leonu več epizod iz svojega vojaškega življenja, ki so bile pa take, da se jih ne upam poštenemu čitalcu ponavljati. Ne more se reči, da bi bile Leonu posebno po volji. Baron je je zagovarjal z dvomljivo moralo: „Dokler je človek sam svoj in mlad, naj uživa svet in svobodo. Kadar si pa zakonski jarem na vrat naloži, more drugačen biti.“

Na pošti najdeta uže nekaj družčine. Okrajni sodnik z ženo, dvanajstletno hčerko in kake dve leti staršim sinom, bil je tū.

Pri mizi je Leon sedel mej sodnikovo gospó in Pavlino, svojemu novemu znancu in Matildi nasproti.

Pavlina se je največ pečala z mlado sodnikovo hčerjo, boječo, precej mrtvo stvarco, in je z Leonom le malo govorila. Tolikanj več mu je prizadela njegova soseda na levej, gospá sodnikova, ki ga je vabila, naj pride kaj v njeno družino, in mu je, sicer ne naravnost, pa vendar umljivo hvalila redke lastnosti svoje starše hčere, ki je denes žalibog morala zarad bolnega zoba doma ostati. Tudi je moral potrpežljivo poslušati dolgo jeremijado gospé sodnikove, kako malo višjega izobraženja imajo deklice civilnih staršev tukaj na deželi, da je vse posuroveno in pokmeteno, da malokatera kaj zdatnega o muziki ume itd. Vse to pak se mu je bolj natihoma pripovedovalo; in če je bilo gospe verjeti, koliko si je prizadela, kako se nij nobenih stroškov strašila, da je svojo staršo hčer odgojila po terjatvah denšnjega časa, morala je biti ta sodnikova hči res pravi ženski ideal. In vendar je bil Leon tako nehvaležen,

da nij nikake želje izrekel, še kazal ne, poznati to dete dovršene popolnosti.

Zmirom vesela in zgovorna Matilda je zraven svojega ženina barona Bremerna nekaj le bolj tiho sedela, rudeča črez in črez po lici. Govoriti jej po sreči nij bilo treba mnogo, zakaj uljudni baron je govoril konči za dva.

Sodnik in gospod Gorec sta tudi važne reči ukrepala.

In gospod Komplez naposled, na svojem spodnjem sedeži, imel je denes tudi tovarištvo z gimnazijalcem, sodnikovim sinom. Dobil je v njem človeka, ki je bil po umu in skušnji nižji kakor on. V takej priliki se vsakomu jezik razveže in tudi gospod Komplez je govoril. Pravil je mlademu učencu četrtega latinskega razreda, kako je bilo tačas, ko je on v šolo hodil, kako se je z učitelji kregal, kake težke naloge so njega dni imeli in več enacega. Ne vem, ali je vse po resnici pravil, ali je tudi kaj več rekel vmes; mogoče je, ker sem ter tja je tudi sam sebe hvalil. Česa nekateri človek ne storí, da bi pri družih dobro misel o sebi vzbudil!

Za trdno si je bil Leon namenil denes govoriti s Pavlino resnobno besedo. Ali ves čas nij bilo

prilike. Celo popóludne nij bila nobenkrat sama. Kar se je navadnega ž njo menil, bilo je malo. Opazil pa je, da se ga nekako ogiblje, da je bolj otožna, kakor sicer, da ga ne ogovarja več s krstnim imenom, kakor popred, sploh, da nij tako domača ž njim.

To je bilo žalostno.

Ali, morda pa tudi kaj dobrega pomeni vse to! Ta misel je imela nekaj tolažbe za-nj, ko se je vračal domóv.

Šestnajsto poglavje.

Divji zakon.

Nekaj dnij pozneje je žagar Šepec hodil s kolom na rami okrog jeza in ogledoval, kako je uže tu in tam voda zagrajo prejedla, in si je glavo belil, kako bi in s čim bi te luknje zamašil, da ne bi voda drugod uhajala, kakor na zatvornici, kadar jo on odpre. Preračunal je, da mu ta vodna nepokornost konči za šest grošev na dan škodi, in šest grošev to je nekaj denarja. Če je človek zapije ali vbogajme dá, gotovo je bolje, kakor da je voda vzame.

Ko tako premišlja, zakliče ga nekdo tam na žagi. Kdo je neki? Mati in hči Cilja sta ravno odšli v vinograde paperkovat, težko da bi se bili uže vrnili. In to je bil ženski glas. Obrne se in pogleda tja. Bila je Mreta, tista ženska, katero je mislil Šepec v zakon vzeti, a mu je branila občina in župnik in mati in bog vé kdo še vse.

Vesel se Šepec napoti čez brv na ono stran k žagi, kjer je Mreta stala. „Ka si prišla?“ vprašajo z veselim obrazom.

„Zdaj pa še vpraša, kakor da ne bi smela! Okolo ušes ti bodem eno založila, da bodeš devet solnc videl,“ huduje se mlada ženska.

„Nič se ne jezi, nič! Le tukaj na ta hlod se k meni vsedi, pa se bova kaj pogovorila,“ pravi žagar.

Sedeta.

„Imaš kaj denarja? Daj! Jaz moram tudi kaj imeti,“ pravi baba.

„Nemam ravno zdaj; mati so mi vzeli vse, kar sem te dni zaslužil,“ taji Šepec.

„Zakaj lažeš? Vsega ti stara nij vzela. Brez denarja nijsi nikdar. Samo dati nečeš,“ rohni ženska.

„Res nemam.“

„Kakor češ! Bodeš videl!“

Rekši jezna vstane in hoče oditi. Šepec jo zadržuje in pravi: „Nikar ne hodi tako od mene. Ka njsva prijatelja! Nekaj malega imam, dal ti bodem. Kaj bodeš pa potrebovala?“

„Bodem uže kaj. Daj!“

Šepec odpre mošnjo in jej našteje nekaj krajcarjev, počasi jednega za drugim. Videlo se je, da mu neradi gredó iz rok. Precej dolgo se prepirata, koliko je dovolj. Šepec bi bil rad prav malo dal, ona bi bila rada od njega dobila kolikor največ mogoče.

„Kedaj me bodeš za ženo in k sebi vzel? Kedaj vendar?“ vpraša ga čez nekaj časa.

„Menda nikoli,“ odgovori Šepec žalosten.

„Saj veš kako je!“ pravi z nekim neprijetnim posmehom ženska.

„Vem, vem, bog pomagaj!“ vzdihne Šepec.

„K sebi me bodeš vendar moral vzeti, kadar bode.“

„Jojmene! kaj bodo ljudjé rekli, kaj bode moja mati počela in moja hči in gospôda na Zabrezji! O!“ Šepec podpre glavo s komolcema v roke.

„Pa bi se bil potrudil, da bi ti bili ženitev dovolili.“

„Ka nijsem vsega sveta oblizal in prosil in molodoval? — Greh, greh je tudi, in še velik. Tako me včasih vest peče, če premišljam, da ne vem, kaj bi storil. Kaj bode!“

„E kaj!“ reče ona nestrpno.

„Materi se še najbolj bojim.“

„Ta stara copernica, tvoja mati, je največ kriva, da me nisi uže vse eno k sebi vzel, vsaj takó.“

Ko Šepec to sliši, zarudí; vstane in reče: „Veš kaj, Mreta! Tega pa ne trpim. Tako se ne govori o mojej materi. Kaj je to: stara copernica? Mati se reče in nič drugače. Glavo ti bodem ubil, če te še enkrat slišim tako govoriti. Veš!“

„Bodi tiho, bodi!“

„Nij takisto. Ne starka, ampak mati je moja. Vrag, da ti nisi nikoli take imela. Lepo se mora govoriti o njej, ali pa nič. To ti enkrat za vselej povem. Naj pravi, kar hoče, meni vendar le dobro misli moja mati.“

Rekši se zopet k njej vsede in govorila sta raznovrstne reči dobro dolgo.

Šepec zapazi, da po stezi iz hoste prihaja njegova stara mati.

„Béži, umekni se, mati gredó!“ prosi preplašen svojo Mreto.

„Zakaj!“ reče kljubovaje Mreta.

„Da ne bode vpitja, ropotanja in prepira. Pojdi brž!“

Mreta vstane in se takoj skrije za oglom žage proti drugej strani. Šepec se oddahne, pogleda tja proti materi in videč, da v tla zre, meni: „Hvala bogú, da le videli nijso, da je pri meni bila!“

S težko canjo starka prisopiha. Svoje breme postavi na tla; sina ne ogovori nič. To je slabo znamenje. Šepec se boji. Zatvornico odpre, voda zašumi, ropotaje se začne vreteno vrteti, žaga jame rezati, on pak se vsede s kládivom in zagozdo v roci na žagiščni voz. Mati se vsede ne daleč od njega na hlod in suho brado podpre. Tako se vselej drži, kadar ga hoče izpovedovati in zmerjati. Gotovo je Mreto videla.

Tako dolgo molčita, mati neče začeti govorjenja, sin vé kaj misli, zatorej si je ne upa pogledati naravnost. Le izpod kape po strani se včasih ozre. Vidi, da si starka solzé briše. To je prav sitno za-nj, tesno mu je okolo srca. O, da bi se dalo vse popraviti v enej uri, v tej uri, vrniti se za tri leta nazaj, on bi se precej vrnil, Mrete ne bi poznal, pijančeval ne bi, mater bi ubogal, hčeri ne bi dajali pohujšanja in vse, vse, dober bi bil in pošten, kakor so drugi ljudjé. Ali kaj se hče! Kar je, pa je. Jezno zabije zagozdo v poko, ki jo je rezna žaga puščala za soboj, kakor da bi hotel ž njo vse svoje grehe v les zabiti.

„Kdo je bil zdaj-le pri tebi?“ vpraša vendar čez nekaj časa starka in njen glas je bil žalosten.

Žagarja ta glas spreletí kakor vročnica; nekaj časa pomišlja, kaj bi dejal; hoče se zlagati, da nij bilo nikogar tukaj, pa čemu bi lagál, utajiti se ne dá. Molči. In mati tudi molči. — Da bi le tiho bila, da bi mu ne očitala, naj bode uže kar in kakor hoče!

Pa ne. Čez nekaj časa začne na ves glas jokati. To Šepca reže po vsem mozgu in vseh kostéh. Hudo mu je in jezen je.

„Glej!“ — začne starka — „ko bi bila jaz temu kámenu, ki iz zemlje raste, toliko pripovedovala, tako prosila ga na mogoče, kakor tebe prosim, usmilil bi se me bil in bi mehák postal in bi me bil ubogal. Ti pa ne! — Kar mi je uže solz na starost iz očij izteklo zá-te in zarad tvoje nepoboljšljivosti, to vreténo bi zavrtele, ko bi je bog skupaj stočil. Tebe pa ne omečé! Mene je sram, če me kakov človek vidi in vé, da sem tvoja mati, tvoja, ki se z ono grdo babo pečaš, sram, da bi se v zemljo vdrla. Tebe pa nij nič sram! Po kolenih bi obhodila vsa božja pota in bi boga molila in mater božjo prosila, da bi k pameti prišel, ko bi le vedela, da se dá še kaj opraviti za-te.“

„Le sebe bogú priporočite, sebe! Mene pa nikar zmirom ne glodajte. Ne mara, da je res vse zastonj,“ odgovori Šepec.

„Zastonj, zastonj! Če te župan nij mogel pregovoriti, da, če te deželjska in duhovna gosposka nij mogla k pameti spraviti in v glavo vtepti ti, da je prav, če pustiš to babnico na miru: kako te bodem jaz uboga sirota pregovorila, ki ne vem, kaj pravim! Saj človek nijsi ti, in sin nijsi moj,

ampak klada si lesena; kakor si se zatrkljal, valil se bodeš noter v peklenko dolino.“

„Vi bi kaj dobro pridigovali, ko bi vas za pridigarja postavili,“ pravi žagar.

„Le delaj se norca iz mene. Dolgo se ne bodeš. Kesal se bodeš še, to ti pravim. Le dobro pomni.“

Žagar nekaj nerazumljivega zagodrnjá.

„Kadar jo bodem v prvič tukaj našla pri tebi, zalučila jej bodem najdebelejše poleno v glavo,“ reče starka.

„Ne vem, če jo boste ustrahovali, mati!“ — reče hudobni Šepec.

Zdaj pride hči žagarjeva in neprijetnega pogovora z materjo je bilo konec.

„Črez pol ure zopet obe otideti. Šepec je bil sam. V misli vtopljen, nij mogel na svoje delo paziti, in žaga je rezala zdaj debelo zdaj tenko desko. Torej jo ustavi in gre na travo — leč. Založi pest tobaka v usta in ležéč gleda v oblake. Veliko misli, in vendar ne vé, kaj misli, če kaj misli ali ničesa, vse je zmršeno, temno in čudno po glavi. Zdaj se ga loti pohlevna otožnost, da globoko vzdihne, zdaj ga srdita jeza pograbi, da pesti stiska in meni: ves

svet bi podrobil! raztrgal, razmetal in pretrl vse, kar živí!

V tej svojej jezi, v katerej je ponevedoma tudi sam s soboj govoril, nij videl, da ga precej od blizu nekdo ogleduje in posluša.

Zasliši zasméh.

Kdo bi si upal smijati se mu? Zdaj-le? Kje je tak človek in kdo je? Gorjé mu!

Srdit skoči po konci: zagleda Rožmarinko. Zasmeje se mu še v drugoč, ta grda baba. Šepec stopi za-njo, baba mu jezik pokaže in zbeží. Sreča za-njo, da je Šepec sè svojo leseno nogó nij mogel doteči. V tem trenutji bi jo bil gotovo, prav gotovo v vodo vrgel, kjer je bila najglobočja. Velik kamen, ki ga je s strašno kletvijo zagnal za njo, padel je tikoma zraven nje s tako težo, da bi jo bil nedvomno za vselej podrl na tla, ko bi jo bil zadel. Tudi je menda žena izpoznala, da z vragom nij dobro lešnikov brati, ter je tekla, kar so jej pete dale tako dolgo, da je do ceste prišla in se je preverila, da je Šepec res ne podi več.

On pak je še podil nij, vedoč, da je ne ujame, da bi svojo jezo nad njo ohladil, ki jo je sovražil še posebno.

Kmalu je zopet mirno ležal, pozabil Rožmarinke in druge misli so mu prišle.

Kako lepo je bilo nekdanj, ko je bil še mlad! Ko je kakor desetleten deček hodil v faro k nauku za prvo izpoved, sedel je mej svojimi vrstniki prvi. Kar je duhovnik enkrat povedal, to je on s tistimi besedami za njim znal ponoviti. Kako srečen je bil, ko so ga stavili družim za izgled, ko si je v svesti bil, da ima najboljšo glavo mej vsemi. In ker je bil močen, bal se nij nobenega na potu domov. Vsak se mu je prikupoval, vsak ga je rad imel, bil je kralj vaške mladine. In pozneje v cvetu svoje mladeniške starosti, ko je pri premožnem kmetu za hlapca služil, bil je, da-si lesenonog, glavavar mej odraslimi fantini, ki so se zvečer zbrali na vasi. Če je on zapel, zapeli so vsi; kogar on nij mogel videti, ta nij smel fantovati; kamor je on šel v krčmo, tjakaj so šli vsi. Povsod je imel prvo besedo.

In zdaj! Ljudjé se ga ogibljejo, kakor nesparmetnega nečistnika, pogledujejo za njim, v krčmi nečejo ž njim v en račun piti; če govore ž njim, pikajo ga, če molcé, vé uže, kaj mislijo. Kako se ménja svet!

Možjani bi mu zavreli, ko bi premišljal, kako ga nesreča tare. Ali drugače ne more biti. Zdi se mu zastonj, prepozno! Mrete ne more pustiti, naj se svet podere.

Sedemnajsto poglavje.

Slovó.

„Dovolite, da vas nekaj pota izpremim,“ pravi Leon, ki s profesorjem stopi iz veže na Zabrezji.

„Da-si mi je ljubo, moram vendar opomniti, da me s tem nekoliko osramotite; kajti, kadar ste vi mene obiskali, nissem nikdar toliko uljudnosti imel, da bi bil vas izpremil,“ odgovori profesor.

„Tega jaz od vas še v mislih nissem mogel zahtevati, gospod profesor!“ pravi Leon, ko čez dvorišče proti cesti koračita. — Tudi pravite, da se letos ne bova več videla, ker jutri otidete, kar je prav škoda. Zatorej tudi samoljubno ravnam, če družčino z vami podaljšam, katero bodem prav živo pogrešal, verjemite mi.“

„Čuden mož sem, da se vam za vse lepo, kar mi poveste, še ne zahvaljujem, kaj ne?“

Rekši ga prime profesor z desnico za pod-
 pazduho in to znamenje zaupljive prijaznosti je bilo
 Leonu ljubše, kakor vsaka besedna zahvala. Počasi
 gresta po stezi, ki je držala proti vinogradom. Leon
 je tega možá spoštoval in sicer je to spoštovanje
 bolj iz srca izviralo, ko iz razuma. Nobenemu svojih
 prijateljev ne bi bil tako srčno podal roke, kakor
 njemu. Ali povedati mu tega nij mogel. Glas, mrzel,
 oster, skoro osoren, s katerim je profesor o naj-
 navadnih rečeh ž njim govoril denes, na dan slo-
 vesa, vzbudil bi bil komu družemu misel, da mož
 morda še nema veliko srcá. Ali Leon je bil prever-
 jen, da ga umeje, da je ta trda vnanjost le odeja, ki
 krije notranjo blagóst, zagrinjalo, ki ga je nekoliko
 osoda grenke preteklosti, nekoliko morda tudi navada
 potegnila črez lepo, dobro dušo. Zdelo se je Leonu,
 da duh vednega zanikanja, protislovja, ki ga je opa-
 zoval na njem, nij resničen, da profesor sam sebi ne
 veruje. In vendar zopet nij mogel reči, da le kaže
 take misli. Ne, res mora čutiti, kar govori. In nje-
 gova črnogledna vedna sodba o vsem, — ali nij bila
 samo idealnost na poslednjem konci, izvor predobrega
 srca, s a d neizpolnenih — željá, ali nij bila samo
 najbolj vroča ljubezen, ki je razžaljena iskala in

nahajala tolažbo v tem prepričanju, da splošni svet te ljubezni nij vreden.

„Kedaj zopet pridete?“ vpraša Leon.

„Ne vem vam povedati,“ odgovori profesor.

„O velikej noči, ne?“

„Ne bode mogoče. Morda prihodnje leto.“

„Morda? Gotovo morate priti. V najlepšem letnem času imate praznike. O velikej noči, ko je narava v cvetu in v jeseni, ko se veselimo sadú. Preselek, zorenje, to je precej enoobrazno.“

„Nekaj resnice je v tem, kar pravite. In ker ste tako še mladi in navdušeni, lahko še kako deklico v misel vzamete, primerjate in pravite: v prvem otročjem cvetu radi brbljamo z nedolžnim nevednim petletnim detetom, razvijajoče se nam nij mar, razvita nam je sad, za kateri zastavimo srečo in kar imamo. Ali nijsem vam iz srca govoril?“

„Gotovo. Ali sebi ne?“

„Prav za prav mene uže ne more veseliti nobeden letni čas. Pomladi sem se včasi veselil bolj kakor po otročje. Spominjam se, da mi je bilo včasi na samem, kakor da bi se mi možjani hoteli zmešati od neznanega hrepenenja, ko sem videl prvo bukev zeleneti. Zdaj je ravno narobe. Srcé me boli,

če vidim prvo vijolico ali ptiča, ki gnezdo znaša. To je starost, spomin na mojo pomlad: mladost. Jesen — oropana, veneča in mréča narava — povsod smrt, ta me tudi žali. Zima je mrzla, in poletje, no, kaj hočete, pekoča vročina človeku še tiste dobre misli, ki mu jih možjani rodé, pari in sežiga; — tako nam ne ostaje nič.“

„Mene prav žalostite s tacim govorjenjem, ker . . .“

„Verjamem,“ — seže mu profesor v besedo. — „Ne govoriva več tacih žalostnih rečij.“

„Ne, nikar me ne umejte napak. Jaz sem le hotel reči, da vem, da ne bi smelo tako biti, kakor vi pravite, in vendar čutim, da je res tako. Jaz bi nekaj dal, da bi vas veselega videl.“

Profesor mu smehljaje se roko podá.

„Vi ste dober človek in dobrega človeka sem zmirom vesel, tolikanj bolj, ker jih je malo.“

„Vsak človek ima nekaj dobrega na sebi,“ odgovori Leon nekako zadovoljen.

„Resnično! Ali celó na velikem belem prtu zagledate najprvo črn madež, če je prav majhen. Oskrunjena je belota.“

„Raje drugo primero vzemiva. Mej desetimi
grdimi deklicami najprvo zagledamo in najraje gle-
damo eno, ki je lepa,“ pravi Leon.

„Če do deklic prideva, potem pustim vam
veljavo,“ reče profesor.

„Prilastovati si je ne morem. Nenam posebne
sreče, kakor sem videl,“ odgovori Leon.

„Temu se moram čuditi. Saj ste bogati, ali
vsaj boste! Ali je bogatejša vaša izvoljena? Ali jo
snubi mož lepše postave, kakor jo imate vi?“ vpraša
profesor.

„Brez premoženja je in ne snubi je nihče.“

„Potem stavim z vami, da bo tisoč priseg, ki
jih je družim storila, prelomila in se obesila vam.
Ženske so praktične, le verjemite. Če vam reče, da
može sovraži, misli sama pri sebi, kakor deklè v
nekej Burnsovej pesni:

O bog mi odpusti, da lažem!

In če jej vi obetate, da boste v vodo skočili, če
vas neče ljubiti, in ona pravi: „le skoči!“, dobro
vé, da tega ne boste storili, temuč da se vam bode
ogelj še bolj raznetel in da ga vam bode pogasila,
kar bi neznano rada takoj storila, pa se jej ne zdi
praktično.“

„Ko bi jo vi poznali, izprevideli bi, da pregrešno govorite, gospod profesor!“ pravi Leon.

„Mislite, da nissem nikdar nobene poznal?“

„Morda ste bili nesrečni in ste le take našli, po katerih splošnost krivo sodite.“

„Če en tolar dobro ogledate, veste, kakšen je celi kup v kasi.“

„S tem hočete reči, da so vse jednake. Jaz ne verujem, da-si tudi sem ravno ta izrek slišal te dni iz ust jednega človeka, ki vam je čisto ne-jednak.“

„Dobro! Mislite si, da sem jaz neumen, oni pa pameten, ali kakor hočete. Kar pa neumni in pametni vedó, mora nekaj istinite podloge imeti, ne?“ —

Leon se posmeje. Ali ta posmeh je bil posiljen. Profesor je to videl.

„Čudno boste o meni mislili, kaj ne?“ pravi profesor resnobneje. „Ne vem, kako je to, pa verjemite, da uže precej časa nissem z nikomer toliko govoril tacih porednosti kakor z vami. Sklepam iz tega, da bi se naposled prav dobro pobogala in da vas imam rad, kar . . .“

„Kar mene prav veseli,“ prestriže mu Leon besedo.

„Ker mislim, da se ne znate lagati, verjamem. — Vidite, meni je včasih kakor potreba, da malo zabavljam vsemu svetu. Ker se denes ločiva, morda za vselej, kdo vé, — —“

„Za vselej!?“

„Naše življenje, in posebno moje, na lasu visi. — Ker se ločiva in ker ne bi rad, da bi me vi za hudobnejšega imeli, kakor sem res, povem vam, da se včasih sam sebi zdim nevhvaležen proti človeštvu. In če me vi vprašate, ali nissem terjal in ne terjam še zdaj preveč od svetá, ponavljate le vprašanje, ki sem je uže sam sebi stavil. Kadar vihar pojenja, vidim v daljavi za soboj svitlo luč, ki me je nekdanj veselila, in prva polovica spomina na njo je lepa, takó da bi morda moral sam sebi pravičnejši biti in misliti: kaj pa hčeš še več, koliko jih je, ki tega niso vžili, kar ti! To je bila ljubezen. Če je kdo srečen bil, bil sem jaz, nekaj časa. Neprijetno je, to se vé, da ta moj spomin v svojem poslednjem delu obsega reči, ki so začetku popolnem nejednake, ali, da vam naravnost povem: jaz sem se iz svojih

sladkih sanj vse drugače izbudil, kakor se boste naš primer vi.“

„Tedaj ste nesrečno ljubili?“ vpraša Leon.
 Profesor se glasno zasmije.

„Vaše vprašanje,“ reče Leonu „me opominja, da bi vi utegnili na meni kaj romantike iskati. Žal mi je, da vam moram morda v svojo škodo to misel podreti, zakaj ker ljubim resnico, brani mi vest, da bi v vaših očéh nosil svet odsev nesrečnega zaljubljenca okrog glave. Jaz ne skočim v vodo, če me vse ženske na svetu prevaré, in prej bi roko podal Angležu, ki se strelja, ker nema iz dolgega časa kaj početi, nego tistemu, ki si zaradi malovredne nezveste ljubice zavdá, da-si ravno sta oba neumna. Tudi imam uže za soboj tisti poetični stan v temi tavajočega hrepenenja, ki ne najde, česar išče. Jaz ne iščem; domišljam si, da imam precej ravnó pot pred soboj, vem kaj me utegne srečati, kaj me ne more. Kadar pa o ženskih govoriva, vlečem jaz s Preširnovim godcem in jim le eno hvalo dam:

Da one same nam ur'jo roké,
 Da one same nam glave vedré.

Pred kacimi osmimi leti sem mislil, da ima katera

značaj. Zdaj vem, da ga ne more imeti, če je ženska, in ga tudi ne terjam.“

„Pred osmimi leti?“ vpraša Leon, ki bi bil rad kaj več izvedel.

„Ne vem na tanko, zdi se mi, da bo toliko. Sram me je povedati vam, da sem bil celò zbolel, ko sem slišal, da dekle nij vredna ljubezni.“

„Ali še živi?“

„Ne vem.“

„To nij dobro,“ pravi Leon čez nekaj časa, „vi se morate zaljubiti in oženiti, pa boste vse drugače sodili. Brez veselja nij življenja, in — —“

„Brez mladostne pijanosti nij veselja,“ pristavi profesor.

„Tedaj se upijanite.“

„Preveč sem trezen, prijatelj! Kadar ste se od zdravega spanja izbudili, silite se zastonj zopet zaspati, in sladke sanje morajo baš same priti: priklicati, narediti si jih ne morete. Ko bi se po vašem svetu ženil, storil bi kakor kak filister, ki gre več ur daleč nevesto snubit, ki je še videl nij nikdar. Tega bi pa vi gotovo ne hvalili, in ker nečem, da bi me zraven družih še vi grajali, menda je najlepše, da se ne ženim.“

„Vi sami sebe ne poznate. Jaz upam doživeti,
da vas bom videl — —“

„Smešnega!?“

„Ne, tacega po mislih, kakor ste nekdam bili,
in to nij smešno, prosim vas, gospod profesor!“
pravi Leon.

„Pri meni bi bilo. Star sem, star, ne po-
zabite.“

„Da stari ste — morda eno čez trideset.“

„Matuzalem jih je pri svojih sto morda manj
imel. — Pa vi boste imeli predaleč domóv. Dalje
me nikar ne izpremljajte.“

Seže Leonu v roko.

„Tedaj še le čez eno leto se vidiva zopet?“
vpraša Leon.

„Da, če bomo živi in zdravi. Jaz sem sicer
uže več let bolehen, pa te praznike sem se precej
okrepčal, tako da z lepo menda še ne pojdem s tega
lepega svetá, kjer mi rožice cvetó, kakor veste. —
Pišite mi kaj! Postavim, če se boste oženili, nazna-
nite mi, da vam bom po svojej slabej navadi malo
nagajal. Kako je ime vašej nevesti?“

„Neveste še nemam. Katero bi pa želel, da bi
bila, imenuje se Pavlina,“ odgovori Leon.

„Pavlina? Res?“ — čudi se profesor. — „No, na imenu nij nič ležeče. Zdravi ostanite!“

Leon ga domisli, naj mu da svojo adresó. Dá mu karto in poslovita se, profesor proti vinogradom — Leon nazaj proti domu.

Mejpotem pogleda Leon karto. Franc Vesel, c. k. gimn. profesor. „Nomen est omen — kakošna laž!“ pravi Leon sam pri sebi in premišljeva je moral je reči naposled, da tega moža vendar popolnem ne uméje. Morda se bo to, kar povem bralcu, otročje zdelo, ali jaz kot vesten poročevalec ne smem ničesa zamolčati: Leon je uže zdaj premišljal in skladal, kako bo temu prijatelju, Francu Veselu, pisal dolgo dolgo pismo, kadar in če se nekaj — pripeti. Pavlina! Ali je v vsem rimskem koledarji katero imé, ki bi bilo lepše in prijetnejše za uho? misli si. In vendar profesorju to ime nij bilo všeč. Čuden mož je to, zares!

Osemnajsto poglavje.

Znano ime.

„Oh moj Bog, poglej Pavlina, kaj se je naredilo! Da moja glava vse pozabi!“ Tako je vskliknila Matilda, na vrtu čez gredico pripognivši se.

„Kaj se ti je primerilo?“ vpraša Pavlina in pride bliže.

„Moj ljubi rožmarinček se suši!“ toži v otročje - žalostnem glasu mlajša sestričina. „Mrzla slana ga je zadušila, pred sinočnjim menda. Glej, kako so peresca vela in povešena. Da se nijsem domislila izpuliti in v lonec presaditi ga!“

„Morda se še prime! Takoj ga izruj in presadi.“

„To je škoda,“ pravi Matilda in s svojimi belimi prstki, o katerih bi bil še marsikateri drugi rekel, da niso za prsténa tla razkopavati, razbrska vkrog korenin rožmarinovih in ga naposled na láchko izpuli.

Vsadíti potem pozabljeno rastlino v lonec in jo zalijeti, da bi se bolj gotovo prijela.

„Ali veš, da je to pomenljivo, da ti rožmarin ravno to jesen pozebe?“ pravi Pavlina šaljivo, ko ste sedeli potem skupaj na klopi pred hišo.

„Zakaj?“

„Le pomisli malo.“

Matilda zarudí in se posmeje: „Od tebe pa res nij lepó, da na vraže veruješ. Ti, ki se znaš včasí tako vstopiti, kakor kak mož modrosti. Uže

vidim, da nijsi — no, tako posebno pri velikej pameti, kakor sem mislila.“

„Rožmarin ima mej ljudstvom simboličen pomen. Le vprašaj našo Miciko ali katero drugo dekle, pa ti pové, kaj rožmarin pomeni.“

„Ti bi me rada v strah pripravila. Le čakaj, vrnilo se ti bode.“

„Kako v strah?“

Matilda, ki je nekaj premišljala, ne odgovorí.

„Ti, Pavlina! povej, me li imaš kaj rada, potlej te bom nekaj vprašala,“ pravi črez nekaj časa resnobneje in svoje pletenje, pol dodelano nogovico, položi v naróčaj.

„Tako vprašaš kakor kralj Lear, jaz bom pa tako odgovorila kakor Kordelija; ali ti je všeč?“ reče Pavlina.

„Naj bo! — Povej mi, zakaj mi nečeš razodeti, kako sodiš mojega Alberta, barona?“

„Ljuba moja, v svojej reči si sama najboljša sodnica, ne? Ti ga najbolje poznaš.“

„Jaz čem pa slišati, kaj ti praviš, če te bi dopade?“

„Ali ne bi bila ljubosumna, ko bi se ti jaz kar hvalila, kako zeló in zeló mi dopade?“

„Nikoli.“

„Bog vé. Sumnost je večna izpremljevalka ljubezni, le verjemi.“

„Jaz se ne šalim, zares mi povedi.“

„No, gospod Albert, baron, ženin Matilde Gorčeve, je lep, uljuden, prijazen mlad mož; kaže se, da ima dober okus, zna se v družbi galantno vesti, ima lepe bele zobe, bogat je, zna — —“

„To so vnanjosti. To sama vidim. Jaz hčem vedeti, kako ti njegovo notranjo vrednost, njegov značaj ceniš.“

„Preveč terjaš. Kako morem o človeku naravnost izrekoma soditi, ki ga le po vrhu poznam! Morala bi brez trdne zavesti ali pa brez krščanske ljubezni govoriti. Saj veš, da je z menoj še prav malo govoril.“

„Zakaj pa druge ljudi tako hitro poznaš!“

„Morda se motim večkrat. — Glej, to je prav dobro, da sta z očetom odrinila zoper baronovo željo zakonsko zaročbo. Opazuj ga mej tem časom in izpoznala ga boš še bolj na tanko. Jaz ti v tej reči ne morem veliko družega svetovati. Ko bi ti rekla, da ga nikar ne jemlji, morda bi te odvrčala od sreče, s prigovarjanjem morda bi ti

slabo ustregla za prihodnjost. Svoje srcé poprašaj za svet, pa oči odprte imej.“

Matilda je gledala v tla, okolo usten jej je nekaj genilo kakor na jok.

„Ti nečeš odkritosrčno z menoj govoriti, kakor si sicer,“ reče.

To očitanje je morda bilo na pravem mestu. Pavlino je v srce zbodlo.

„Naravnost ti povem, da bi jaz z baronom ne bila srečna. Ti pa, kakor za trdno mislim, bodeš.“

„Veruješ, da bom?“

„Da.“

„Kar ti veruješ, jaz tudi,“ pravi po precej dolgem molčanju Matilda zopet vesela.

Dekla pride iz veže in nese v roci majheno tenko knjižico. Dá jo Matildi in pravi, da je to stvarco našla na vrtu.

„To je zapisnik, dnevnik menda. Uže vem, kdo je to izgubil. Gospod Retelj z Zabrezja. Včeraj je bil tukaj, ko tebe nij bilo domá,“ pravi Matilda.

„Spravi in daj mu nazaj, kadar pride,“ reče Pavlina.

„Malo moram pogledati, kakove skrivnosti ima zapisane.“

„Ne, to nij pošteno. Čitati ne smeš, kar nij tebi pisano. Nikar ne odpiraj.“

„Zakaj pa izgublja? Če nehče, da bi kdo videl, kaj ima tu notri, naj bi bolje spravil.“

„Tako indiskretni ne smeji biti. Jaz še pravim, da je najbolje, da daš dekli nazaj, naj mu ona izroči, kadar pride, da še mislil ne bode, da svi brali. Morda bi mu bilo zelo neprijetno. Človek marsikaj zapiše, kar nij za tuje oči namenjeno.“

„Samo majheno bom pogledala, čitala ne bom,“ pravi Matilda in odpre zapisno knjižico. Na prvej strani je bilo res Leonovo ime, dalje pa so bili listki razen treh še vsi nepopisani.

„Glej, nekaj je palo na tla,“ pravi Pavlina.

Sestričina pobere karto in jo pogleda. „Franc Vesel, c. kr. gimn. profesor“ — je bilo zapisano.

„Tu je ena karta; menda tistega puščavnega profesorja, ki Leon zmirom govori o njem in ki bode te dni odšel.“

„Spravi, kaj nama mar!“ pravi Pavlina in ne pogleda od svojega dela.

„Ondan eno nedeljo sem ga videla v cerkvi. Še precej lep človek je, nekaj ponosnega ima na sebi in prav ljubeznjive oči. Zató se čudim, kako more res biti, kar mi je gospod Retelj pravil, da namreč ženske sovraži in nam zabavlja, vsem od kraja. Jaz bi bila prav rada videla, da bi ga bil Leon z Zabrezja enkrat k nam pripeljal, sosebnó zató, ker pravi, da ima mnogo duhá. Ali razumeš ti, kako more mlad pameten človek, in Leon trdi, da je ta prav pameten (česar pa jaz ne verjamem) iz ljubezni in vsega lepega resno šalo delati? Ko bi bil k nam prišel, jaz bi si ga bila upala prav dobro obdelati.“

„Ta človek je lahko prav razumen.“

„Prav neumen je. Imé ima pa prav znano, le poglej!“

„Kako se piše?“

„Franc Vesel,“ rekši podá Pavlini karto.

Ali si uže kedaj v lepej poletnej noči kot samotni premišljevalec zrl v jasno nebó, kjer je neštevilne tisoče zvezd migljalo, ljubi moj bralec? In ker si, ali si videl, kako se zvezda utrne, kako se čudovit žarek vlije čez nebo, pa le za en hip, za en trenotek? Gotovo si videl. In če te vpraša človek,

ki tega nij še videl z lastnimi očmi, ali mu moreš to prikazen popisati tako, da si jo bode mislil, kakor si jo ti misliš? Ne, tega ne moreš.

Tudi človeško srce je kakor nebo. Gibljaji so v našem sercu, ki pridejo in zginejo kakor blisk. Kadar je čutimo, ne moremo očij odprtih imeti, slepe nas; kadar preidejo, pusté le sled za soboj, njih samih ne moremo gledati. Domá so iz višjega, nam tujega sveta. Pomenljivo misel ima tedaj vera slovenskega naroda, ki zvezdne utrinke imenuje svetinje, ki z neba pridejo v male zapuščene cerkvice in kapelice svetnikov obiskat. —

Po tej opombi lahko tvojej domišljiji in dobremu srcu prepuščam razložbo, kako je bilo Pavlini, ko je znano ime slišala, ko je v roci imela in izpoznala podpis tistega moža, ktereга podobo je v spominu nosila leto in leto.

Tedaj živí še!

Pa v njenem obližji je bil! Gotovo je vedel za-njo, slišati je moral od nje, in nij je poiskal! Ali je mogoče, da se je še domisli?!

Obledí, karta jej pade z rok.

„Tebi je slabo, pojdi grevi v sobo,“ pravi Matilda in jo skrbljivo za pod pazduho prime.

Molčé se da sestričini v sobo peljati. Tam se zgrudi na kanapé in solze se jej uderó.

Devetnajsto poglavje.

Nekaj dogodeb iz prejšnjega časa.

Na tem mestu se moramo nekoliko let nazaj ozreti in nekatere dogodke iz preteklosti povzeti v pojasnjenje in večjo razumljivost nekaterih prizorov in opomb v prejšnjih odstavkih.

Pred kacimi osmémi ali devetémi leti je v tretjem nadstropji precej velike mestne hiše stanovala vdova Zlatovec s svojo sedemnajstletno hčerjo Paylino. Njen mož, doslužen cesarski okrajni predstojnik, bil je umrl nekaj let potem, ko se je bil v mesto preselil.

Penzija, katero je vdova zá-se in za svojo hčer dobivala, nij bila velika, in ker ranjki gospod Zlatovec nij znal na stran devati, bilo je tudi njeno gotovo imetje komaj imenovanja vredno. Vendar ženica nij hotela izseliti se iz stanovanja, v katerem je njen mož umrl, da-si so drugi hišni ljudje po pravici djali, da je stanovanje s štirimi sobami za

dve nepremožni ženski neumna baharija, in če ravno je sama videla, da preveč njenih gotovih prihodkov gré samo za prebivanje in kurjavo. Ali kraj, kjer se je od moža za vselej ločila, je bil ženi svet, tukaj je hotela tudi sama umreti. Da bi se kvar tega preobilnega potroška pokrila, delali sta mati in hči za neko prodajalnico. Zraven tega pak je vdova oddala v drugi najem tretjo sobo, ki je k njenemu stanovanju spadala, pa svoj poseben vhod imela.

Stanovala sta tu dva mlada človeka, prvi je bil nižji poštni uradnik, drugi učenec poslednjega latinskega razreda.

S početka se s svojo gospodinjo in njeno hčerjo nijsta pečala več kakor toliko, kar je moralo biti, to je: ob meseci na plačilni dan in sicer včasí s staro, ki je pogledat prišla, če jima dekla vse redno snaži in prinaša, česar je treba. Mlajšo je bilo mogoče le zjutraj včasí pozdraviti; črez dan sta takó morala po svojih opravkih, in sta bila malo domá. Eden je moral v kanceliji sedeti, eden v učilnih klopéh učitelje poslušati in potem v premožnih hišah otrokom sam učitelj biti.

Baš ne vemo, kako je počasi prišlo, da se je mlajši mej njima, študent, bolj seznanil s staro

materjo Zlatovčevo. Vemo pa, da je bilo ženici vseč, če je pozimskih večerov večkrat k njej in njenej hčeri v sobo prišel in jima kaj lepega čital ali pomenkoval se ž njima o tej in tej reči. Obnašal se je spodobno, spoznala ga je, da je priden, redoljuben mladenič, lepo je bral, govoril pametno, znal biti vesel in resnoben ob pravem času in, kar se njegove vnanjosti dostaje, nij mu bilo ničesa reči, ob enem: čuda nij, da je bila ženica vesela njegovega tovarišstva, tem bolj ker je bila večjidel s svojo hčerjo sama, in ker je vsacega dobrega človeka rada imela.

Hči njena, Pavlina, je malo govorila ž njim. V delo zamišljena je pa vendar vedno pazljivo poslušala, kaj gospod Vesel in mati govorita. Če jo je kaj vprašal, pogledala ga je, odgovorila, pa naglo zopet oči povesila. Kadar je zvečer v sobo prišel, bila je vesela, da-si ravno se to veselje nij drugčé kazalo, kakor morda v nekej hitrosti, s katero je vasovalcu stol pripravila. Kadar ga nij bilo, morala jo je mati kako reč dvakrat vprašati, predno je odgovorila.

To je bilo pa le s prva. Pozneje namreč, po leti, ko je deklica bila včasih na malem vrtiliči za

hišo, kjer je od stare meščanske hišne gospodinje imela nekaj gréd v lastno porábo prepuščenih, govorila in brbljala bi bila ž njim, dokler bi bila smela, in pogledala ga je včasi, kadar se mu je nasmijala, s tako ljubim očesom, da nij čudo, če se je zaljubil v krasni obrazek njen in v njeno srčno dobroto.

In katera sedemnajstletna deklica bi ne bila hvaležna, če vidi, da jo ljubi dvaindvajsetleten, čvrst, pameten in priden mlad mož? Pavlina je bila na večjo družbo malo vajena, le z materjo občevajoča.

Kmalu sta imela prvo človeško veliko sladkó skrivnost mej soboj, ki sta si jo pripovedovala, kadar sta bila sama, ki sta si jo pisala ob kakej na pol ukradenej ponočnej uri, ako jima zavoljo matere nij bilo možno na samem govoriti, — skrivnost, katero sta si mejsobojno znala z oči čitati, s pogledi pripovedati, s skrivnim brzim stiskom mehke roke drug v družega pretočiti.

Od kraja je bilo vse takó, da starka mati nij ničesa opazila, ali se vsaj videlo nij, da bi bila. Ali zaljubljeni svoje skrivnosti baje ne znajo dolgo začuvati in zakrivati; tudi sem slišal, da imajo

zlasti matere dobre oči za hčerine skrivnosti, kadar odpró oči, tiste svoje izkušene.

Materi Zlatovčevej nij bilo nič kaj po volji, ko je opazila, da študent „gleda“ po njenej hčeri. Rada ga je imela, to je res, kakor sina skoro, ali hčer pa vendar še rajša, ker je bila njena.

Računila je pa pametna stara majka tako-le: Vesel je res dober človek in bi bil tudi zet . . . Ali zdaj je še mlad študent. Predno vseučilišče dovrši traje še tri leta in več. Potem predno službo dobi, bog ve koliko! In dalje, saj se vé, vidi in sliši, kakovi so možki. Sosebno če dalje po svetu pride tak mladenič in toliko vidi, saj mu skoraj zamere nij, če pozabi, kaj je prej obetal drugje.

A doli na ulici, tri hiše naprej, ima gospod Dobrépoljec svojo prodajalnico beline in platna. Mlad' res nij več, ker je vdovec in ima uže celó devetletno hčerko. Ali večkrat je uže slišala mati Zlatovčeva govoriti, da mož nij nikdar prestar za ženitev. Gospod Dobrépoljec tudi res nema nič črez štirideset let, če prav se v bradi njegovej uže kaka siva dlaka prikazuje. To ga pa še interesantnejšega dela. In potem je tudi hiša njegova last, ne le prodajalnica.

Ta tedaj je zadnjič prav jasno razumeti dal, da bi Pavlino vzel. In vselej je zdaj nekaj časa uže sam prišel plačat kako delo, ki sta ga marljivi dami vzeli pri njem. Celo platna nij dal po svojem dečku v njijno stanovanje nesti, nego uže trikrat ga je osebno sam prinesel in potlej nenavadno dolgo posedel in mnogo pripovedoval. Nij bilo dvombe, da hoče kmalu svojo odločilno besedo reči.

Mej tema dvema ženinoma voliti nij nobenej materi težko.

A da bi le tudi deklice tako pametno mislile. Pa baje da navadno ne. Zatorej se je tudi Pavlina nasproti gospod Dobrépoljcu tako nerodno vedla, da materi nikakar nij bilo prav. Tega je bil oni študent kriv. Brzo je narejala od slej starka resnejši obraz, nij ga vabila več, in če je sam prišel, čutil je, da materi nij mil gost. Najrajša bi mu bila kar stanovanje odpovedala, da ne bi bil blizu. Ali prvič je bila predobra žena in je mladeniča prav za prav rada imela, drugič pa je dejala: če uže tako dolgo pri meni stanuje, naj še ta dva meseca kar je pred svojim koncem, saj potem pojde proč in iz mesta. Vendar starki nij dalo drugače, nego da je šla k sosedu po dobre svete.

Sosed, ki je po hodniku na dvorišče nasproti v kotu stanoval, bil je knjigovodja firme Stol & Comp., gospod Krt. Bil je tudi vdovec, živel samec, stanoval v tej hiši dalje nego Zlatovčevi in bil prijatelj uže pokojnega Pavlininega očeta. Ves dan do sedmih popóludne je svoje številke v pisarnici pisal, potem pak je vedno doma po celo uro staro svojo vijolino mučil, in ušesa okolo stanujočih vadi, dve pipi tabaka skozi oknice na dvorišče popušil, potem pa kasno v krčmo odhajal večerjat in obilo pit in redno ob polu pólnoči prihajal spat. Ker je za vsacega človeka znal šaljivo ali modro besedo, imeli so ga vsi radi, zlasti pa gospá Zlatovčeva, in mladi študent Vesel.

Temu gospodu Krtu je tedaj Zlatovčeva položila svoje skrbi zarad hčere in ga prosila za svet, kaj hoče storiti.

On je rekel: „Meni stvar prepustite, jaz uže tako naredim, da bode prav in takó kakor vi želite.“

Pozval je tedaj Vesela nekdam skozi okno črez ozko in globoko dvorišče naj pride k njemu v sobo. Vesel je takoj šel in dobil Krta, dolzega, koščenešestdesetletnega moža s črnimi lasmi, zanemarjeno malo brado, jako iskrimi očmi in precej obilim

ostrim nosom, ko je mož baš po sofi stegnil se bil in pipo prižigal.

„Denes sem jaz pri volji, da se kaj pogovoriva, utegneš li?“ vpraša stari.

„Silnega dela nemam,“ odgovori Vesel.

„Tedaj sedi.“ Krt je svojega mladega prijatelja najrajše tikal.

Providno in mnogo vprašaje: kedaj otide, kam, kako si misli o prihodnosti svoje, pripravil je stari prijatelj mlajšega kmalu do tega, da mu je vse povedal, celo vse o svojej ljubezni do Pavline, kar je mlajši tem rajše storil, ker je uže prej pre-mišljaj, po kom bode iz daljine svoje ljubici pisma pošiljal ter dobro znal, da boljšega posrednika nji bilo mogoče najti nego bi bil Krt, ko bi se ga le upal prositi. In evo, denes je to kar samo na-neslo se.

Stari samotar se je glasno zasmijal, ko je na konci slišal, zakaj ga namerava mladi prijatelj po-rabiti.

„No,“ reče, „ako drugače ne bode, v božjem imenu, pošiljaj pisma po meni. Vendar najprej ti moram povedati, da se hočem malo potruditi, da ti sploh pisal ne bodeš.“

„Zakaj?“ vpraša mladenič v strahu in naivnosti svoje prve ljubezni.

„Za to ker bi najboljšje bilo za tebe, če si nekoliko lehkomišen in kakor brž prideš iz te hiše ven, da tudi pozabiš ono dekle, ki je tam ne onej strani. Bolje bode za tebe — in za njo.“

„To sem jaz uže vse premislil; vi ste v tacih rečeh . . .“

„Pameten človek, verjemi mi. — Ti si vse premislil? In do sklepa prišel, „da ona, ali nobena druga,“ kaj ne? Kajti: tebi je za njeno dobro srce, za vse drugo ne vprašaš in se ne zmeniš! Nij li res?“ oponaša Krt.

„Res je,“ odgovori Vesel trdo.

„Prav! Tudi jaz sem tako govoril, ko sem bil dvajset let star. Ali veš, kaj je bilo potlej? Oženil sem se bil. Vzel sem bil takó tisto malo ljubo stvarco, ki se mi je pod milim bogom najbolj dopadala. Ali kaj kmalu potlej? Ko mi jo je bog vzal — umrla je po desetih letih dolge muke za mene in sebe — govoril bi bil skoro kakor tist Ribničan v pripóvedí: „Bog mi jo je vzal, — sedem let sem jo jaz imel, on naj jo ima pa sedem, videl bode, kakega vruga si je na glavo nakopal.“ Skoro

bi bil tako govoril, ali molčal sem, in črez dolgo let s toboj, mladi prijatelj, o tem govorim, ker te imam rad, in ker vidim človeka pred soboj, kakoršni so vsi dobri. Poln zaupanja v prihodnjost, misliš da bode sad tvojega pričakovanja podoben cvetu, ki ti ga dela mlada fantizija. Ba! Poslušaj izkustva družih in prihranjenega ti bode mnogo britkega, kar smo mi drugi izpiti morali. Pameten bodi. Če črešnja na spomlad, po zgodnjih toplih solčnih žarkih privabljena, rano začne cvesti, verjemi da sadu ne bode, zobati ne bode kaj, slana pobere drevi vse, in za drugi razcvet je pa navadno uže prekasno. Kar počasi raste, traje dolgo. To je sicer nemšk pregovor, ali vendar je resničen. Kar si devetkrat premislil, desetič stori. Teško ti bode sicer verovati, kar boš slišal, teško ravnati se po starčevem svetu, ki sad mladostnega cvetja pozna, ali glavo mi izpuli črez deset let, če mi ne bodeš prav dal. Ti uže gotovo. Vsak, to se ve da, ne. Ti se mi zdiš iz prave krvi. To se ve, neumnih ljudij, ki nič ne mislijo, ki nemajo nobene življenske filozofije, teh je večina. Teh pa jaz ne mislim. Ti ne brojiš mej nje, uže zdaj ne več, kasneje boš pa še menj. Kaj stáviva?"

„Vi krivo mislite, če po sebi sodite vse. Vi ste imeli nesrečo, za to nij treba, da bi jo imel tudi jaz,“ odgovori mlajši.

„Tako odgovarja prav vsak mlad neopečenec, vsak. Ali jaz pravim, kaj nesreča! Svinčnik v roko vzemi in računi. Koliko je ta tvoja deklica stara, koliko potrebuješ še ti let, da do česa prideš; priloži svojemu računu brez skrbi še dve ali tri leta, potem utegne še le prav biti. Mej tem je še mogoče, da se ti kaj primeri. Deklici pak, ki bi tebe čakati imela, spridiš sedanjost.“

Gospod Krt pove zdaj, kar mu je mati njena zaupala glede Dobrépoljca.

To je bil težak udarec. Mladi Vesel je glavo povesil. Stari je morda mislil, da je železo zdaj gorko, izpremenil je svoje temno lice, oméčil glas in dejál:

Jaz tako govorim s toboj, prijatelj, ker te imam rad. Schillerjevo: „prostora je v naj manjšej koči za dva srečno ljubeča se,“ je v dejanskem življenji gola neumnost. Jaz sem prepričan, da za omikance zgodnja ženitev nij dobra; drugače je za kmeta, ki potrebuje delavko v hišo bolj kot ženo. Glej mene. Kaj meniš, da bi mi ne bilo ljubše, ko

bi na starost ne bil tako brez svojega človeka, kakor sem? Ko bi bil meni kdo tako govoril, ko sem bil dvajset let star in bi ga bil jaz poslušal, tudi z menoj bi bilo zdaj drugače.“

Ne da bi ta dvogovor še dalje popisovali, uganila je bralka uže gotovo, da Vesel starega, muhastega, sitnega pridigarja v tem nij slušal, da bi bil odpovedal se deklice svojega srca. Trpeti je pač začel od tega hipa, ali zdaj jo je stoprav tudi prav ljubiti začel in menil bolj nego prej svoj „ona ali nobena!“

Pri prvej priliki, ko sta bila mlada človeka sama, povedal jej je vse, a jej z velikim samozatajevanjem tudi razložil, kako ga ona more in sme pustiti in lepo svojo priliko ženitve porabiti, ki se jej ponuja, da se ne bode morda kedaj kesala. Mogoče je, da je on uže, ko jej je tak predlog stavil, vedel, da pojde deklica črezenj na dnevni red. In res mu je obetala z vso odločnostjo in gorečnostjo ženskega srca, da ga je pripravna čakati, če treba še tako dolgo; dokler on hoče. In on jej je svojo sveto obljubo storil.

Oba sta bila resnega značaja, obema je bilo istina, kar sta govorila si, oba sta imela trdno voljo,

besedo držati. Nobeden izmej njiju si nij mogel misliti, da bi jih kaka navadna, naravna sila mogla razdvojiti.

Zlasti potem, ko sta se ločila, ko sta le še z dopisi bila v zvezi, izpoznali sta se še bolj dve globokočuteči duši. On je bil do dna preverjen, da je čisto nemogoče, da bi se to tako srčno in tesno udano mu žensko srce kedaj moglo od njega odvrniti. Ona je preživo čutila iz vsake njegove vrste moževsko ali vendar otročje ljubo istinitost prave in cele ljubezni.

Kako bi si bil torej kdo mislil, da se bode ta razmera razbila?

In vendar se je! Vesel v glavno mesto, kamor je bil šel, naenkrat nij nobenega pisma več dobil! Pisal je zaporedom gospodu Krtu, kaj je uzrok, morda li on, morda nij pisma oddal. Pisal je potem celo naravnost deklici. Ali ves odgovor, kar ga je dobil, bil je kratko pismo od starega bivšega stanovanjskega soseda g. Krta:

„Le pustite celo stvar, bolje je tako! Vaša dekle pametna postaje, in vzame soseda. Z vami bog ve kedaj bode še kaj. Domislite se, kaj sem vam tačas o cvetu in sadu in osodi rekel, ko ste

mi svojo neumno ljubezen prvič povedali. Učite se, pa drugje se zaljubite, če mislite, da je treba.“

Bilo je zanj hudo. Uže od nature resen in torej bolj pesimističen človek, morda tudi po Krtovem vplivu, občeval je v dobi, ko je človek najbolj za vse duševne vtise sprejemljiv, z ljudmi, ki so imeli uzrok, življenje od temotnejše strani ogledavati. Naravno je bilo torej, da je iz velike vere v svojo srečo in ljubezen naglo padel v brezuvetno nevero. Vse črne besede Krtove so mu pred dušo vstale, vse resnične zdele se in gotove. Ona, ta deklica, je taka, kakor so vse druge, sramota zanj, da je kedaj verjel v njo sam pri sebi, da je boljša od družih. Jedva je on odšel od nje malo dalje proč, premislila se je.

Zadnji dvom, da se morda vendar moti, morda ga nij pozabila, podrt mu je bil, ko je na svoje pikro pismo Krtu, naj mu ona vsaj piše, kedaj se omoži, odgovor dobil, da je vse naročeno, kar želi. Torej takó se je mogla izpremeniti, da se je na tak način šalila z njim?

Bolelo ga je to izpoznanje, ali prebolel ga je. Česa človek vsega ne pretrpi? Srca pokajo več v

slabih liričnih pesnih, nego v pravih in zdravih človeških prsih.

Od tod pak je izviralala ona pikrost in ostrost v njegovem značaju, ki smo jo videli na njem kasneje kot profesorji, znanci Leonovem.

Ko je čez leto prišel v malo svoje gimnazijalno mesto, čul je, da je Krt umrl. Vdove Zlatovčeve ni hčere uže v tistej hiši nij bilo. Več vprašati ponosno nij hotel. Bal se je — uže lastnega spomina.

Dvajseto poglavje.

Svidenje.

Ko je pet dnij po svojem razhodu s profesorjem Leon mimo vozeč se po nekem poslu na pošto prišel, ogovoril ga je poštar Gorec, vstavivši mu pred vežjo konja:

„Vi ste predvčeranjem trdili, da je oni vaš znanec profesor uže odšel, a nij res. Denes je prišlo pismo z denarjem zanj in ko sem davi poslal Štefana z recepisom, našel ga je še tam gori v njegovej koči.“

„Doma?“ vpraša Leon.

„Da, in danes po polu dne sam pride po svoj denar, rekel je,“ pristavi Gorec.

„Potem ga počakam, saj mora kmalu priti, če ga dosedaj še nij bilo,“ reče Leon, ki bi se bil gotovo tudi brez tega vstavil, kajti precej je vprašanje pristavil:

„Je li sta gospodičini domá?“

„Menim, da sta gori,“ reče stari.

„Ako pride profesor, pripeljite ga k nam gori,“ reče Leon in skoči potem v vežo ter brzonog po stopnicah navzgor, kjer sta bili gospodičini.

Deklici najde obe pri šivanji, Pavlino pri oknu na vrt, Matildo pri mizi. Na jeziku mu je bilo, da bi napovedal dohod svojega prijatelja in da ga bode imel najbrž še danes čast predstaviti gospodičinama.

Ali takoj po prvem pozdravu je pozabil ta svoj namen izvršiti. Prestrašil se je namreč, ko je videl, da je bila Pavlina vsa bleda in bolestnega videza, kar se je tem bolj kazalo, ker je ravno večerno solnce pri oknu obsevalo jo. Matilda ga je hitro vprašala nekatere vsakdanje reči, na katere je prav kratko odgovoril, potem pa se k Pavlini

obrnil in z glasom, iz katerega se je njegovo ljubeče srce treslo in balo, vprašal:

„Vi ste morda kaj bolni, gospodičina? Ne zamerite mi, vem, da so sitni in neuljudni ljudje, ki tako izprašujejo, ali meni smete odpustiti, in mislim, da smo uže vendar vsaj toliko prijatelji, . . . Vi ste blede, nekoliko dnij uže niste več zdravi.“

„Hvala za vaše sočutje, gospod, ali bodite uverjeni, da pretiravate, nij tako zlo,“ reče ona in se prisiljeno zasmehne.

„Je, je,“ ogласi se Matilda. „Ne veste, kakó je čudna zdaj nekaj dnij. Jaz vem, da jej je nekaj a nehče povedati kaj; glejte, še meni ne. Dajte jo vi, a močno jo dajte pripenjati, naj govori.“

Pavlina jo proseče in očitajoč pogleda.

„Gospodičina, jaz se vozim denes mimo zdravnik, glejte kakor za šalo povabim ga soboj, ko pojdem nazaj mimo tod.“

„Jaz ga ne potrebujem, verjemite, da ne“ reče Pavlina in v mehkem glasu je bilo tudi prav majheno znamenje nevolje, tako, da se nij upal več v njo tiščati. Tudi njej je bil ta mali izraz ostrosti, izvirajoč le iz velike razdraženosti njenih trpečih

živcev, takoj žal in pohitela je razgovor na druge misli spraviti z vprašanjem:

„Ste li bili zadnje dni kaj z gospodom baronom skupaj?“

„Ne, zakaj vprašate?“

„Mari ne veste, tujec, da se vendar pri nas zanimamo zanj nekoliko,“ rekla je s pogledom na Matildo in se silila nasmehniti.

„Ne zanimamo se tako posebno,“ reče Matilda lahkomišno, in prav ljubeznjivo malo kvišku napne črešnjevo-rudečo spodnjo ustno.

„Ali malo vendar,“ reče on.

„Prav malo. — Pa kaj vaša teta, je li uže bolj zdrava?“ vpraša sedaj Matilda, ki je tudi hotela pogovor od svojega ženina na drug predmet spraviti.

Leon je pripovedoval, da je teta, stara komtesa, vedno boleha, da ga uže nekoliko skrbi.

Mej tem se zunaj čujejo hitre stopinje, vrata se na ves stežaj odpró, gospod Gorec napotuje profesorja Vesela v sobo rekoč:

„Tu najdete svojega prijatelja z Zabrezja, pa moje dve púnici sta, dobro se imejte.“

Rekši se gospod Gorec obrne, otide in vrata zaprè za soboj. Leon profesorja predstavi deklicama-

Predstavljanec se pokloni najprej bližnji si Matildi potem se obrne k Pavlini. Ona je stala od okna obrnena po sobi proti njemu, od svita proč, držala se je krčevito za stol in prejšnja bledota na njenem lici se je bila umaknila nenaravnej rudečici.

Morda se je bila vendar nekoliko izpremenila, morda nij stari vtis brž prodrl, morda je bilo študiranjem mlademu možu uže majheno oslepelo prej bistro okó, morda ga je vstop iz svitleje veže v menj svitlo sobo tudi prevzel: Pavline profesor nij izpoznal takoj.

Zahvalil se je Matildi za stol, potem sédel in razložil Leonu, da je čul o njegovej navzočnosti in da se lahko ž njim vozi domov, kar mu je po godu.

Leon mu odgovori, da samo pol ure naj počaka tukaj, ta čas on svoj posel v bližini opravi in se pripelje nazaj ter ga vzame soboj.

Vedno naravnostna Matilda je temu precej jako odločno pritrčila. Vendar gost profesor je odbijal rekši, da rajši peš hodi, če nij kmalu, ker ima nocoj še opravke. To je morda sam izgovor bil.

V tem hipu vstopi zopet gospodar Gorec in kuharica za njim z vinom in kruhom. Ko je po svojej šegavej navadi s profesorjem govoril, karajoč

ga, da kot bližnji sosed ne prihaja več blizu, nihče nij bil zapazil, da je bila Pavlina priliko porabila in iz sobe smuknila.

Profesor je pripovedoval, da dobiva pisma večjidel iz sosednje, onkraj hribov ležeče pošte.

Pogréšila sta Pavlino Leon in Matilda. Obema se je ta njena nenavadna neuljudnost čudna zdela, ker je nij bilo nazaj. Naposled je gospod Gorec tudi zapazil in naravnost vprašal:

„Kam je šla Pavlina?“

Matilda vstane, da bi šla gledat po njej.

„Le glej, da se še ti izgubiš,“ reče oče in natoči čaše na mizi. „Na vse zadnje bode gospod mislil, da ste obedve boječi, kakor samosrajčni hribovski otroci.“

Matilda pride nazaj z vestjo, katerej se je, kakor se jej je z obraza in glasa videlo, sama najbolj čudila, da „Pavline nij nikjer.“

„Užé pride,“ reče Gorec malomarno in pripoveduje nadalje, kod je boljši pot, ki ga more profesor iti: ali čez Suhi brod, ali mimo Zabrezja.

„Mar sem jaz prepodil vašo gospodično sestro,“ vpraša profesor Matildo potem.

Ta jo najprej zagovarja, potem pa pové, da
niji sestra njena.

„Iz rodovine je po ženi mojej,“ dostavi Gorec,
„in z očetom njenim sva bila dobra prijatelja. Pila
sva nekdam skupaj, kakor sva le midva znala, jaz
pa Zlátovec.“

Pri tem imenu se profesorju čelo zbere, naj-
prej debelo pogleda, potem se nasloni počasi na
jedno koleno in z navidezno lahkomišljenostjo vpraša:

„Kakó mu je bilo ime, vašemu prijatelju?“

„Zlátovec.“

Profesor potegne počasi z roko preko obraza.
Na nekovo Leonovo opombo ne odgovori ničesa.
Bled postane, izpije pol čaše vina, potem pa vpraša:

Koliko časa je uže pri vas, ta gospodična, če
dovolite vprašanje. Zdi se mi, da sem počnal . . .
mater njeno.“

„Koliko? Vsaj pet let uže.“

„Več,“ oglasi se Matilda in začne natančno
šteti, koliko je, kar je Pavlinina mati, ki je bila
vdova, umrla.

Profesor gleda v tla in potem prav neuljudno
molči. Nazadnje brzo vstane, popije svojo čašo do dna,
zahvali se poštarju za gostoljubnost, Matildi pa reče:

„Storite mi dobroto, in povejte onej gospodični, da, ker je zarad mene bežála, tega drugokrat nij več treba, tudi jej ne bode prilike, ognil se je bodem odslej gotovo daleč v stran. Tudi zdaj nijsem vedel, da je tú, na mojo vero da ne. To jej recite, prosim.“

„Ne mislite, da se je vas . . .“ hoče prestrašena Matilda odgovoriti, ali ne more stavka dovršiti. Da li je pri zdravem umu ta gospod?

Ali profesor je bil uže odšel s poklonom?
„Priporočam se, gospoda!“

„Kaj mu pa je?“ vpraša Gorec Leona.

„Ne vem,“ odgovori ta v zadregi sam. „Čuden človek se mi je uže večkrat zdel.“

„Drugokrat se bodem čuval, vabiti ga,“ pristavi hišni gospodar.

Enoindvajseto poglavje.

Pisma.

Na južno-vzhodnej strani samotne poštne hiše se je svet toliko vzdigoval, da se tam sè steze, ki je okolo hriba zavijala, nij nič videlo poslopje, niti

nij bil odprt vid na vrt. Tam na jarku je nekaj starih hrušek drobnic raslo s črešminovim in drugim divjim grmovjem podrasteno.

Ko je profesor tu mimo šel, zamišljeno v tla gledaje, stopi mu ženska nasproti, Pavlina je bila.

Ko ga je v sobi pred soboj videla, skoro malo izpremenjenega v vnanjem, z istim glasom, isto celo postavo, pa je niti izpoznal ali ne videl nij, bala se je za sebe, nij mogla strpeti tam. Proč je morala bežati, sicer bi bila pala predenj in, — ker ne vé, zakaj jo je on zapustil — bila bi odbita od njega, osramočena pred ljudmi. Zato je bežala, a misliti nij mogla svojega položja. Tam na vrtu je stala in trepetala. Kaj bi? V tem hipu je zagledala, da je iz glavnih vrat stopil, na cesto šel, na južno stran zavil; znala je pot; vedela je, kje se mora na stezo mimo onih hrušek na konci oviti. Od nje do tja je bil črez njivo vprek skoro pol kračji pot! Da! Morala je govoriti ž njim, na samem, ne pred ljudmi. Nič nij več premišljala, kaj bi storila, njena obleka je zašumela skozi debelo, redko, golo, strmečo koruzno slamo in precej prej je pritekla na stezo pod hruškami in za grmovjem zadaj ovinka s ceste.

Prav ustrašil se je je, modri mož, ker zarudeš je, kakor da bi bil zopet enkrat osemnajst let star. Precej, ko jo je na potu pred soboj zagledal, šinila mu je misel v glavo: Aha, ona je nevesta tega mladeniča z Zabrezja, pa me hoče pridobiti, naj jej ne kalim računov, egoistka. Izplačal te bom.

Ona je bila bleda. Oba obstaneta. Nobeden ne more prvi hip besede najti. Lehko je uganiti, kateri je prej do nje prišel.

„A! Gospodična, me vendar niste hoteli tu počakati, ko ste tam v hiši zbežali pred menoj? Pomirite se, jaz nissem maščevanja željan. Ne bom vas izdajal. Vem sicer vse na tanko, da ste nevesta in čegava in kakó, a ne bojte se, da bi mu pravil kaj, da sem vas malo uže sam poznal. In sicer bi ne bilo menda nič hudega gospodična, ko bi tudi to povedal. Življenje je življenje, praktični bodimo! Nij se vam bilo treba truditi tu semkaje. Glejte, še v nevarnost ste se postavili, da vas kdo vidi govoriti na samem s tujim človekom. To ne gre, saj veste. Le brez skrbi bodite. Če hočete, vam še po vrhu zagotovim, da nissem niti v sanjah mislil tu najti vas, drugače bi me morda ne bilo . . .“

„Franc!“ vzklikne ona.

„Ne! Prosim! Ta sem vam bil enkrat. Zdaj je minol čas, da bi se po krstnem imenu klicala. Minol, saj veste kakó. Ker vas tu najdem, menda vam je prvi „pametni“ korak izpodletel. Ali nissem radoveden, gospodična. Sicer je pa prav, da je tako prišlo, kakor je. Kaj ne, kako sva enkrat neumno govorila? Ali, oprostite mi, tačas nissem ženske poznal. Le omožite se; jaz sem mislil, kakor rečeno, da ste se uže. Pa — dobro, da sem se domislil — vi morda hočete svoja pisma od mene nazaj? Imam jih še, in sicer še celo tukaj domá. Morda ste te hoteli, kot priče . . .?“

„Da!“ odgovori Pavlina. Ona je bila sem prišla notranje prisiljena iz vse družega razloga. Ali, kaj je na tak govor hotela odgovoriti? To nij bil več oni mož, ki ga je v srci nosila. Ta je drugače govoril!

„Po sreči imam še vse skupaj. Pošljem vam jih pred odhodom še. Po kom? Vi, to se razumeje, sami ne morete po nje. Izkušal vam jih bodem po kacam zanesljivem človeku poslati. Ali, čakajte, kaj za to, na vse zadržje vam jih prinesem sam, in dobro ovite lepe besede izročim, komur ukažete.“

„Meni, tu!“ reče ona kakor mehanično, a vre jej po glavi.

„Jutri zvečer ob mraku. Naj bo še to! Vidim, da imate za veliko važnost to stvar. Jaz ne. Jaz niti ne terjam, da mi moja prinesete, če jih niste še požgali.“

„Ne!“ pravi ona.

„Nu, pa jih požgite,“ seže jej on brzo v besedo, „ali vrzite jih na cesto, naj jih čita, komur se bode zljubilo pripogniti se, da jih pobere. Vidite, človek se izpremeni. Pred malo leti še me je misel neprijetno pretresla, da bi še kdo moja čutila bral, črna na belem, razen — vas. Zdaj se smejem. A vi?“ Ona ga srpo gleda, pa ne reče nobene besede. „No, vi ste uže sama pri sebi pametna bili po naturi. Mi ne! Nas nekoliko se mora še le izpametovati sè samoizkustvom . . . Torej, jutri večer, gospodična, dobite svoja pisma, ker mislite, da imajo vrednost za vas pred možitvijo. Saj ste me za pisma hoteli terjati, ali še kaj?“

„Nič druzega,“ odgovori.

„Dobro! Za me nemajo nobene vrednosti.“

„In vendar ste spravljena imeli?“ reče ona, ki je bila po pikrem govoru njegovem sama hladnejša postala.

„Spravljena, da! Iz navade. Ha-ha! Meni se zdi, da so še zmirom s tistim plavim trakom ovita, veste? Pač sem jih ob času, ko sem vas — oprostite mi, saj to je uže preteklo — ko sem mislil, da sem vas sovražiti začel (pravim mislil, zdaj imam tako veliko spoštovanje do vas, gospodična, kakor do vsake vrstnice vašega spola), v tistem času sem jih hotel enkrat uničiti. A prišel mi je humor, in mislil sem si, zakaj se ne bi premagal in za stare dni prihranil materijal, da se bom včasih sam na svoje stroške smijal.“

„Odpustite mi, da sem se izpozabila in vam se takó na pot postavila. Imela sem še drugo podobo o vas, drugo, drugo! Nijsem vedela, da znate vi takó napadati,“ reče obledela deklica, s težavo besede iz sebe suvaje, in hoče oditi.

On jej pot zastavi in naglo reče:

„Odpustite mi, če sem rekel kaj, kar se morda ne sklada z boljšim tonom. Žaliti vas nijsem hotel. Domislite si, da na forme uže nekdaj nijsem

dovolj držal. To je napaka, ali človek se je teško odvadi, kadar mu je prigojena.“

„Z bogom!“ reče ona in se na odhod obrne.

„Tedaj jutri pridete vendar sem po pisma?“ vpraša on še na mestu stoječ.

„Ne!“ hotela je ona zavpiti iz cele iznenadene, strašno prevarjene duše, da ga je našla črez tako dolgo, — pa tacega!

Ali nobenega glasú nij mogla od sebe dati. Teško je stopala, počasi; a z vso eneržijo se je držala po konci.

Ko se ozre, nij ga uže bilo. Izginil je bil za grmovjem okolo hriba. V glavi se je deklici vrtilo, rada bi bila séla, rada bi bila obraz v travo zakrila. Ali po cesti tam pred njo so šli baš ljudje. Ljudij pa je človeka sram, kadar bi jih najbolj trebal. Premagovala se je tako dolgo, da se je privlekla zopet na vrt, v samotno lopo. Tam je sela in pala je njena glava na mizo.

Za solzami je prišlo otožno premišljevanje, in premišljevanje.

In tu je videla, da celega razgovora, celega svidenja ne razuméje, kakor njega ne razumeje. Je li pač res on to bil? Zakaj nij ona skoro nič go-

vorila? Zakaj on toliko in takó in kaj? — Da, bog zna, koliko vprašanj jej je v duhu vstalo, katerih si odgovarjati nij znala.

Sklene jutri večer iti po pisma, a vesti se vse drugače, hladnokrvneje, ponosneje, kot izobrazena ženska, ki zna imponirati, če hoče . . . Pojasniti se stvar mora . . . Pisma so njena last . . . On sam jih je ponudil. Kako jih sme v rokah puščati človeku, ki nij več vreden, da bi hranil zapišane nje najblažje misli iz srca, izražene dozdej še samo njemu.

On pak tudi nij bil zadovoljen sam s svojim obnašanjem, kakor brž je nekoliko hladnejši postal. Čemu je bilo takó treba? Omikan mož se zna zatajevati; in on je vendar do denes se imel za omikanega! Zakaj je pustil, da se je iz vsega njegovega obnašanja videla vsa njegova trpkost? In to za žensko, o katerej je vendar uže davno račun bil pri njem sklenen, da njegovih najblažjih čutil nij bila vredna!

Mar pa ne dokazuje to, da je v tem prvem svidenji toliko očital jej, kar jej je prej tolikrat v mislih, da jo . . . da jo . . . še z mirom ljubi?

Postane na potu in vroče mu pride. V samopoznanji je prišel korak dalje. Da, še zmirom jo ljubi! „Nekaj koreninic prve . . . bedarije (on je takó zopet v tolažbo sam sebi dejál) ostalo je v meni in varam se, ako hočem tajiti sam sebi. Vendar je človek čuden. Sovraštvo in ljubezen sta si nasprotnika, in jaz ne vem, katerega jaz nosim v sebi. Treba bode še zdraviti se. Jutri se moram pametneje obnašati. Nazadnje bi me še ona izpazila, kako je prav za prav z mojim sovraštvom do nje, in — prokleta — to bi bilo vendar preveliko in neprenosno ponižanje za me.“

Dveindvajseto poglavje.

Tatica.

Ko je bil profesor proti severu-vzhodu otšel, Pavlina pak na drugo stran, vstala je tam nad stezo izza črešminovega grmovja pod hruško na vrhu jarka dolga postava Neže Rožmarinke. Zadelala je na lakèt svoj košek z polomljenim locánjem, in na palico opiraje se nevoljno mrmrála mej zobe, ter zlezla z višine na stezo doli. Tu je otrsela svojo sivo-

laso grivo s čela nazaj pa začela: „Hi-i-i! Jaz ti bom dala pisma! Pa, kakšna pisma so to? Povedaj mi! Pisma! S plavim trakom so ovita. Nij li dejal? Pisma, s plavim?“

Prestopi tri stopinje, potem pa zopet prestane, piplje s palico po tleh, tiho poje in govori: „pisma, pisma, pisma!“

Sede in zopet nekaj minut premišlja. Kar naglo po konci skoči, zakolne, oči se jej svetijo, svoj košek v grmovje skrije in od vseh strani ogleda, če je dobro pokrit, da se s pota ne bi videl. Potem pa pravi:

„Vzame naj me devet lisic, in naj me raztrga v devet kosov in naj me devetim kokošem pozobat vrže, če ne bo teh pisem prej oče Stremenček bral kot ona. Bomo vsaj videli, koliko so vredna. Frakelj žganja uže . . . Kod bi šla? . . . On je šel čez Suhi brod, jaz grem kar počrez vse na spláv, da vidiva, kdo bode prej na gorici.“

Baba nabere svojo obleko nad suha oguljena stara kolena in začne teči proti hosti v ono mer, kamor je bil prej profesor otšel.

Profesor je mej tem po razhojenedi stezi skozi hosto počasi korakal, in vedno še včasih celo postal.

Premišljal je sam sebe in videl, da se sam prav ne pozna, ali se neče. On je mehak, otročji, kakor je nekdam bil. In, če se je kazal sebi in družemu drugačnega, osornega, malomarnega, nasitenega, razumnega, — vse to je bilo laganje samemu sebi, sicer morda neprostovoljno, nevednostno, ali vendar neresnica.

Tu okolo mu je bilo vse znano iz otročjih let. Brinje, kjer je rezal nekdam bičevnik, skala ona, kjer je oče njegov lisico iz luknje izganjal, steza, koder je še kot ubog dijak vrečo oprtav v malin nosil, obrežje potokov, koder je kasneje kot komaj prizoreli mladenič v vročem dnevi sence iskajoč soboj nošeno knjigo stisnil pod pazduho in se sladkim fantazijam udajal.

Denes, čez toliko let, ko je bila „dnij lepših polovica“ uže minola, bile bi lahko uže životna in dosežena resnica te lepe fantazije. Kajti njegovi ideale o življenji niso bili bog ve kako nepristopno visoko postavljeni, njegove želje so bile samo lahko izpolnjive. A še tega malega nij dosegel, kar je nekdam želel.

Mnogokrat je zadnji čas rekel, in tako govoreč sam sebi tudi verjel, da ne pogreša ničesa več,

da mu znanost, izkustvo, filozofija zadostuje, da je resigniral na vse, da nij potreba, da bi vsak srečen bil, da sicer menda sreče niti nij. Zdaj se mu je zdelo, da je vse vendar le tako, kakor si je v mladosti slikal.

Pa so zopet misli povrnile se mu na prizor, ki ga je baš denes imel in obide ga neprijetni čut, ki ga imamo, kadar v spominu sami s svojim vedenjem nijsmo zadovoljni. Neprijetno mu je bilo, da je bilo to njegovo denarno pismo, ki ga je še le denes prejel, krivo, da uže nij bil otšel pred par dnevi. Čemu si je dal baš zadnji dan duh vzburi. Zato skuša kaj drugzega ali nič misliti, in korake nekoliko podviza proti domu.

Komaj stopi na vrt, ko zasliši izza svoje hiše čudno in grdo večanje in kletev. Okrenivši za oglom vidi Nežo Rožmarinko, na tleh sedečo in režečo na njegovega najemnika, ki je veliko palico v roci držal in jej pretil.

„Kakor se mi ganeš in nijsi tiho; pa te bom še, tatica ti grda. Ubil bi te!“ vpil je najemnik, ki je bil sicer najpohlevnejša duša.

„Pusti me, ti suša, ti ječmen, ti vrag! Če me še enkrat udariš, pa ti bom zacoprata, da ti

bodo miši kosti snele, v trebuhu ti bodo žabe zaredile se, in do komolca boš roke sklepal, in smrti od boga prosil, ti lišaj ti! Pusti me!“ Tako tuli Neža Rožmarinka in do lahti krvavo koščeno roko kakor za ščit drži pred se v zrak. Vidno je bilo, da je palica uže močno padala po njej „Kaj je to?“ vpraša profesor jezno.

„Gospod, gospod, gospod, recite mu, da me naj pusti, ta suhokostec grdi, kaj me tepe?“ tuli Neža in videč, da je njen mučitelj od nje proč obrnil svojo pozornost proti prišlemu gospodu, skoči naglo na noge in beži kacih deset korakov, tam se pa ustavi in žuga obema nazaj s krvavo roko:

„Bosta videla, kaj se pravi Nežo Rožmarinovo, hčer lepega očeta, tepsti!“

„Krasti je mislila,“ pripoveduje najemnik.

„Kje in kaj?“

„Pri vas notri. Bog vedi, kako jo vrata odprla Ali izpazil sem jo bil od daleč uže, ko je v hišo kobacala. Dobil sem jo, ko je vaše reči premetavala Vse bukve in pisma je prebrskala. Potlej pa palico v roke, in učil sem jo krasti, da ne bode kmalu več poskušala.“

„Hu, ti! Oba bosta še izkušala, kaj se pravi mene tepsti, mene, lepega očeta hčer,“ vpije baba. „Čakaj me no!“ pravi mož in palico zavzdigne, da bi zopet na njo šel.

„Pretepati je vam nij treba. Naznanite jo županu ali sodnji.“

„Mene sodnji? Mene zapirati? Iz kmeta gospod, najhujši berič! Ali le počakaj me tudi ti, našla te bom, ti. . .“

A predno je prišla vrsta psovek, katero bi bila Neža spustila na profesorja, udere njegov najemnik s palico za njo, in ona se spusti v beg.

„Kaj da se baš k meni napoti krasti? Na samoti smo,“ misli si profesor in sklene pred odhodom sè še jedno ključavnico svojo sobo zapreti. Nij sicer imel mnogo vrednostij v njej, ali bile so vendar njemu drage knjige, zanj zanimivi papirji in razne stvari, katere je prinesel bil tu sem shranit na svoje počivališče, kjer jih je tudi kot študent imel. Na tist način je tudi pisma slučajno sem zanesel.

„Tako zna bežati, kakor zajec,“ pravi gostač, ko se sopihaje od kratkega progona vrne.

„Pazite, da zopet ne pride.“

„Ne uide mi živa, če jo še enkrat dobim,“ roti se mož, in menda mu je bila živa istina, kajti kmet sovraži najbolj skrivnodelujočega tata in zaláznika.

Triindvajseto poglavje.

Komtesa na Podbrezji je bila čedalje bolj bolna. Govorila je Leonu vedno o svojej smrti, naročala mu to in ono oporočbo, ali trdovratno se je branila pustiti zdravnika k sebi.

„Jaz nijsem bolna, moje ure dotekajo, gospod bog me kliče k sebi,“ rekla je pobožna žena in vsklonila se, tako da bi bil človek res veroval, da nij bolna, temuč da jo samo starost moti.

Tisto noč po dogodkih, katere smo v zadnjih dveh poglavjih pripovedovali, bilo je gospé tako slabo, da je stara Barba uže svečo držala jej, in celo Matijec nij spal, dekile so pa v strahu in trepetu gledale v veži jedna drugo in Jezusa na pomaganje klicale, ker groza jih je bilo pred smrtjo, če pride po noči v hišo.

Proti jutru jej je odleglo in čeravno se je bila uže večkrat izpovedala, in je bila uže prevedena

z zakramenti za umirajoče, menda se je še kaj takega domislila, da je bilo povedati vredno. Zato pošlje Leona po župnika, če utegne, naj pride k njej.

Župnika Leon doma ne dobi. Šel je bil po svojih duševno-pastirskih potih nekam dalje in pričakovali so ga čez dobro uro ali poldrugo. Čakati tu tako dolgo nij hotel, pustil je voz in hlapca tam, a sam je šel peš nazaj. Nij menda čuda, da je naredil ovinek na pošto. Hotel je gredoč slišati gospod Gorčev svet.

Prišedši do tja, je Gorca našel baš odhajajočega po poslih, ali svèt mu je dal: „Za stare kosti nij nobenih zdravil. Kadar pride pa pride. Testament je v redu, za dušo je zmirom skrbela, pride pa pride, denes ona, pojutranjem jaz, potlej pa še vi, mladina.“ Rekel tako, gospod Gorec, pa o lepem vremenu nadaljeval.

Leon izve, da sta deklici na vrtu. Pusti starega in gre ju iskat. Najde Pavlino samo, v kolibi na vrtu sedečo. Zdi se mu baš prav, ker zdaj je imel priliko pritožiti se in jo pokarati, da se večeraj niti posloviti nij mogel od nje, ko je odhajal, in da je njena nenavzočnost rodila sitno nesporaz-

umljenje pri profesorji, pri tem čudneži. Pa kakovo je našel! Bledo v lice, in na očeh se jej je poznala prečuta in preplakana noč.

„Kaj vam je, gospodična?“ vpraša Leon in v tem hipu je bila bolna teta pozabljena.

Ona ga s trudnimi očmi pogleda, hoče se ohrabriti in pravi s prisiljenim nasmehom: „Kaj bi mi bilo?“

„Da ste popolnem zdravi?“

„Vi bi me radi zopet bolno naredili?“

„Vi se izogibljete naravnost odgovoriti, zato mi toliko kakor pritrjujete.“

„Nijsem bolna,“ reče ona resno.

„Potem imate nekaj družega na srci, kar vas teži. Gospodična, ali ne verujete, da . . . sem jaz vaš najboljši prijatelj, prijatelj, ki bi vse, pa vse storil za vas? Zakaj mi torej ne zaupate?“

„Verujem, da ste moj prijatelj, družega prijatelja nemam; razen gospoda strijca, to se ve, ki mi je pravi oče,“ reče ona mehko.

„Ne le prijatelj,“ govori on ognjeno, „to mi je premalo za vas, jaz . . .“

Ona je bila po konci skočila, mala rudečica jej je lepo lice pobarvala in oči so zopet vsplamenele.

„Stojte, denes tega ne govorite, meni ne!“

„Zakaj denes ne? Vsako uro! Zakaj mi prepovedujete denes?“

Ona sede in mirna, morda pósiljeno mirna, reče:

„Potrpite nekoliko trenutkov, potem boste videli, da vam vse zaupam.“

In pripovedovala mu je potem na ravnost povest svoje prve ljubezni, in da ga je včeraj čez več let zopet videla, ko prej nij niti znala kje je, da pa je njegov spomin vedno čist soboj nosila, dokler se včeraj nij skalil popolnem, ko ga je srečala v tej hiši, kjer nij mogla prebiti ž njim v družbi, a ko je odhajal, nij mogla drugače, nego da ga je počakala, da bi bila morda zvedela uzroke njegovega vedenja. Zvedela jih nij; vendar so jasni, on je ves drug človek postal; oni, ki ga je ona ljubila, je za njo umrl in ga sploh nij več.

Strmeč je slišal Leon to razkritje. Kako bi si bil mogel misliti, da sta si bila dva človeka, ki ju je on tu našel blizu vkupe in ju oba spoštoval in ljubil, v razmerji, ki sega v vse njegove misli in upe? Kakó naenkrat se je izpremenila vsa podoba onega moža pred njegovo dušo! Nij ga mogel spo-

štovati z onim srčnim prijateljstvom, katero se mu je bilo tako naglo vzbudilo do njega. Vendar mu skoro nij mogel zameriti, da je tako ravnál, kakor je, kajti, Pavlina je bila zdaj prosta. In da si je v mladej njegovej duši hitro stvarila se nekoliko neprijetna egoistično-mladeniška misel, da nij on prvi, katerega bode ali je ona ljubila, imel je vendar z mladostno hitrostjo svoj sklep sklenen, da je zadovoljen odpustiti in pozabiti vse preteklo, samo, da je v zdanjosti in prihodnjosti njegova.

Velika zaupnost srčnih stvari mej dobrimi ljudmi prijateljstvo in ljubezen vzbuja ali utrjuje. Tudi njega je veselilo in mu je bil dokaz, da ga deklica rada ima, ker mu je povedala, kar takó povsem še nikomur nij, svoje notranje življenje, in razkrila mu célo svoje veliko, blago, zvesto srce, zvesto, to se ve, dozdej družemu.

Ali denes jej tega nij hotel govoriti. Čutil je zdaj, da nij pravi čas. Vprašal jo je le po nekotnem molku:

„In pojdete li drevi po pisma?“

„Pojdem,“ odgovori ona.

„Jaz bi vas prosil: ne hodite. Pustite mu jih, pišite mu, naj jih požgè, ali naj jih ima; kar hoče. On nij zaslužil, da še jedno stopinjo storite.“

Tako je rekel; ali morda je tudi mislil: bolje je in rajše vidim, če se ne snide več z njim pred njegovim odhodom. Izbrisala si ga bode tem lažje iz spomina.

„A jaz pojdem! On je včeraj v sobi — vi ste bili zraven, jaz ne več — naročil Matildi, naj mi pové, da se mi ga nij treba ogibati. Naj vidi, da se mi ga res nij treba, kakor se mi nij treba in se nehčem nobenega človeka.“

Ta njen ponos je bil Leonu zopet skoro da po volji.

Morda je bilo prav, da je baš v tem hipu prišel hlapec Leona klicat. Prišel je bil njegov voz z župnikom in mladi mož je živo deklici roko stisnivši domislil se — bolne tete ter otšel, to se ve da, ne pozabivši pred izhodom iz vrta še enkrat nazaj pogledati.

Štiriindvajseto poglavje.

Zapeljivka.

Ljubo je jesensko solnce sijalo na žago. Vode je bilo dovolj, dan lep, ali žaga je stala in Šepec je sedel na žágišči ter je bil tako pobit in potrť in nesrečen, da bi bil tako strašno zatúlil, kakor stari sivi volk v gori, kadar sluti, da ga zalázuje britka smrt.

In kako ne bi bil nesrečen! Vse hudo je bilo naenkrat nadenj prišlo: mati je bolna ležala, hčer je bil v službo dal, pa so mu rekli, da za začetek jej mora obleke kupiti, dolg za najemnino je bil vedno večji, tista Mreta je bila v nekem stanji, v málin nij imel kaj dati, móke nij imel niti za jedno miško pri hiši, zabéle niti za en ocvirek, soli ne, kruha ne — a gladen je bil takó, da je čutil v trebuhu tako silovito praznoto, da se mu je zdelo: cela graščinska péka hlebov zabréške gospodinje Barbe bi imela v njem dovolj prostora. Zaslužka nij bilo zadnje dneve nobenega. Morda so ljudje, ko so vedeli, da ima z ono zloglasno Mreto opravititi, tudi bolj ogibali se ga in mu niso več toliko

žagat vozili. Tudi se nij smel drzniti, da bi bil šel kam prosit kake stvari; vsaka gospodinja bi ga bila odgnála. Kmetice namreč sveti zakon v čislih imajo, zlasti pa pri družih ljudéh in pri svojih možévih. Mati Šepčeva pa, ki bi bila smela iti kaj k ljudem z dobre roke iskat, ležala je tu notri zelo bolna in denes jej nij mogel uže kaj hrane ponuditi. Ko bi umrla, niti pokopati je ne bi imel s čim! Nobenega denarja! Nobene ljube stvari za pródaj! Na upanje nikjer nič dobiti! „O Jezes, Jezes, in sami Bog ti meni pomagaj!“ molil je Šepec v svojej silnej nadlogi in bedi.

„Kaj ti je?“ oglesi se mu nekdo tri korake za hrbtom.

On se ozre in zagleda Nežo Rožmarinko. Jeza ga obvzame, da po svoje zarohni in reče potem:

„Bogá sem klical, pa je hudič prišel, in njegova popólusestra.“

„Da bi te vzel? He-he! Bézi, bézi! Ne, on ne mara zá-te! Njegova popólusestra tudi ne. Ona ima rada bolj mlade kot si ti, popólubrat vrag pa ima rajše mlade deklice, coprnice, bogatine in polhe. Slišal?“

„Reci mu, naj jednega bogatina k meni pošlje, sóva!“

„Po kaj?“ vpraša baba, stopi bliže, sede in roki okolo svojih kolén ovije.

Šepec nič ne odgovori.

„Hočeš denarja?“ vpraša Neža póluglasno.

Šepec jo veselo osupnen pogleda in reče: „Saj ga nemaš? Daj ga! Posódi mi, če imaš le en groš, dva, tri, kolikor je!“

„Hu, ka je taka sila?“

„Če me devetkrat na glavo postaviš in takó dolgo na glavi stoječega pustiš, da bodo sodnjemu dnevi zvonili, ne pade ni vinar od mene. Posodi mi, če imaš kaj, Neža. Gotovo in gotovo ti povrnem s prvim, kar bom le zaslužil. Mati so bolni, a nemam jim kaj dati, in sam sem tudi potreben, prokleta! Tako se mi še nikoli nij godilo. Vrag ve, da ne! Daj! Ti vem da imaš. Ti od ljudij pricopraš in priprorokuješ zmirom kak krajcar. Daj mi.“

„Kar coprnica privéka, to nema téka,“ reče glasno zategneno Neža in se nazaj in naprej zaguga na svojem pritlikovem sedeži, pa potem poje svoj: „garváj, durdáj, lišáj, lišáj!“

„Če je sam vrag privékal tvoj denar in so mu vsi njegovi bratje in cela hudičevinska žlahta pomagali, sèm ga daj, denar, če ga imaš, pravim.“

„Sama ga nemam, nemam, nemam,“ molmljá Neža pa v streho gleda.

Šepec, ki je bil uže upanje dobil, razjezi se zdaj, ko mu je zdaj izginilo in vpije:

„Ti, kislá nedelja babja ti in vragova, kaj pa govoriš! Li greš proč! Ali bi te utrónil!“

In udaril bi jo bil, ko bi Neža hitro ne bila rekla:

„Čakaj, čaj, čaj, čaj! Jaz pa vem, kje denar dobiš, če hočeš,“ in bolj tiho pristavi, „če si trd mož?“

„Povedaj, kje? Jaz sem tak, da pojdem ponj, če je treba vragu v brlog.“

„Pa boš molčal?“

Šepec se zaklinja, da bode.

„Znaš še udariti, če je treba.“

„Kolikor hočeš, treh se ne bojim, če jih predse dobim in če nijsem golopést.“

Neža se nagne k njemu in mu pripoveduje, da nocoj pojde oni gospod izza gorice, ki mu pravijo profesor, skozi Suhi brod, tu le gori mimo, ne

daleč od žage. Tam je na obeh stranéh pota taka gošča, da je skoro po dnevi tema, posebno pa popoldne, ko se solnce umakne nizedóli. Gospod ponese soboj neka pisma, ki bodo s plavim trakom povita. Tista imajo veliko denarja v sebi. Pa tudi gotovih pénez je dobil včeraj na pošti, sam vrag ve, koliko. Tega naj gre Šepec počakat, naj mu založi jedno gorko preko glave, da se bode zvalil po tleh ter nikogar poznal, in naj mu potem denar vzame. Gospôda imajo uže takó preveč denarja. Ubiti ga baš nij treba; tisto ne. Le jedno mu založiti črez glávo gospodsko, da bode nezavésten, več ne. Toliko, da ne bode vedel, kedaj mu jemlje denar in pa tista pisma. Denar bode ves njegov, pisma pa bode ona vzela. Kolikokrat si ljudje malo krvi puščajo, ko je menj treba, in on sam se je uže krvavo prebijal, ko vse vkup nij bilo pol krajcarja vredno.

Šepec se vendar prestraši na prvi mah. Kar je bilo v njem dobrega, to se vzbuni: „Ne, ne, pojdi mi coprnicá, tolovaj pa nehčem biti, ne!“

„Kakšen tolovaj, saj ga nij treba ubiti, enpot ga črésni, pa je. Veš, zasluži, nij prida človek.“

„Tega pa ne,“ odpoveduje on, a uže je bil zamišljen. Hudič je imel uže mali prst njegov.

„Kakor hočeš. Pred si pa dejal, da pojdeš vragu v brlog po denar. Glej, zdaj se pa bojiš enega gospodka. Jemati nehčeš? Pusti! Gospôda pa ljudém zmirom jemlje, kjer more. Le pusti! Od lakote umri, pa zapodili te bodo sè žage, ker nemaš štanta s čim plačati in potlej boš staro mater oprtal na pleča in pojdeš od praga do praga, in lakota ti bode eno uro daleč pred toboj z ust visela, ti tele neumno.“

Tako govoreč, bila je Neža vstala in se je delala kakor bi hotela z velikim zaničevanjem oditi.

„Stoj no, stoj!“ reče Šepec. Sila in lakota podira v njem vse dobre duhove. „Kedaj pojde tam mimo, praviš?“

„Drevi pred mrakom, čakati bi ga imel.“

„Pa kakó smem? Izpoznal me bode na mojej lesenej nogi in zatožil, kadar vstane.“

To je bilo res. Tega Neža nij pomislila. Morda jej tudi za Šepca nič nij bilo, če ga izpozna in zatoži. Da, morda je to celo želela, ker ljubila ga pač nij še od časov tistega slovečega obroča sem ne, ki jej je bil nos razbil. Ali nekaj je morala

svetovati, če je hotela do pisem priti in onemu go-
spodu, ki jej je s sodnijo žugal, po Šepcu do živega
priti. Sede zopet in po kratkem premolku reče:

„Veš kaj? Za žensko se obleci, potlej te ne
more izpoznati, ker se lesena noga ne bode videla.“

„Kje bi dobil kaj obléči?“

„Jaz ti prinesem. In dve buči žganja imam
spravljenega, eno ti tudi prinesem, če bodeš ona
pisma meni dal. Denar naj bode tvoj.“

„Prinesi obe buči žganja,“ reče Šepec, ko je
čul o pijači. Hotel se je prej opiti, da bi svojo
vragu prodano vest utolažil.

Zdajci je bil slišati iz žagine izbe sem stok
stare bolnice. Šepec vstane in gre gledat, kaj je,
a nazaj Neži zašepne:

„Počakaj me še.“

Ko je otšel v izbo, raztegne Rožmarinka svoja
usta skoro blizo do obeh ušes, vrat podolži napréd,
in sama pri sebi vesela zatuli poluglasno: „Pa ga
imam! Enkrat zamahnem, dva zadenem! Bu-ú!“

Petindvajseto poglavje.

Ranjeneec.

Pavlina jedno celo noč nij spala. Sinoči ga je čakala namreč na zmenjenem mestu, a — nij ga bilo, nij prinesel pisem, ki jih je bil sam ponudil. Tedaj še tu se je norčeval iz nje, vodil jo za nos, celo poslednji hip. To je bil vendar zadnji in dejanstveni dokaz, kakor grozno je sebi, svojemu srcu in svojej domišljiji krivico delala, če je tako dolgo hranila lepo misel o njem, lepo podobo, če je tako dolgo čuvala še nekoliko nádeje, da bode naenkrat prišel zopet k njej v nekdanjej ljubej otročjosti in sladkosti.

Denes to noč je umirala, kakor si je deklica dejala, zadnja iskra njegove ljubezni v njej, in taka noč mladim ljudém nij čas počitka.

Poleg te duševne bolesti, ropotali so nocoj skoro celo noč po hiši tako, da bi bila Pavlina drugekrati vselej gotovo vstala in šla gledat kaj je.

Ali nocoj je bila gluha za ves drugi svet. Pač je slišala govoriti hlapce, dekcle, gospoda Gorca, ali poslušala nij kaj imajo, sama s soboj je imela

dovolj opraviti, dočim je njena tovarišica spala trdno spanje zdrave mladosti in brezskrbnosti.

Poslednej je v spanji pač tudi vnanji hrum na ušesa bil, ali ne tako močno, da bi jo bil popolnem probudil. Zatorej je zjutraj vprašala sestričino :

„Kaj pa so imeli nocoj zunaj, da je bil tak ropot?“

„Ne vem, pojdi vprašat,“ odgovori Pavlina.

In res se Matilda brzo obleče ter gre po stopnicah nizdol. Kmalu pa pribeži nazaj in vsa preplašena pripoveduje :

„Nekaj groznega se je zgodilo!“

Pavlina nij mogla vprašati kaj, ali otrpnila je od strahú prvi hip na vseh udih. Slutila je, da se to, kar bode izvedela, tudi nje tiče.

„Sinoči je nekdo pobil onega gospoda, ki je bil predvčeranjem pri nas, veš? Zdaj leži pri nas spodaj.“

„Mrtev?“ zavpije tako silno Pavlina, da se Matilda še bolj prestraši.

„Nij mrtev, ali zavé se nič, pravijo, da ima glavo prebito,“ odgovori Matilda.

Hlastno dovrši Pavlina svoje oblačenje in hiti po stopnicah doli.

Nasproti velikej družinskej izbi je v manjšej sobi v postelji ležal profesor Vesel v nezavesti. Dekla je devala mu mrzle ohladke na glavo. Po postelji je bilo še okrvavljeno od predno ga je bil zdravnik obvezal, ki je bil po noči prišel sem. Sinoči je bil namreč nek kmet, ki je iz málina nesel, prišel uže kasno na pošto povedat, da pri Suhem brodu nek gospod mrtev leži črez pot, naj gredo z vozom ponj. Gorec je bil precej hlapce poklical in sam z njimi šel. Našli so profesorja v nezavesti ležečega. Glavo je imel prebito in krvavel je. Bližje je bilo pač v Zabrezje, blizu tudi je bil dom ranjenčev, ali Gorec ga je vendar soboj dal nesti in poslal precej po zdravnika. Ta je rekel, "da nij videti še, da bi rana sama na sebi bila smrtno nevarna, da pa utegne postati, ali pokazati se. Govoril je, kakor vsi njegovi tovariši, takó, da nij rekel belo, nij rekel črno, povsod si je puščal kaka vratica, skozi katera bode mogel smukniti, če pojde tako, ali če pojde inako. Zabičeval je mir in zopet mir, da se pretreseni možjani upokojé, ukazal ne pustiti mu govoriti in vstajati kadar k sebi pride itd.

To se ve, da Pavlina nij tega vsega v en hip zvedela. Njen duh tudi vsega nij poslušal, niti ne razumel. Razumela je le eno, da mora vse storiti, da ga reši smrti. Umreti ne sme, le umreti ne.

In v tacih prilikah je ženski duh močan. Prevlada in premaga živce in vso telesno svojo slabost, a ima samo svoj cilj pred očmi, dokler ga doseže, ali dokler nemogoč postane; potem še le se oglasi zopet slabost.

Tako je tudi Pavlina spravila družino iz izbe, prevzela precej vso skrb za bolnika sama, močila ga je, preobvezovala, nepremakljivo pri njem bila, skoro očesa ne od njega odmaknila.

Proti póludne ranjenec oči odpre, začuden jo gleda, nasmehne se jej tako prijazno, da jej v celo dušo seže, pa se trudi tudi izpregovoriti.

„Tiho, tiho, zdravnik je ukazal mir“ šepetaje ona z glasom, ki mu je izdajal vso njeno dosedanjo ljubezen.

On je tih ostal, bodi si, da nij hotel, ali da nij mogel izpregovoriti, samo gledal jo je nepremično tako dolgo, da je zopet oči zatisnil, zopet nezaveden.

„Le umreti ne, o bog,“ molilo je iz nje vse. In upanje je v vsem svojem strahu imela trdno, da ne bode umrl, ker se jej je zdelo, da ne sme in ne more, če ona prav močno boga prosi.

Zdravnik je popóludne zopet prišel, tipal žilo in dejal, da dozdej nij slabše, če bode božja volja, njegova zdravila in dobra postrežba bodo ga kmalu na noge spravile.

„Če postrežba more pomagati, potem je dobljeno,“ reče Pavlina.

Gospod Gorec je bil ta slučaj šel naznanit sodniku. Sobj je nesel tri stvari, katere so na mestu našli. Obelen smrekov kolec, s katerim je moral profesor udarjen biti in ki je dva koraka od njega ležal, dalje pa moder trak, zvezan še, in malo pismo podpisano „Krt.“ Gotovo je napadovalec to izgubil. Zlasti pismo je bilo čudna prikazen na tem kraji, v tej pustini, kjer nij še nikdar noben papir ležal; zato je vzbujalo v gospodu Gorcu vero, da mora pobožnik kak tujec biti, ne domač človek. Vse to pa je stvari dajalo nekaj skrivnostnega, tembolj, ker so v žepih profesorjevih ves denar našli, kar ga je včeraj na pošti vzdignil in še nekaj več. To je dokazovalo, da napad nij imel roparskega namena. A kdo

bi bil? To je bila stvar sodnikova in ta je zlasti trak in izgubljeno pismo z večjim očesom ogledoval, potem pa dvema žandarjema svoje ukaze dal.

Šestindvajseto poglavje.

Kaj je v pismih.

Mrak je svoje črne peruti razgrnil bil po vasi in župánja je pred pečjo stala in z burkljami velik lonec k ognju pristavljala, v katerem se en del večerje kuha. Za njo so stali njeni otroci in jej napóto delali, tako, da je svoj lastni rod klela, rekoč: „Vendar te spak! Človek se še ganiti ne more, poberite se mi izpod nog! Marš v hišo, k očetu.“

Oče Stremenček je namreč v hiši pri peči sedel in roke za hrbtom grel. Videti ga nij bilo nič, ker okolo njega je bilo vse temno, škoda se mu je zdelo luč žgati. Videti je bil le ogenj iz njegove kratke pipice in slišati je bilo žurénje starega mačka na peči pa rahlo grgranje neosnažene Stremenčkove pipe, iz katere je s tako težavo dim žulil, in ga z ustmi cmakaje izpuhaval, kakor bi bil zakrpan meh, ki težko sapo lovi.

Tako premišljuje vse novice, ki mu jih je denes stara Hojka povedala, ko je iz laza šel domov, čuje, da je nekdo v vežo prišel in da žena pravi: „Le v hišo pojdi, notri je.“

Hitro vstane in poseže na peč, da bi kakov žvepljen klinček dobil in luč upraskal. Pa je uže zlodej, kadar človek kake stvari potrebuje, je ne najde, drugače se mu ob nogah opleta, sitnost vražja.

„Luč užgi,“ reče znan glas, ko vrata zalopne za soboj.

„A, ti si, Neža?“ pravi župan ter zopet sede.

„Ti lahko v temi sediš.“

„Nič, nič! Baštè! Užgi, da mi bereš! Prinesla sem ti tacih pisanj, kakoršnih nijsi še nikoli bral, še ne vem če jih boš znal, gospodska so.“

„Pojdi, pojdi. Kaj meniš, da so gospodska pisanja z drugimi známenji pisana?“ podučuje župan, a vendar uže iz velike radovednosti, kaj je Neža prinesla, vstane, uprasne luč in prižge mastno in starega prahú sito oljnato lampo na črvojedej starej mizi. Neža sede za mizo in vrže préd se kupček papirjev. Stremenček poseže za zrcalo, izvleče tam

iz pratike svoje naočnike, natakne jih na suhi nos in vzame prvo pismo ter čita.

„Kaj se bere in kako se govori tam notri“ vpraša Neža radovedna in zijá na njegova usta, kakor da bi iz njih tihih gibanj hotela uganiti, kar čitati nij znala.

Ali Stremenček se muza, muza, odloži prvo pismo, vzame drugo, bere dolgo in preide k tretjemu pa se smeje.

„Tako zíni! Ne boš goblje odprl!“ jezi se Neža.

„Kje si pa to dobila,“ vpraša župan.

„Kaj ti mari? Kjer hčem, ti povedaj, kaj tam notri zapisano stoji in kaj so ta pisanja vredna, to čem vedeti, potlej si pa zobe gréj.“

„Vredna nijso nič, več ne kakor eno pipo tobaka,“ odgovori župan, „če ne vemo čegava so.“

„Kdo pravi, da ne vemo?“ vpraša Neža.

„Nu čegava?“

„Povedaj kakó se bere.“

Stremenček nij znal gladko čitati; temuž jec-
ljal je močno, za to reče: „Nu, take reči so, vse
vkup nič; tako neumno, tisto, ki smo včasih, ko smo
bili dvajset let stari, in smo sleparili pod okni,

dekličem pripovedovali, saj veš! Vse vkup nič. Samo previto je bolj po gospodsko, pa še druge neumnosti. Kje si pa vendar dobila to, in kdo bi bil neki izgubil?"

Predno je Neža mogla odgovoriti, potrkal je nekdo na malo okno. Stremenček se spne in na okno pogleda. Pozna pokrivalo in bajonet se zasveti v temi.

„Žandarm,“ reče župan, ki je bil vaju, da so se ti čuvaji javne varnosti pri njem oglašali. Vzame luč, da bi mu šel vrata odpahnit in mu po veži v izbo posvétiti. Neža pa smukne za njim in odhaja skozi nasprotna vežna vrata v istem hipu, ko žandarm vstopi. Ona je bila od nekdanj neprijateljica biričev in žandarmov, torej nij hotela ni hipec s tacim človekom pod jedno streho biti. „Na, svislih bom v slami pri vas čez noč; če vam bo kaj večerje ostalo, prinesi!“ šepne še materi župánji, ko mimo nje smukne.

Na mizi so ostala pisma. Žandarm videč jih takoj prime jedno in čudom vpraša Stremenčka, kaj je to, kje ste dobili? Župan pové, da je bila Rožmarinka tu, ona je prinesla to brat, a nij nič posebnega: ljubezen in take mladinske otročjesti.

Žandarm pisma kar spravi in vpraša: „Kam je šla baba? Moram jo imeti še nocoj.“

Stremenček skoro obledi, kajti Nežo je on spoštoval kot večšo žensko in bal se je torej pomagati pri delu proti njej. Zato je rekel:

„I, bog ve, kje užé bo!“

„A vendar veste, kam spat hodi večkrat.“

Stremenček imenuje več hiš. In nazadnje mora, da si silno nerad, ali vendar iz pokorščine do sodnika in do — žandarma (on je bil večji in oblastnejši mož nego Stremenček, župan sem ali tija) vzeti kapo s police in iti kazat žandarmu, kje bi utegnila Neža ležati.

Ali komaj sta bila žandarm in vredni vaški načelnik zapustila prag zahodnjih vežnih vrat, ko je mati župánja po prstih tihotapila črez prag na vzhodnjo stran, tam pa črez gnojišče in dvor tekla in gori na svisli zamolklo klicala:

„Neža, Neža!“

Nihče se ne oglasi, pač pa se čuje glasno hrkanje. Bábnica je bila zaspala v slami. Stremenčkovka torej leze po lestvi gori, tiplje in kliče, da Nežo dokliče.

„Brž vstani pa béži, žandar te išče, vsa tista tvoja pisma je vzela.“

Neža po konci skoči, mane si oči, in ko jej mati županja še enkrat z zamolklim glasom nevarnost pové in da ne sme tu biti, ker v vasi bode gotovo kdo povedal, da večkrat tu pri njih spi — zakolne Neža prav po svoje surovo in išče lestve tako hlastno, da se jej spesne in pade na tla. Samo en stók je bil slišati, kajti po sreči in vsled gospodarske nemarnosti je bilo tudi zdolaj vse polno gujile slame, torej je bila Neža na méhko pala.

„Ali si se pobila?“ vpraša Stremenčkovka.

„Lačna sem, lačna,“ odgovori Neža. „Prinesi mi dva krompirja.“

„Nij še mehak krompir,“ odgovori županja, ki je bila pa le skopa.

„Naj bode kakoršen je,“ zadere se Neža, in da bi jo brž od svoje strehe in v varnost spravila, leti gospodinja res v vežo, odstavi lonec s krompirjem in nekaj vrelih nese v predpasnem prtú Neži. „Av!“ rekla je ta, ko se je opekla, potem pa spravila jed v svoj košek in izgubila se preko vrta v temi. Stremenčkovka je šla gledat zopet v peč in potem radovedna na pragu poslušala. Tam od bliž-

njega gozda se je kmalu čulo ukanje, enkrat, dvakrat, potem ne več. Vsak človek bi bil mislil: to je sova! Ali mati Stremenčkovka je rekla: to je Neža. Zdaj naj jo pa le iščejo.

Sedemindvajseto poglavje.

Pred mrličem.

Mrtvaški zvon je bil odpel. „Kdo je umrl?“ povpraševale so se tri babe na vasi s tako prestrašenimi obrazi, kakor da bi se vsaka bala, da je morda ona sama dušo izdihnila v sredi vseh svojih grehov.

„Komtesa je umrla,“ zvedelo se je kmalu potem in regljale in ropotale so babe in uganile:

„Baštè je je škoda. Dobrih rok ženska je bila. Molila je več kakor vsak duhovni, če nij morda škof ali papež. Pa saj je tudi utegnila; nij imela toliko dela kakor človek, ki mora gospodinjiti in vse v roko prijeti, kakor žena, kakor je nas katera, ki ima toliko dela, da še umreti ne bode utegnila, kadar pride na njo vrsta, kar nas bog obvaruj. Jelite, ona je šla gorka v nebesa. Če ona ne, pa ne pojde nobena, prav nobena ne.“

Ko so bile babe tako uganile in potrdile, hotele so se raziti, ali v tem hipu se zopet zasliši mrtvaški zvon iz zapuščene samotne cerkvice sv. Vida. Kakor bi bil strelo mej nje spustil, bile so zopet v vseh strahéh. Po sreči pride Jamarjev pastir in jim pove, da je umrla Šepčeva stara. Žene pa so se zopet ustanovile v odbor in sklepale o njenej zveličanosti. Izid posvetovanja je bil ugoden.

„Če je óna molila, ta je trpela kakor sama sveta nadloga, ves živ dan; večkrat je bila lačna kot sita, ali pa še sita morda nikoli. Oni njen Šepec, ta grdin, ta jo je v grob spravil. Ali se mu bode uže še vtepalo. A stára je uže tudi bila, kaj menite koliko? In kaj menite, ali nij to strašno čudno, da sta obe en dan, obe eno popóludne umrli: najbogatejša in najubožnejša ženska v fari? Res je to čudež božji, da nikdar tacega.“

A glej! Kakor da bi bil denes ta dan posebno velicih novic bogat, trešči zdajci še tretja mej vaščanke in vaščane zabrežke. Čujte! Nežo, Rožmarinovo Nežo je žandarm uklenil, ima jo pri Stremenčkovih in jo žene v ječo, zato ker je onega gospoda z gorice skoraj ubila in mu strašno mnogo denarja vzela. „Kdo bi si bil mislil, da je taka! Pa

jim bode ušla, še po potu bode žandarmu ušla, ona je ptica, take nij.“

Ko je stari Grahovec drugo izmej teh novic slišal, domislil se je, da bode tu njega treba. Stari Grahovec je bil dolg, močnopleč mož, ki je kjubu svojim osemdesetim letom še skoro tako po konci hodil, kakor njegov vnuk, ki je bil najmočnejši fant pri domačih pretepih na cerkvenih shodih, semnjih in pri ponočnem vasovanji. Gospodar nij bil uže 25 let več, temuč imel je „kót“ izgovorjen, drugi konec hiše in jed pri skledi, če nij hotel toliko in toliko odmeriti si dati. On je bil „stari.“ Zato je pa delal kolikor in kar je hotel. Grahovčeva hiša je bila bogata, to je, v hlevu in v kašči je bilo polno, dolga nijso poznali in za sol je bil vselej denar. Stari Grahovec je rad vince pil, če ga je imel, pa poleg tega tudi prej nikoli nij gospodarstva zanemarjal. Zdaj je bilo težje denarca dobiti, zato je po strani kaj zaslužka iskal, tesal in mizaril kot samouk razne stvari za sosede, nabijal sodčke, golidam in škaфом obroče narejal, pa tudi vsem vaščanom zadnje hiše delal, kadar so ta svet zapuščali, namreč mrtvaške rakve. Rad je Grahovec našteval

kolikim vaščanom je uže naredil zadnje stanovanje: šest črevljev dolgo in črevelj visoko.

Stari Grahovec se domisli, da je umrla Šepčeva mati préd kacimi petdesetimi leti, ko je on gospodaril, služila pri njem, in prav pridna bila. „Hent, če Šepec denarja nema, sram ga bode pó-me priti,“ misli si vrli starina, zapne za ogorelim nagubančenim vratom gumb svoje debele hodnične srajce, koracá v hišo in prepričavši se, da skope snahe nij blizu, odgrne iz prta na mizi ležeči hleb in ga silen kos odlomi pa v nedrije pod ohlapno srajco spusti, misleč si o Šepci: „denes ne bode kuhal, zato je lačen.“ Potem oprta leseni kovčežič, v katerem je imel svoje teslo, balto, dleta, svedra in drugo; nasadi na desno laket svojo žágico, sivo glavo malo naprej pomoli, in potuje po stezi preko vrta na žago k Šepcu, rakev delat za njegovo umrlo mater.

Stari Grahovec je dovolj sveta izkusil v svojih osemdesetih letih, da je ljudi poznal. Tudi o Šepci se nij motil. Našel ga je glupo čepečega pred vrati izbe, v katerej je umrla mati ležala. Od samega premišljevanja, kaj bi storil, nij storil ničesa.

Grahovec mu da najprej kruha, potem ga izpraša in mu ukazuje: pojdi tja in tja, stori in prosí to in to, da bode mati pokopana. Sam pa je izbral iz malega kupa desák najprimerneje in je začel svoje delo.

Omračilo se je bilo, ko je bil Grahovec, počasen mož, s svojim tesanjem in zbijanjem gotov, in je ravno iz óblanja delal mrliču mečje zglavje. Ob istem času je tudi Šepec domov prišel in oba sta dela mrliča v rakev. Grahovec je začel svoja orodja pobirati in se je pripravljajal na odhod.

„Tako vas prosim, kakor se bog prosi, oče, bodite še en čas pri meni; vi ne veste, da me je res strah,“ reče Šepec.

„Koliko si pa star?“ smijaje vpraša stari Grahovec ter sede na hlod. „Strah? Toliko in toliko mrličev sem uže pomagal spravljat, ali nobeden me nij še strašit prišel, verjemi mi, da ne, nikoli nijsem še strahú videl, in ne slišal.“

„Zato, ker ste mož, oče, po volji božji mož, zato ga nijste videli; jaz sem ga pa slišal na lastna ušesa in zato mi je mati umrla, zató!“ šepetá Šepec.

„Kje si ga slišal?“ vpraša stari, ki je vendar tudi vsem vražam verjel.

„Na Suhem brodu. Nekaj sem storil, nekaj strašnega! slišali boste še; kadar bode mati v grobu pojdem sam zatožit se, ali pa bežim tako daleč, da me ne bode nikoli noben človek več videl.“

„Na Suhem brodu? A ne da bi bil ti onega gospoda pobil, ki zdaj na pošti leži?“ vpraša Grahovec.

„Jaz, jaz. In, — ko sem ga udaril, — tačas — sem slišal samega hudiča iz gošče tako strašno nad menoj zavriščati, da sem bežal do semkaj. Jezus! Kaj tacega nijsem še slišal in vem, da sem pogubljen, če se ne izpovem. Ali ste slišali, bode li živ ostal, ali umrje? Jaz bi dejal, da nij sile zanj, če ga je sam hudi duh branil in me prepodil.“

Ko je Šepec to izgovoril, skočil je naglo po koncu. Pred soboj je zagledal žandarma z natakne-nim bodalom. Hotel je preko žage na drug kraj vode skočiti in bežati, ali komaj se je obrnil, zavpil mu je tam uže drug „stoj!“ in udal se je. Žandarma ga ukleneta in mu ukažeta z njima iti.

„Kdo bode mater pokopal? Vsaj tako dolgo bi ga pustili,“ reče Grahovec, a čuvaja javnega miru in reda sta imela svoj ukaz, po katerem sta se ravnala. Kaj je nju brigal mrlič v hiši.

Pred odhodom reče Šepc starcu: „Oče, prosite ljudi, naj mater pokopajo. Kadar me bodo izpustili, storim vam vse, kar boste hoteli za ljubo.“

Stari Grahovec se zasmee na ves glas, kakor da bi bil kaj veselega čul, ter reče:

„Bom užé, bom užé, le brez skrbi bodi, pokopana bode. Ali kadar bodo tebe izpustili, bodo ljudje povedali ti, da je tudi stari Grahovec užé pokopan, tudi, tudi, ha-ha-ha!“

To se je menda starcu veselo zdelo, ker smehljajal se je še, ko je uže sam sedel na hlodu, ko sta bila žandarma Šepca odvela.

Potem pa je stari vstal in šel v izbo k umrlejš. Dotipal je tam oljnato svetilnico in luč prižgal. A videl je, da je jako malo olja v njej, doliva pa nič. Iskaje poslednjega, najde dve buči, jedno izprazneno, drugo še pólu polno žganja.

„Zdaj bom pa užé lažje vasovál,“ reče mož zadovoljen, sede na nizki stolec ob steni, nastavi bučo in se nagrgrá žgane pijače. Ko odstavi, hvaleč prikima z glavó, pa, bučo s silnimi svojimi prsti objemajoč, zacmaka.

Ko je dve uri kasneje luna vzhajala in posvetila v izbo, bila je oljnata svetilnica dogorela,

samo mesečina je razsvetljala izbo: skozi jedno okno svit upirajoč na blede upalo lice mrtve stare Šepčeve matere, skozi drugo pa osemdesetletnega deda Grahovčevega, ki je na svojem stolci bil zadremal, vedno z glavo cincal in hrbet krivil, pa ga zopet vzpostavljaj. In ko bi bil ta ali oni izmej nas ta prizor videl, pa čul otlo ukanje sov nad žago, lajanje lisice z bližnjega Suhega broda, koža bi se mu bila zježila in bežal bi bil, ne čakaje Grahovca, ki je bil baš vzbudil se, ker bi bil skoro sè stola omahnil, in mu je bila prazna buča z rok pala. Nij se domislil, kje je. Tipajoč je storil tri korake in dotikal v temi — mesec je baš za oblačkom plaval — mrliča in rakev, katero je bil naredil pred mrakom. Zdaj je znal, kje stoji.

„Kam sem neki svojo škatljo in žago prislonil?“ to je bila jedina misel, katera je v tem prizoru moža obvezela. Začne torej — ker je bil pozabil, da je zunaj izbe ostavil svoje orodje — ob steni tipati, ali pri tem opazi, da ga noge ne nosijo prav trdno.

„Hudika,“ razjezi se „poiščem pa potlej, kadar se bo dan naredil . . . Še olja nema pri hiši, pa umrje.“

Rekši leže po trdej ozkej klopi, dene komolec pod glavo in uže spi.

Osemindvajseto poglavje.

Bližanje.

Z ranjencem je šlo hitro na bolje, bolj hitro nego je zdravnik sodil. Prve dni je bila Pavlina noč in dan pri njem, potem pa, ko se je okreval, prihajala je bolj po redko vprašat po njegovej želji, drugo postrežbo je imel od poslov.

Kako je bil ranjen in zakaj, vedel je Vesel zdaj sam. Sodnik je bil uže prišel k njemu, narejal protokol ž njim in pri tej priliki je Vesel zvedel, da ga je na prigovor Neže udaril Šepec, katerega je zopet Neža, ob tistej uri v hosti skrita, prepodila, da je nekova pisma dobila, katera so mu obljubili nazaj poslati.

Da so ta pisma v tujih rokah, to se mu je zdaj močno sitno zdelo. Zdaj, — rečemo. Bil je namreč ves drug človek postal, mehak, dober vsacim, prijazen, hvaležen. Lehko bi se bil uže prenesti dal v svoje stanovanje, zdravnik je uže dovolil bil, a vendar se je dal od gostoljubnega

gospoda Gorca, da si v prvič nij bil dobrega vtisa nanj naredil, rad pregovoriti, da je ostal še na pošti.

In tako nahajamo Leona pri njem, kateri ga je, izvzemši one dni, ko je s pogrebom stare tete komtese imel posla, vsak dan obiskal.

„O, hvala vam, da ste prišli. Dobro ste mi storili, kar sem vas prosil,“ reče Vesel Leonu, ko ga zopet pred soboj vidi, podprè obvezano glavo in pripoveduje, kako je dobil odpust za celega pol leta, več nego je treba, da se ozdravi, da bode torej mogel ostati do predpusta in tedaj navzočen biti pri Leonovem svatovanji, če ga le ta ne bode zarad smrti stare tete na kasneje preložil.

„Tudi brez smrti moje tete ne bi bilo mogoče,“ reče Leon hladno, ker bralec bode uganil, kaj mu je na misel prišlo, namreč ono, kar mu je bila Pavlina zaupala.

„Vi včasih o tej zadevi niste tako hladno mislili“, ugovarja profesor sè smehom. „Morda se mi zdaj za to z ogovorom izgiblujete, ker sem vam tudi jaz včasih preosorno o tem predmetu govoril. Sram me je skoro malo, ali resnici na ljubo vam moram povedati, da sem zadnje dni svoje boleznj nekoliko izpremenil misli.“

„Gledé žensk?“

„Tudi. A poleg tega tudi sploh sem se svojega pesimizma skoro sramovati začel. Zdi se mi, da filozofija o slabosti sveta vendar nij prav zdrava. In če je, ne mara da, meni v mladosti starši prijatelj nekoliko tega mišljenja vlil, ne bi hotel, da bi vi meni kasneje za enacega kaj imeli zahvaliti se.“

„Prav veseli me, ko vas slišim tako govoriti, ali . . .“

„Ne veste zakaj? No, spominjam se, da ste mi enkrat, ko sem mislil, da se to jesen zadnjikrat vidiva, o svojem ženitovanji govorili. Vem, kako sem vam odgovarjal. Tačas vaše neveste še nijsem poznal. Pozneje sem . . . slišal več in uganil . . . Zdaj, ko me je ta čudna osoda doletela in sem tu bolan ležal, videl sem, kaj dobra ženska premore. Obe deklici, sosebno starejša . . . vam namenjena . . . stregli sta mi, kakor bi jima brat bil, in to s tako ljubeznjivostjo, kakoršne je vendar res le sama ženska zmožna. Povem vam, da boste srečni ž njo. Blago srce mora imeti. Če ima tudi kako napako, no: meni se zdaj zdi, da dobrota odvaga vse drugo po dvojno.“

Tako je profesor govoril, mehko in nenavadno, pa Leona nič pogledal, nego v strop zrl in nazaj

položeno glavo z obema rokama objemal si. Leonu je bilo baš prav, da ga profesor nij gledal. Kajti on je imel jako različnih čutov in mislij na kopo. Videl je, da se prijatelju stara ljubezen in mladost povrača, slišal pa, da mu lastno ljubezen ponuja, videl, da izgubi svojo nado, a zopet radoval se, da v tem prijatelji nahaja vendar blago dušo. — To so bili vtisi lepi, veseli, pa tudi — smešnosti jim nij manjkalo.

„In, ne vem, če sem vam uže povedal, ali ne,“ nadaljuje profesor „jaz sem to deklico poznal uže prej kot študent, pred osmimi leti. Človek bi jej ne poznal, da je mogoče toliko let.“

„Vem dobro,“ odgovori zdaj Leon glasno,

„Vi ste? Kaj veste?“ vpraša profesor in se sklone v postelji.

„Da ste imeli prej znanje z njo,“ odgovori Leon in se nehote nekako pikro nasmehne.

„Kdo vam je to povedal?“

„Ona.“

„Sama? A kako je pripovedovala?“

„No, da sta si dopisovala nekdam, vi in ona, a vi ste potem obmolknili, in do letos ste bili izginili za njo.“

„Tako!“ reče profesor, leže na zglavje nazaj in molči. Obmolči tudi potem, ko Leon začne druge reči govoriti, tako da poslednji zapazi, da je dobro oditi.

Zunaj sreča Leon gospoda ekspeditorja Kompleza, ki hoče po površnem malo prijaznem pozdravu mimo iti. Sploh je bil gospod Komplez še bolj malobeseden in nezadovoljen tu na pošti in je svojemu prijatelju lovcu celo misel razodel, da pojde proč, drugam.

Leon ga vpraša, kje sta gospodični.

„Ka jaz vem?“ odgovori Komplez neuljuden.

Tudi Leon je stavil uže večkrat to vprašanje z večjim zanimanjem nego denes in odšel bi bil brez iskanja gospic in slovesa od njiju, ko ne bi bila dva nova gosta v vežo stopila in ga pozdravila kot stara znanca: sodnik in baron Bremern.

„A, gospod Retelj, on more tudi slišati tisto mesto, pokažite.“ Tako govoreč se baron obrne k sodniku in ta mu s smehljanjem izroči nekaj papirjev.

„A to se more in sme le mej prijatelji pokazati; pojmo tu notri h Gorcu,“ reče sodnik in vsi stopijo v veliko pritlično izbo. Tam je bila slučajno Matilda. Baron je, pismo v rokah držeč, niti zagle-

dal nij bil, temuč na sredi izbe stoječ, z zavzdigneno roko, klical: „poslušajte, klasično,“ In zdajci je začel čitati visokoleteče, hladnim in nezanimanim ljudem — kakò bi rekli — malo „pametno“ mesto ter se je na konci branja na glas smijal ter vprašal: „Ali nij lepa pisma dobival ta kisko-obrazni profesor?“

„Meni se ne zdi tako smešno, kar ste čitali,“ reče Matilda vsa rudeča od nevolje in odide.

Tudi Leon je bil nevoljen. On je vedel, kdo je ta pisma pisal.

„Jaz menim, da se morajo ta pisma lastniku nečitana nazaj dati,“ reče on.

„Res, res,“ izpregovori sodnik, čegar indiskretnost je bila vsega kriva, in baron je brez ugovora dal si pismo iz rok vzeti, ker nij mu bilo prav, da je Matilda jezna nanj proč šla.

V tem hipu pride Gorec. Njemu sodnik pisma izroči, naj jih da profesorju. Gorec pogleda pisma, odstavi od očesa in zopet pristavi bliže, pa vsklikne Pavlini, katera je bila baš po stopnicah doli prišla:

„Deklica, pisava teh pisem, katera je gospod sodnik prinesel, je prav taka kakor tvoja, vendar nij li“?

„Je, moja,“ odgovori Pavlina odločno ter mu vzame pisma z rok in se vrne po stopnicah, sicer silno zarudela ali s ponosom.

Vsi so naredili dolge obraze. Gorec je obrvi stisnil skup, a takoj obrnil se in klical vina, vabeč gospode naj sedejo. Sodnik in baron sedeta, Leon pak se poslovi. Nihče ga nij zadrževal, ker položaj je bil vsem nevšečen. Baron je bil dvakrat osramočen, Gorcu je bila cela reč neprijetna uganka, sodnik je pa videl, da je nediskretno ravnal.

Leona je imela po potu domov le ena misel. Ona je bila zanj izgubljena. Poleg vsega družega, kar je prej in denes slišal in videl, — priznala je ona sama denes ognjene one besede ljubezni, pisane družemu, za svoje, in kakò priznala! Na njo nij bilo več misliti mu. Ne moremo reči, da bi bil obupaval in grizel se, za to je bil sploh prezdrava natura. Tudi mu cela stvar nij prišla prenanagloma. Ali, toliko kakor vsak nas, imel je tudi Leon samoljubja in sebičnega samospoštovanja, da ga je propadanje njegovih upanj vendar peklo.

Ko je tako razmišljal po potu domov in doma, prišel je tudi prizor na misel, kako odločna in

lepa je bila denes Matilda, ko je svojega — ženina, barona, tako zavrnila.

Devetindvajseto poglavje.

Sporazumljenje.

Profesor je bil vstal in se izprehajal po vrtu. Skozi okno je ves čas pazila nanj Pavlina in srce jej je silno bilo. Prečitala je bila nekoliko svojih pisem in to jo je razburilo. Mej pismi je bilo tudi jedno ne od njene roke. Nij ga prečitala, da si jo je radovednost vlekla. Hotela mu ga je nazaj dati, a nij imela poguma, stopiti predenj. Tako jo je strah pred svojo slabostjo in premagovanje same sebe zadrževal ves ta dan in večer v njenej sobi. Tudi se je bala strijca Gorca srečati in izpraševana ali morda celo grajana biti. Zato je rekla, da je bolna in da hoče sama biti.

Drug dan zjutraj nekdo na njene duri potrka. Profesor vstopi.

„Rekli so mi, da se sme in more k vam, in za to sem prišel pred svojim odhodom zahvaljevat se vam za skrb in potrpljivo postrežbo, katere nijsem zaslužil od vas.“

Ona zarudi pa se obrne proč in, na mizici iskaje, govori; „Včeraj sem dobila od vas pisma.“

„Slišal sem, žal mi je, da iz družih rok, . . .“

„To mi je vse eno. . . Ali jedno pismo nij moje, tu ga imate nazaj.“

Veseli pogleda. Bilo je malo Krtovo pismo.

„Ste ga li čitali? Tiče se vas,“ reče profesor in jej, v zadregi kakor mladenič, ponuja list nazaj.

„Mene se tiče?“ vpraša ona, vzame list in ga bere.

„Krt?“

„Tist, ki je vam nasproti stanoval.“

„In to je o meni pisano? Vam?“

„O vas.“

„In . . . vi ste verjeli, vi . . . verjamete to,“ sopne ona prebravši.

„Nijsem li prav storil, ko sem veroval, nij li denes treba verovati, Pavlina?“

Ko je slišala to mehko vprašanje, svoje ime iz njegovih ust, zvirtelo bi se jej bilo skoro v glavi, list jej je na tla pal, ona pa je z vsklikom: „Ne! ne! Franc!“ skočila k njemu in se ga oklenila, položila mu glavo na rame in se zjokala.

Kdo bi bil verjel?

Prej tako resna človeka dva, sedela sta zdaj dve uri vkup kakor otroka dva.

Tako mnogo sta si bila uže povedala, ali še vedno sta imela neizerpljiv vir pripovedovanja.

Célo veliko in osodno nespোরazumljenje, nastalo iz morda dobromišljene a britke intrige pesimističnega prijatelja in morda, (kakor so kazala različna znamenja, deklici stoprav zdaj jasno) materinega privoljenja v to intrigo, — bila sta uže pojasnila si, odskočila na druge stvari, pa zopet vračala se.

A kadar je bil otročji jezik mej njima na videz pri kraji, našla so se usta: prav kakor mladina dela.

Potem jej je on povedal, da je v njeno sobo prišel uže z nejasnim namenom govoriti ž njo, tudi ko bi ono, slučajno v njena pisma izgubljeno-pismo, ne bilo dalo povoda razjasnjenju.

Ona pa je rekla, da se jej zdelo, ko mu je stregla, da je še nekaj ljubezni v njem ostalo do nje, zato jej je bila duša tako polna veselja, pa tudi polna britkosti. Ona bi bila odrekla se vsemu, vsej sreči, nikogar bi ne bila mogla več ljubiti, zdaj ne, ko ga je trpečega pred soboj videla in ne razumela, itd.

„Odrekla?“ poprime on. „Jaz sem se bil uže odrekel. Jedno nij za vse, nij vsak rojen, da bi srečen bil, nij vsacemu namenjeno, da bi razumljen bil od jednacega srca, mislil sem, in se vsemu odpovedal bil, ko sem mislil, da si se mi ti odrekla. Vem še, kako me je tačas mala primera v necem spisu prijela. Čital sem, kako ima nekatera jablana na tisoče cvetov, ki so vsi od nature namenjeni, da se rodi iz njih sad. Ali pride slana čez noč in na jesen drevo stoji brez sadú. Tako sem mislil, da sem uže jaz, in povem ti, da sem uže včasih v tej misli tako nekako bolestno radost imel, da si me je uže ondanšnje srečanje s toboj preverilo, da je v tej mojej misli malo zrnate resnice, temuč samovaranje. Glej, in zdaj, mi je srečen slučaj pomagat, da sem se spokoril. In zdaj, ko te zopet imam, čutim tisočkrat, da je treba srečo doseči, ne le dosežati. In moja sreča je le imenje srca v last, kakor ga ti nosiš, kakor si mi ga ohranila, deklica zlata. In meni se zdi, da bi te zdaj ljubil z vso strastjo srca, katero je tako dolgo pogrešalo te, tudi ko bi ne bila taka, kakor si. A ti?“

A ona se je doteknila ognjeno govorečih ust njegovih in v tem je bilo odgovora dovolj za zdaj.

Trideseto poglavje.

Konec.

Gluhi Matijec na Zabrezji je izpod vélicega kozolca, kjer je vozove premikal, škiljavo pogledoval po mladem gospodu, ki je denes silo jezen obraz nosil. „Kaj mu je?“ gre vprašat Barbo. A stara dekla mu pripoveduje, da je bil gospod baron tu, z njim sta se menda sprla. „Ti gospodski ljudje, ki toliko učenosti požró v sé in znajo še na sveto pismo brati, kakor sam gospod fajmošter, kregajo se mej soboj tako kot mi, to sem uže večkrat slišala.“ Matijec sicer nij razumel, kaj je rekla Barba, a odgovoril je po svojej šegi, tako kakor kđo, ki dobro sliši: „Sem dejal, ká-je, da se drži, kakor da bi mu bila mačka/mlade snéla.“

Vendar denes Barba nij bila dobro podučena. Gospod se z baronom nij prepiral. Njegova slaba volja je pa pač res bila nasledek razgovora z baronom.

Ta je bil namreč prišel na Zabrezje in prosil Leona, naj mu obljubi neko dobroto storiti. Leon

mu obljubi z uvetom, če mu bode mogoče. Potem mu baron govori:

„To ste gotovo uže slišali, da se tist vaš profesor na pošti ženi, da jemlje ono sestričino moje neveste. Ker njegov odpust hitro izteče, bode, kakor sem čul, poroka prav skoro. Vidite, to meni jako ugodno prihaja. Prilika je, da tudi jaz prej k svojemu namenu pridem. Kolikor sem potipal, tudi stari nema mnogo proti temu ugovarjati. Deklico pregovoriti — no, to me nij strah; vsaka misli, če je prej, bolje je; uže poznam ta svet. Ali prej mora vendar glavna stvar uravnana biti. O tej pa se nijsem še razgovoril sè starim in tu bi vas pomoči prosil, ker ste najboljši njegov hišni prijatelj, in moj, kakor upam.“

„In kaj vam je glavna stvar?“ vpraša Leon.

„No! Denar! Jaz nijsem poet, temuč realen mož, veste, ki se ne ženi na ljubezen in srečo in tista brbljanja. Denar! Jaz vem, da ga stari ima in da je hčer njegova jedinica. Ali, prijatelj, prvič jaz denarja precej potrebujem, ker imam nekaj dolgov in me manihejci uže proganjajo, da se jih bojim; drugič pa, če se nič ne dogovorimo, ali če stari premalo obeta, kdo mi je porok, da se potem

ko mu hčer otide iz hiše, stari osel še ne ženi in mene ob moj denar pripravi. Zato hčem jaz varno hoditi. In zakaj bi ne? Moj socijalni položaj v svetu uže toliko veljá, da tiste groše odvaga, za torej mi Gorec niti zameriti ne sme, če ga vprašam: stari, koliko mi šteješ s hčerjo.“

Leon odločno odbije prošnjo, da bi v tem kaj posređoval, skoro malo osorno. Baron naredi nekoliko osupnen obraz, reče, da bode storil to sam, kar mu on neprijateljsko odreka in otide na pošto.

Prej, ko je Leon slišal, da se moži Pavlina, do katere je vendar najtoplejše simpatije imel, nij bil tako protiven, kakor zdaj, ko je slišal, da bode tudi Matilda tako brž v zakon stopila, in s kom? S tem brezsrdnim, sebičnim človekom, ki tako naravnost pové, da jemlje bolj njen denar, něgo njo! Izkušnjavo je v sebi čutil, tja iti in ubogo, dobro deklico svariti, podučiti, naj ne vrže poštenega nedolžnega srca človeku, ki je notranje brez duše in brez vsega blažjega, le vnanji videz in prevara.

Ali vendar je zopet videl, da nema pravice, vtikati se kot svetovalec v tuje stvari, pa tudi da ne gre in da je nevarno. Ničesa mu nij ostalo nego deklico milovati. Poleg tega pa mu je bilo tako

čudno, da se več dnij nij mogel odločiti iti na pošto h Gorčevim.

Nazadnje pa vendar nij mogel drugače, ubral je pot pod noge, dostikrat hojeni pot na pošto. Pred hišo je dobil Matildo.

„Bali smo se uže, da smo vam kaj naredili, tako dolgo vas več nij bilo. Na vse zadnje bi bili imeli še Pavlinino možitev brez vas praznovati,“ reče ona.

„In vašo? Slišal sem, da bode ob jednem. Vaš ženin sam mi je to povedal,“ odgovori Leon.

„Moje ne bode. Ni ob jednem, ni kedaj, in ženina nemamo nič, da boste vedeli,“ reče ona odločno in se obrne proč.

„In baron?“

„Čujte! Če nehčete, da vas nikdar več ne pogledam, ne imenujte mi nikoli več tega človeka.“

„Zakaj?“

„Vi ste sitnež; bodo vam uže drugi povedali, ali mene naj tačas ne bode zraven, da veste.“

Preko dvora pride Gorec in isto tako kakor hči okara mladega soseda, da ga tako dolgo nij bilo. Vajen je bil prej vedno videti ga. Matilda je bila mej tem v hišo odšla in Leon je priliko dobil

vprašati, je li res razdor mej baronom in Matildo. Stari mu potrди in pristavi, da je prav vesel, ka je tako prišlo, ker zdaj, ko ga je bolj izpoznal, ne bi ga rad imel za zeta.

„Hotel je z dekletom vred tako veliko svoto denarja, kakoršne res nemam pripravljene in je zdaj tudi ne dobim drugače, nego če posestvo zadolžim. To mi je pa vendar hudo. Do starosti sem brez dolga gospodaril, a zdaj naj bi na stare dni dolgove delal za hčer, ki tako vse dobi, kadar me ne bode več, ker soboj tudi jaz ne ponesem ničesa, nego kar mi bode sama pod glavo dela. Tako sem njemu odgovoril in tako sem tudi deklici razložil, katero sem bil k najinemu razgovoru poklical. Vem, da bi se bili tudi veselili, ko bi jo bili videči, kako mu je vrata pokazala za vselej, ko je slišala, kake pogoje mi stavi. Vesel sem je bil, da se je vse v meni smijalo. Prav kakor kakov dečko. Ne bi bil mislil, da je tako pametna.“

Tako je Gorec pripovedoval, ko sta v hišo šla k družim.

Leon je to poročilo z velikim veseljem poslušal. Po noči pa potem ga je obšel nekov trden sklep,

kateri je izvršil takoj drugi dan, ko je zopet na pošto prišel.

Izpazil je namreč Matildo, ko je bila sama. Prijel jo je za roko, da mu uiti nij mogla in jej rekel s šaljivim glasom, ki je bil pa nekoliko neroden, ker se je tresel in je prihajal z zarudelega obraza:

„Gospodična, meni se zdi, da bi bilo vendar dobro, da se vi s Pavlino vred možite. Nič se ne hudujte, jaz ne mislim onega, jaz mislim družega, ki od očeta želi samo vas. Če ste zadovoljni, dajte mu desnico, pred vami stoji, prav zares.“

„Jutri, denes sem še na ónega preveč huda,“ odgovori ona, a mu dá zahtevano desnico.

„Denes, denes!“ sili on.

„Jutri,“ trdi ona, iztrga se mu in ta dan je nij bilo več videti.

Drug dan je bil Leon zopet tu, in pripovedovali so mi, da ne zastonj. Tudi Barba je morala nekaj tacega slišati, ker pripovedovala je svojim prašičem, da jih ne bode več dolgo pitala, ker pride nova gospodinja v Zabrezje, pod novim ukazovanjem pa ona ne služi, kratko ni malo ne.

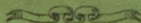
Konec.

Dosedaj so izšle v „slovenske knjiznici“ te-le knjige: I. zvezek: „**Doktor Zober**“, roman, spisal *J. Jurčič*, velja 60 kr.; II. zvezek: „**Kalifornske povesti**“, spisal *Bret Harte*, velja 50 kr.; III. zvezek: „**Tugomer**“, tragedija, spisal *J. Jurčič*, velja 60 kr.; IV. zvezek: „**Na Žerinjah**“, izviren roman, spisal *Janko Krsnik*, velja 60 kr.; V. zvezek: „**Župnik Wakefieldski**“, roman, iz angleščine poslovenil prof. *J. Jesenko*, velja 1 gold.; VI. „**Mej dvema stoloma**“, izviren roman, spisal *J. Jurčič*, velja 50 kr.; VII. zvezek: „**Cvet in Sad**“, roman, spisal *J. Jurčič*, velja 80 kr.

Vsi ti zvezki se morejo vkup ali posamezno za naznačeno ceno pri izdatelji ali v „narodnej tiskarni“ še dobiti.

Vsak naročnik, kateremu je mari za pomnoženje in razširjenje slovenske knjige, naj bi v svojem krogu skušal našo „knjiznico“ razširiti.

One gospode naročnike naše „Knjiznice“, ki so nam za prejete eksemplare še na dolgu nujno prosimo, da ga poravnajo.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

DS

110 474₇₋₈

196900735

COBISS ®